

॥ नमो नमो निम्मलदंसणस्स ॥

आगमसूत्र

सटीक अनुवाद

२६

अनुवाद श्रेणी सर्वक -

मुनि दीपरत्नसागर

બાલબ્રહ્મચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ
 નમો નમો નિમ્મલદંસણસ્સ
 પ.પૂ. શ્રી આનંદ-કામા-લલિત-સુશીલ-સુધર્મસાગર ગુરૂબ્યો નમઃ

આગમસતીક અનુવાદ

૦ નિશીથ   ૦ બૃહત્કલ્પ
 ૦ વ્યવહાર   ૦ દશાશ્રુતસ્કંધ
 ૦ જુતકલ્પ

-: અનુવાદ-શ્રેણીના સર્જક :-

મુનિ દીપરત્નસાગર

તા. ૨૩/૧૦/૨૦૦૯

શુક્રવાર

૨૦૬૬ કા.સુ.૫

આગમ સતીક અનુવાદ
 ભાગ ૧ થી ૪૨ સંપૂર્ણ
 મૂલ્ય-૩૧-૧૦,૦૦૦

૦ શ્રી શ્રુત પ્રકાશન નિધિ ૦

સંપર્ક સ્થળ

આગમ આરાધના કેન્દ્ર, શીતલનાથ સોસાયટી
 ફ્લેટ નં. ૧૩, ચોથે માળે, બહાઈ સેન્ટર,
 ખાનપુર, અમદાવાદ.

આગમ સટીક અનુવાદના

આ ભાગ - ૨૯ માં છે...

૦ નિશીથ આદિ પાંચ છેદ સૂત્રો -

-૦- નિશીથ - છેદસૂત્ર-૧

-૦- બૃહત્કલ્પ - છેદસૂત્ર-૨

-૦- વ્યવહાર - છેદસૂત્ર-૩

-૦- દશાશ્રુતસ્કંધ - છેદસૂત્ર-૪

-૦- જુતકલ્પ - છેદસૂત્ર-૫

— x — x — x — x — x — x — x —

--: તાર્કિક સેટીંગ :-

શ્રી મહાકાલી એન્ટરપ્રાઇઝ
ચાંદલોડિયા, અમદાવાદ.
(M) 9824419736

--: મુદ્રક :-

નવપ્રભાત પ્રિન્ટીંગ પ્રેસ
ધીકાંટા રોડ, અમદાવાદ.
Tel. 079-25508631

૦ વંદના એ મહાન્ આત્માને ૦

વિક્રમ સંવત-૨૦૬૧માં ફાગણસુદ-૩ નો દિવસ અને મંગલપાર્વણના ખાંચામાં શ્રી શાંતિનાથ પરમાત્માની વર્ષગાંઠનો પ્રસંગ, અતિભવ્ય અને ઘણી જ લાંબી રથયાત્રાના પ્રયાણની ઘડીએ, આગમોના ટીકા સહિતના અનુવાદ કરવા માટેની મનોભાવનાનું જેમના મુખેથી વચન પ્રાગદ્ય થયું, અંતરના આશીર્વાદ, સૂરિમંત્રથી અભિમંત્રિત વાસ ચૂર્ણનો ક્ષેપ અને ધનરાશિની જવાબદારીના તથાશક્ય સ્વીકાર સહ જેમની કાર્ય પ્રેરણાની સરવાણીમાં ભીંજતા મારા ચિત્તે આશિર્વ અનેરો હર્ષોલ્લાસ અનુભવ્યો. જેમની હયાતી દરમ્યાન કે હયાતી બાદ પણ, જેમના નામસ્મરણ માત્રથી આ કાર્ય વિઘ્નરહિતપણે મૂર્ત સ્વરૂપને પામ્યું, એવા...

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મં ના
ચરણ કમળમાં સાદર કોટીશઃ વંદના

૦ કેમ ભૂલાય એ ગુરુદેવને પણ ? ૦

યાત્રિ પ્રતિ અંતરંગ પ્રીતિથી યુક્ત, અનેક આત્માઓને પ્રવજ્યા માર્ગે પ્રયાણ કરાવનાર, સંયમમૂર્તિ, પ્રતિ વર્ષ ઉપધાન તપ વડે શ્રાવકધર્મના દીક્ષા દાતા, શારીરિક સમસ્યાઓ વચ્ચે પણ બંને શાશ્વતી ઓળીની આરાધનાને જ ચૂકનારા, સાગર સમુદાયમાં ગચ્છાધિપતિ પદને શોભાવનારા અને સમર્થ શિષ્ય પરિવારયુક્ત એવા મહાન વિભૂતિરત્ન-

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી દેવેન્દ્રસાગરસૂરીશ્વરજી મં

જેમના આજીવન અંતેવાસી, શાસનપ્રભાવક

પૂજ્ય આચાર્યશ્રી હર્ષસાગરસૂરિજી મ.સા.

જેમણે આ અનુવાદ કાર્ય માટે ઘણાં વર્ષો પૂર્વે પ્રેરણા કરેલી અને આ કાર્ય સાધ્યત પાર પહોંચાડવા માટે વિપુલ ધનરાશિ મોકલાવી.

ઉક્ત બંને આચાર્ય ભગવંતોની અસીમ કૃપા અને તેઓ દ્વારા પ્રેરિત સંઘો થકી થયેલ ધનવર્ષાના બળે પ્રસ્તુત કાર્ય મૂર્તસ્વરૂપ પામ્યું.

આગમ સટીક અનુવાદના

આ ભાગ **૨૯** ની

સંપૂર્ણ દ્રવ્ય સહાયના પ્રેરણાદાતાશ્રી

વર્ધમાન તપોનિધિ પૂજ્ય આચાર્યદેવ

શ્રીમદ્ વિજય ભક્તિસૂરીશ્વરજી મ.ના

સાધ્વીશ્રી સૌમ્યાપ્રજ્ઞાશ્રીજી મ.

તેઓશ્રીની પ્રેરણાથી લાભલેનાર

શ્રી કસેલીબાગ શ્વે.મૂ.પૂ. જૈન સંઘ

વડોદરા

અનુદાન દાતા

આગમ સટીક અનુવાદના કોઈ એક ભાગના સંપૂર્ણ સહાયદાતા

સચ્ચારિત્ર ચુડામણી પૂજ્ય ગચ્છાધિપતિ સ્વ. આચાર્યદેવ
શ્રીમદ્ દેવેન્દ્રસાગરસૂરીશ્વરજીના આજીવન અંતેવાસી
સદ્ગુણાનુરાગી પૂજ્ય આ.દેવશ્રી હર્ષસાગરસૂરિજી મ.ની
જ્ઞાનઅનુમોદક પ્રેરણાથી પ્રેરિત
શ્રી અઠવાલાઈન્સ જૈન શ્રેતાંબર મૂર્તિપૂજક સંઘ
તથા શ્રી શેઠ ફૂલચંદ કલ્યાણચંદ ઝવેરી ટ્રસ્ટ, સુરત.
૧૬ ભાગોના સંપૂર્ણ સહાયક થયેલ છે.

પરમપૂજ્ય સરળ સ્વભાવી, ભદ્રિક પરિણામી, શ્રુતાનુરાગી
સ્વ. આચાર્યદેવશ્રી વિજય ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજી મ.સા.ની
પુનિત પ્રેરણાથી ૧૦ ભાગો માટે
નીચેના સંઘો સહાયક થયા છે.

(૧) શ્રી મંગલપારેખનો ખાંચો, જૈનસંઘ, અમદાવાદ	બે ભાગ.
(૨) શ્રી ભાવનગર જૈન શ્રે.મૂ.પૂ. સંઘ, ભાવનગર	બે ભાગ.
(૩) શ્રી આદિનાથ જૈન શ્રે. મૂ.પૂ. સંઘ, નવસારી	બે ભાગ.
(૪) શ્રી ગિરિરાજ સોસાયટી આદિનાથ જૈન સંઘ, જોટાદ	બે ભાગ.
(૫) શ્રી જૈન શ્રે. મૂ.પૂ. તપાગચ્છ સંઘ, જોટાદ	એક ભાગ.
(૬) શ્રી પાર્શ્વભક્તિદામ જૈન ધાર્મિક ટ્રસ્ટ, તણસા	એક ભાગ.

[પરમપૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રી ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજીની પ્રેરણાથી તેમના સમુદાયવર્તી શ્રમણીવચારિઓ તરફથી પ્રાપ્ત સહાયની નોંધ આગળ છે.]

સુવિશાલ ગચ્છાધિપતિ આચાર્યદેવેશ શ્રીમદ્ વિજય રામચંદ્ર સૂરીશ્વરજી મ.સા.ના સમુદાયવર્તી વૈયાવસ્ય પરાયણ પંચ્યાસ પ્રવર શ્રી વજસેનવિજયજી મ.સા.ની પ્રેરણાથી એક ભાગ- શ્રી હાલારતીર્થ આરાધના ધામ, વડાલિયા, સીંહણ, તરફથી

આગમ સટીક અનુવાદ શ્રેણીના સર્જક મુનિશ્રી દીપરત્નસાગરજીની પ્રેરણાથી આ બે દાતાઓએ મળીને એક ભાગ માટે સહાય કરી છે.

(૧) શ્રી જૈન શ્લેઠ મૂર્તિઠો સંઘ, યાનગઢ

(૨) શાહ હંજરીમલજી ભૂરમલજી, કર્નૂલ.

પૂંપૂં કિયારૂચિવંત, પ્રભાવક, આદેય નામકર્મધર સ્વર્ગસ્થ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય ઋચકચંદ્રસૂરીશ્વરજીથી પ્રેરિત પુન્સવંતી શ્રમણીવચાઓની પ્રેરણાથી પ્રાપ્ત અનુદાનો

૧- વર્ધમાન તપોનિધિ આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજય ભક્તિસૂરીશ્વરજી સમુદાયવર્તી મિલનસાર સાધ્વીશ્રી સૌમ્યાપદ્માશ્રીજીની પ્રેરણાથી ત્રણ ભાગો માટેની દ્રવ્ય સહાય પ્રાપ્ત થઈ છે, તે આ પ્રમાણે-

- (૧) શ્રી કરેલીબાગ, શ્લેઠમૂંપૂં જૈનસંઘ, વડોદરા.
- (૨) શ્રી કરેલીબાગ, જૈન સંઘની શ્રાવિકા બહેનો, વડોદરા.
- (૩) શ્રી ભગવાન નગરનો ટેકરો, જૈનસંઘ, અમદાવાદ.

૨- સુવિશાળ પરિવારયુક્તા સાધ્વીશ્રી ભાવપૂર્ણાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી “શ્રી ક્ષેત્રપાલ ભક્તિ ટ્રસ્ટ” - નવસારી તરફથી.

૩- વર્ધમાન તપોનિધિ પૂજ્ય આચાર્યદેવશ્રી ભક્તિસૂરીશ્વરજી મં ના સમુદાયવર્તી પ.પૂ. સાધ્વીશ્રી ધ્યાનરસાશ્રીજી તથા સાધ્વીશ્રી પ્રફુલ્લિતાશ્રીજીની પ્રેરણાથી -

“શ્રી માંગરોળ જૈન શ્લેઠ તપઠો સંઘ, માંગરોળ - તરફથી.

૪- પરમપૂજ્યા જયશ્રીજી-લાવણ્યશ્રીજી મંળા પરિવારવર્તીની સાધ્વીશ્રી સત્યાનંદશ્રીજી મ.સા.ની પુનિત પ્રેરણાથી

“શ્રી ગાંધીનગર જૈન સંઘ, બેંગલોર - તરફથી.”

૫- પરમપૂજ્ય ક્રિયારૂપીવંત આઠદેવશ્રી ભક્તિસૂરીશ્વરજી મંળા સમુદાયવર્તી શ્રમણીવર્યા મોક્ષનંદિતાશ્રીજી મંળી પ્રેરણાથી

“શ્રી વલ્લભનગર જૈન શ્રેઠમૂંપૂ સંઘ, વલ્લભનગર, ઇન્દોર

પરમપૂજ્ય આગમોદ્ધારક, સામાયારી સંરક્ષક, બહુશ્રુત આચાર્યદેવ આનંદસાગરસૂરીશ્વરજી મ.સા.ના સમુદાયવર્તી શ્રુત અનુરાગીણી શ્રમણીવર્યાઓની પ્રેરણાથી પ્રાપ્ત સહાયો.

(૧) પરમપૂજ્યા નીડરવક્તા સાધ્વીશ્રી ચંદ્રયાશાશ્રીજી મંથી પ્રેરિત

-૧- શ્રી ત્રિલોકપદ્મ ચિંતામણિધામ જૈન સંઘ, અંધેરી, મુંબઈ.

-૨- શ્રી મહાવીરનગર જૈન દહેરાસરજી ટ્રસ્ટ, નવસારી.

(૨) અપ્રતિમ વૈયાવૃત્યકારિકા પ.પૂ. મલય-પ્રગુણાશ્રીજી મંળા શિષ્યા સુસંવાદી પરિવારયુક્તા સાધ્વીશ્રી પ્રશમશીલાશ્રીજી મંળા શ્રુતાનુરાગી શિષ્યા સાશ્રી પ્રશમરત્નાશ્રીજીની પ્રેરણાથી-

“શ્રી શ્વેતાંબર જૈન તપાગચ્છ સંઘ,” વાંકાનેર.

(૩) પરમપૂજ્યા માતૃહૃદયા સાધ્વીશ્રી અમિતગુણાશ્રીજી મંળી પ્રેરણાથી

- “શ્રી આદિનાથ જૈન શ્રેઠ સંઘ,” ભોપાલ.

(૪) પરમપૂજ્યા વર્ધમાનતપસાધિકા, શતાવધાની સાધ્વીશ્રી અમિત-ગુણાશ્રીજી મંળી પ્રેરણાથી-૧૦૦ ઓળીની પૂર્ણાહૂતિ નિમિત્તે

“કરચેલીયા જૈન શ્રેઠ મહાજન પેટી,” કરચેલીયા, સુરત.

(૫) શ્રમણીવર્યા ભક્તિરસિક પૂજ્ય મલયાશ્રીજી મંના વ્યવરદક્ષ શિષ્યા સાધ્વીશ્રી હિતજ્ઞાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી

“શ્રી જૈન મરચન્ટ સંઘની શ્રાવિકા બહેનો, અમદાવાદ.

(૬) પરમપૂજ્યા મલય-કૈવલ્ય-ભવ્યાનંદશ્રીજી મંના સુવિનિતા મિષ્ટ ભાષી, તપસ્વીરત્ના સાધ્વીશ્રી પૂર્ણજ્ઞાશ્રીજીની પ્રેરણાથી

“સર્વોદય પાર્શ્વનાથ ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ,” મુંબઈ

આગમ-સટીક અનુવાદ સહાયકો

(૧) પ.પૂ. ભગવતીજી દેશનાદક્ષ આંદેવશ્રી નરદેવસાગરસૂરિજી મંસાંની પ્રેરણાથી - “શ્રી વિશ્વાશ્રીમાળી તપગચ્છ જ્ઞાતિ,” જામનગર.

(૨) વર્ધમાન તપોનિધિ પૂજ્ય આ.દેવ શ્રી વિજય પ્રભાકરસૂરીશ્વરજી મંની પ્રેરણાથી - “અભિનવ જૈન શ્રેમૂંપૂં સંઘ,” અમદાવાદ.

(૩) શ્રુતસંશોધનરસિક પૂજ્ય આંદેવશ્રી મુનિચંદ્રસૂરિજી મંની પ્રેરણાથી - “શ્રી વિજયભદ્ર ચેરિટેબલ ટ્રસ્ટ,” ભીલડીયાજી.

(૪) પ.પૂ. જયલાવણ્યશ્રીજી મંસાંના સુશિષ્યા સાં સૂર્યાભાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી - “શ્રી ભગવતી નગર ઉપાશ્રયની બહેનો,” અમદાવાદ.

(૫) પરમપૂજ્યા વરદર્માશ્રીજી મંના શિષ્યા તપસ્વીરત્ના સાધ્વીશ્રી પ્રીતિદર્માશ્રીજી મંની પાવન પ્રેરણાથી.

- (૧) શ્રી પાર્શ્વભક્તિ શ્રેમૂંપૂં જૈનસંઘ, ડોંબીવલી.

- (૨) શ્રી રાજાજી રોડ શ્રેમૂંપૂં તપાં જૈન સંઘ, ડોંબીવલી.

(૬) સ્વનામધન્યા શ્રમણીવર્યાશ્રી સૌમ્યગુલાશ્રીજી મંની પ્રેરણાથી. “શ્રી પરમ આનંદ શ્રેમૂંપૂં જૈનસંઘ,” પાલડી, અમદાવાદ.

મુનિ દીપસ્ત્નસાગરજી દ્વારા પ્રકાશિત સાહિત્ય-એક ઝલક
કુલ પ્રકાશનોનો અંક-૩૦૧

૧-આગમસુત્તાણિ-મૂલં

૪૯-પ્રકાશનો

આ સંપુટમાં મૂળ આગમો છે. જેમાં ૪૫ આગમો ૪૫ અલગ-અલગ પુસ્તકોમાં મુદ્રિત કરાવાયેલ છે. ચાર વૈકલ્પિક આગમો પણ તેમાં સમાવાઈ ગયેલ છે. એ રીતે ૪૫ + ૪ કુલ (૪૯) આગમોનું આ સંપુટમાં સંપાદન છે. તેમજ પ્રત્યેક સૂત્રને અંતે પૂજ્ય સાગરાનંદસૂરિશ્ચરજી સંપાદિત આગમો તથા તેની વૃત્તિના અંકો પણ ટાંક્યા છે.

અમારા આ પ્રકાશનમાં શ્રુતસ્કંધ, શતક/અધ્યાયન/વક્ત્રસ્કાર/પદ, પ્રતિપાત્તે, ઉદ્દેશક, સૂત્ર/ગાથા આદિ સ્પષ્ટતયા જુદા નજરે પડે તેવી વિશિષ્ટ મુદ્રણકલાને પ્રયોજેલ છે. પુસ્તકો અલગ-અલગ અને નાના કદના હોવાથી વાંચન કે કંઠસ્થ કરવાની અતિ સરળતા રહે છે.

૪૫-આગમની પૂજા, પૂજન, સ્થયાગ્રા કે શ્રી ગૌતમસ્વામી પૂજનાદિ માટે અલગ-અલગ પીસ્તાળીશ પુસ્તકો હોવાથી ગોઠવણી સરળ બને છે.

આગમસદ્દકોસો, આગમનામકોસો, આગમવિષયદર્શન, આગમકથાનુયોગના મૂળ સંદર્ભ જોવા માટે આ પ્રકાશન વસાવવું જરૂરી જ છે. જેની કિંમત છે રૂ. ૧૫૦૦/-દર્શન-પૂજન માટે આજીવન ઉપયોગી છે.

૨. આગમ-ગુજરાતી અનુવાદ

૪૭-પ્રકાશનો

આપણા મૂળ આગમો અર્ધભાગથી ભાષામાં છે. જેઓ ભાષાજ્ઞાનથી વંચિત છે, શાસ્ત્રીય કારણોથી આગમના અભ્યાસથી વંચિત રહ્યા છે, આગમોની વાંચના પ્રાપ્ત કરી શકતા નથી ઈત્યાદિ કારણે આગમિક પદાર્થોનું જ્ઞાન પામી શક્યા ન હોય તેવા ભવ્યાત્માઓ શ્રી કલ્પસૂત્ર માફક સરળતાથી આગમોનું વાંચન અને બોધ પ્રાપ્ત કરી શકે, તેમજ ભવભીરુ આત્માઓ પોતાનું જીવન માર્ગાનુસાર બનાવી શકે તેવું પ્રકાશન.

સાત ભાગોમાં સમાવિષ્ટ ૨૮૦૦ જેટલા પૃષ્ઠોમાં પીસ્તાળીશ આગમોનો અક્ષરશઃ અનુવાદ ધરાવતા આ “આગમદીપ” સંપુટમાં બીજા બે વૈકલ્પિક આગમોનું ગુજરાતી પણ આપેલ જ છે.

અંદાજે ૯૦,૦૦૦ શ્લોક પ્રમાણ મૂળ આગમનો આ ગુજરાતી અનુવાદ રૂ. ૨૦૦૦/-ની કિંમતે ઉપલબ્ધ થઈ શકે છે. પણ હાલ તેની એક પણ નકલ બચેલી નથી. એ જ અમારા આ પ્રકાશનની લોકપ્રિયતાનો પૂરાવો છે. અનેક પૂજ્યશ્રીઓ આ ગુજરાતી અનુવાદનો સ્વાધ્યાયાદિ અર્થે ઉપયોગ કરેલો છે.

૩. આગમસુત્તાણિ-સટીક્રં ૪૬-પ્રકાશનો

જેઓને મૂળ આગમો વાંચ્યા પછી તેની વિસ્તૃત સમજ મેળવવી છે. તેમાં રહેલા પદાર્થોને ઊંડાણથી અવગાહવા છે, તેમાં રહેલા તત્ત્વો આધારિત કથા, દેષ્ટાંત કે દ્રવ્યાનુયોગને જાણવો છે, તેવા વિશિષ્ટ જ્ઞાનપિપાસુ માટેનું અમારું આ ૧૩,૦૦૦ જેટલા પૃષ્ઠોમાં પથરાયેલ અને ત્રીશ બાગોમાં વિભાજીત એવું દળદાર પ્રકાશન છે.

આ પ્રકાશનમાં મૂળ આગમો પર પ્રાપ્ત બધી જ નિર્ચુકિતઓ, ૩૯ આગમો પરની વૃત્તિ, શેષ આગમોની સંસ્કૃત છાયા, કેટલાંક ભાષ્યો તથા ચૂંલિઓ ઇત્યાદિ સર્વે વિવેચનોનો સમાવેશ કરાયેલ છે.

સૂત્રો અને ગાથાના સ્પષ્ટ અલગ વિભાજન, પ્રચુર પેરેગ્રાફ્સ, અધ્યયન, ઉદ્દેશક, સૂત્ર આદિની સુસ્પષ્ટ અલગ પેજ લાઈન તેમજ અમારા મૂળ અને અનુવાદિત આગમોમાં અપાયેલા ક્રમાંક મુજબના જ સૂત્ર ક્રમાંકન તથા વ્યવસ્થિત અનુક્રમણિકાને લીધે કોઈપણ પસંદિત ચોક્કસ વિષયવસ્તુ કે સમગ્ર અધ્યયનના વાંચનમાં સરળતા રહે તે રીતે આ સંપુટનું સંપાદન અને મુદ્રણ કરાયેલું છે.

આ પ્રકાશનના અભ્યાસમૂલ્ય અને સંશોધનક્ષેત્રે ઉપયોગિતા તેમજ સમગ્ર વિશ્વમાં આગમ પ્રકાશનની આવી એક જ માત્ર શ્રૂંખલા ઉપલબ્ધ હોવાને કારણે રૂ. ૧૧,૦૦૦/- મૂલ્ય હોવા છતાં તેની એક પણ નકલ સ્ટોકમાં રહેલી નથી. એ જ અમારા આ પ્રકાશનની મહત્તા સાબિત કરે છે.

૪. આગમ-વિષય-દર્શન

આ એક એવું પ્રકાશન છે, જેમાં ૪૫-આગમોની વિશદ્વરૂપે અનુક્રમણિકા અપાયેલ છે, છતાં તેના પૃષ્ઠો છે. -- ૩૮૪.

પ્રત્યેક આગમના પ્રત્યેક સૂત્ર કે ગાથાના વિષયોને એ જ આગમોના સૂત્રોના ક્રમાંકન અનુસાર, અતીવ સુસ્પષ્ટ રૂપે અને પૃથક્-પૃથક્ સ્વરૂપે અપાયેલી આ અનુક્રમણિકાથી તમે તમારો મનગમતો-આવશ્યક કે તમારા સંશોધન અને લેખનને અનુરૂપ વિષય સહેલાઈથી પસંદ કરી શકો છો.

ગુજરાતી ભાષામાં તૈયાર કરાયેલ આ અનુક્રમણિકાથી તમે અમારા અનુવાદિત આગમોમાં તો મૂળ વિષય જોઈ જ શકો છો. તદુપરાંત મૂળ આગમો કે આગમસટીક માં પણ તમારી પસંદગીનો વિષય શોધવો આ બૃહત્ અનુક્રમ પરથી ખૂબ જ સરળ છે.

રૂ. ૪૦૦/-ની કિંમતને લક્ષમાં ન લઈ તેનું ઉપયોગિતા મૂલ્ય સમજશો.

૫. આગમસદ્કોસો ૪-પ્રકાશનો

આ શબ્દકોશ - એટલે સંદર્ભસ્થળ નિર્દેશ સહિતની “આગમ-ડીક્ષનેરી” જેમાં તમને મળે છે મૂળ આગમમાંથી લેવાયેલા ૪૬,૦૦૦ શબ્દો અને તેના ૩,૭૫,૦૦૦ જેટલા આગમ સંદર્ભો સહિત મૂળ-અર્ધમાગધી શબ્દોના સંસ્કૃત અર્થ અને ગુજરાતી એક કે વધુ અર્થો.

ચાર ભાગોમાં સમાવિષ્ટ ૨૪૦૦ જેટલા પાનાઓનો આ પુસ્તકનો સેટ મેપલીયો કાગળ, પાકુ બાઈન્ડીંગ અને આકર્ષક મુખપૃષ્ઠ તો ધરાવે જ છે. પણ તમારે માટે તેની ઉપયોગિતા છે - અ થી હ પર્યતનો કોઈપણ શબ્દ શોધવા માટે. ત્યાં ફક્ત શબ્દનો અર્થ જ જોઈને બેસી નથી રહેવાનું. પણ પીસ્તાળીશે પીસ્તાળીશ આગમોમાં આ શબ્દ જ્યાં જ્યાં વપરાયો હોય તે-તે બધાં સ્થાનોનો નિર્દેશ પણ મળશે જ - જેના દ્વારા એક જ શબ્દ જો જુદા જુદા સંદર્ભમાં વપરાયો હશે, તો તે ભિન્ન-ભિન્ન સંદર્ભયુક્ત અર્થ કે વ્યાખ્યા પણ જાણી શકાશે.

- વળી આવા સંદર્ભો જોવા માટે તમારે જુદા જુદા પ્રકાશનોના આગમોને ફેંદવાની કોઈ જરૂર નથી. તમે માત્ર અમારું આગમસુત્તાણિ - સંપુટ સાથે રાખો. તમારે ઉપયોગી શબ્દો મૂળ આગમ કે આગમ-સટીક માં મળી જ જવાનાં

૬. આગમનામકોસો

આગમ શબ્દકોશની એક પૂરક ડીક્ષનેરી તે આ “આગમ નામકોશ”. આ પ્રકાશન આગમસટીક માં આવતા નામો (કથાઓ)ની ડીક્ષનેરી છે. આ ડીક્ષનેરીમાં કથાના પાત્રોના નામો તો કક્કાવારી ક્રમમાં આપેલા જ છે. સાથે સાથે તે પાત્રો કે નામોનો સંક્ષિપ્ત પરિચય પણ છે.

તમારે મૂળ આગમ ઉપરાંત નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ કે વૃત્તિમાં જો આ નામ કે તે નામ સાથે સંકડાયેલ કથા કે દૈષ્ટાંત જાણવા છે તો અમારી ડીક્ષનેરીમાં તે-તે નામને અંતે નિર્દેશ કરાયેલ આગમ સંદર્ભ જોવો. આગમ સંદર્ભ જોતાં જ તમને તે સંદર્ભવાળા આગમનું નામ, પંચાંગીનો પ્રકાર અને સૂત્રક્રમ મળી જશે. જેના આધારે તમે તે કથા કે દૈષ્ટાંતનો સહેલાઈથી અભ્યાસ કરી શકશો.

આ નામકોશનું મહત્ત્વ તો ત્યારે જ સમજાય જ્યારે એક જ નામ ધરાવતા એકથી વધારે પાત્રોનો અલગ-અલગ પરીચય કે જુદી જુદી કથાઓ તમને જોવા મળે. તે પણ ફક્ત રૂ. ૨૦૦/-ની કિંમતમાં.

સંદર્ભ મુજબ કથા જોવા માટે અમારું આગમસુત્તાણિ-સટીક તો છે જ.

૭. આગમસૂત્ર હિન્દી અનુવાદ

૪૭-પ્રકાશનો

મૂળ આગમના ૯૦,૦૦૦ જેટલાં શ્લોક પ્રમાણ સાહિત્યના મૂળ પ્રકાશન પછી જેમ તેનો ગુજરાતી અનુવાદ કર્યો, તેમ હિન્દી અનુવાદ પણ કર્યો. ફર્ક એટલો જ કે આ હિન્દી અનુવાદ બાર ભાગોમાં આશરે ૩૨૦૦ જેટલા પાનાઓમાં પથરાયેલો છે. ગુજરાતી અનુવાદ કરતા ૩૦૦થી પણ વધારે પૃષ્ઠો તેમાં ઉમેરાયા છે. જે ફક્ત કદની વૃદ્ધિ જ નથી, પણ અર્થવિસ્તાર અને પેરેગ્રાફોની પ્રચૂરતા પણ ધરાવે જ છે.

હિન્દીભાષી મહાત્માઓને પણ આગમના પદાર્થજ્ઞાનથી વંચિત ન રહેવું પડે તે આશયથી તૈયાર કરાયેલ આ આગમસૂત્ર હિન્દી અનુવાદ હિન્દી ભાષાની સમૃદ્ધિ અને સાહિત્યિક મૂલ્ય તો ધરાવે જ છે. તે ગુજરાતી ભાષી આગમરસિકો અને તત્ત્વાજ્ઞાસુઓ માટે પણ મહત્ત્વનું સંદર્ભશાસ્ત્ર બની રહ્યું છે.

રૂા. ૨૭૦૦/-નું મૂલ્ય ધરાવતા આ આગમસૂત્ર-હિન્દી અનુવાદ માં પણ ક્રમાંકન તો મૂળ આગમ, આગમ ગુજરાતી અનુવાદ અને આગમ સટીક અનુસાર જ થયેલ છે. તેથી અભ્યાસીઓને તુલના કરવી સરળ પડે છે.

૮. આગમ કથાનુયોગ

૬-પ્રકાશનો

આગમ કાર્ય વિષયક આ અમારું નવમું પ્રકાશન છે. જેમાં “કથાનુયોગ” નામે અનુયોગની મુખ્યતા છે. આ પ્રકાશનમાં મૂળ આગમો, આગમો પરની નિર્ચુકિત, ભાષ્ય, ચૂલ્લિ, વૃત્તિ કે અવચૂરી એ તમામનો સમાવેશ કરી આ આગમ કથાનુયોગનું સંકલન અને ગુજરાતી અનુવાદ કરવામાં આવેલ છે. જે ૭ ભાગોમાં વિભાજિત છે ૨૨૦૦ જેટલા પૃષ્ઠોમાં સમાવિષ્ટ છે અને કથાઓને દશ વિભાગમાં ગોઠવેલ છે.

આ કથાનુયોગમાં તીર્થકર, ચકવર્તી, વાસુદેવ, બલદેવ એ ઉત્તમપુરુષો સંબંધી કથાનક કે માહિતીનો સંગ્રહ છે, શ્રમણ વિભાગમાં ગણધરો, પ્રત્યેકબુદ્ધો, નિહ્વો, અન્ય શ્રમણોની કથાઓ છે. તે સાથે આશરે ૯૦થી વધુ પૃષ્ઠોમાં ગોશાળાનું કથાનક તેના પૂર્વભવ, વર્તમાનભવ અને ભાવિ ભવો સહિત મૂકેલ છે. તે સિવાય શ્રમણી કથા, શ્રાવક કથા, શ્રાવિકા કથા, અન્યતીર્થી કથા, પ્રાણી કથા, પ્રકીર્ણ કથા અને દેષાંતોના અલગ વિભાગો છે. પ્રત્યેક કથાને અંતે તેના આગમ સંદર્ભો પણ મૂકેલા છે, જેથી મૂળ માહિતી સ્રોત જોઈ શકાય. છટ્ટા ભાગમાં અકારાદિક્રમે પ્રત્યેક કથાના નામોની ગોઠવણી અને તેની સાથે પૃષ્ઠાંક આપેલા છે, જેથી કોઈપણ કથા શોધવી અત્યંત સરળ બને છે.

આ “આગમ કથાનુયોગ” કેવળ કથારસિકો તથા વ્યાખ્યાતાઓ માટે અત્યંત ઉપયોગી પ્રકાશન છે. જેનું મૂલ્ય માત્ર રૂા. ૧,૫૦૦/- છે. તેમજ સન-૨૦૦૪માં જ પ્રકાશિત થયેલ હોવાથી હજી સરળતાથી ઉપલબ્ધ છે.

૯. આગમ મહાપૂજનવિધિ

આ એક લઘુ પુસ્તિકા છે. જેમાં પીસ્તાળીશ આગમ મહાપૂજન ભલાવવા માટેની સરળ, સ્પષ્ટ, શાસ્ત્રીય વિધિ છે. સાથે-સાથે પંડિત શ્રી રૂપવિજયજી કૃત્ ૪૫-આગમ પૂજનો પણ આપી દીધેલ છે. અષ્ટપ્રકારી પૂજના અભિનવ દુહા પણ છે.

કોઈપણ વિધિકારકને સહેલાઈથી પૂજન કરાવતા ફાવે તે રીતે વિધિ સાથે સૂચનાઓનો નિર્દેશ છે. તેમજ આગમ મંડપની રચના, માંડલુ, આવશ્યક સામગ્રી, વિધિમાં પ્રત્યેક કાર્ય માટે જરૂરી એવા સહાયકોની કાર્ય વહેંચણી પણ જણાવેલ છે.

મોટા ટાઈપ, પઠોની સુંદર ગોઠવણી, પ્રત્યેક પૂજન માટેનું અલગ પેજ, દરેક પૂજનને માટેની સૂચના, તે પૂજનની સાથે જ અપાયેલી હોય તેવું આ એક માત્ર પ્રકાશન છે.

૧૦. આગમસૂત્ર સટીક અનુવાદ

૪૮-પ્રકાશનો

પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં આગમોના મૂળસૂત્રોનો અક્ષરશઃ અનુવાદ તો છે જ. સાથે સાથે આગમોની નિર્ચુકિત અને ટીકાનો પણ અનુવાદ કરેલ હોવાથી અમે “સટીક અનુવાદ” એવું નામકરણ કરેલ છે. જેમાં ૪૫ આગમો ઉપરાંત બે વૈકલ્પિક આગમો અને કલ્પ [બારસા] સૂત્રના સમાવેશથી ૪૮ પ્રકાશનો થાય છે. જેને આ સાથે અમે ૪૨-ભાગોમાં પ્રકાશિત કરેલ છે.

આ સટીક અનુવાદમાં છ છેદ સૂત્રોનો અનુવાદ માત્ર મૂળનો જ છે, તેમાં સટીક અનુવાદ નથી. સંસ્કૃત અને પ્રાકૃત ભાષાજ્ઞાનથી વંચિત શ્રુતરસિકો કે સ્વાધ્યાય પ્રેમીઓને આ અત્યંત ઉપયોગી પ્રકાશન છે, જેનું સંયુક્ત મૂલ્ય રૂ. ૧૦,૦૦૦/- છે, કે જે કિંમતમાં તો કોઈ ૪૫ સટીક આગમોનો અનુવાદ પણ ન કરી આપે.

આ સટીક અનુવાદ સંપુટમાં-અંગસૂત્રો, ઉપાંગ સૂત્રો અને મૂળસૂત્રોનો સંપૂર્ણ સટીક અનુવાદ છે. પચણા સૂત્રોમાં પણ ઉપલબ્ધ ટીકાઓનો અનુવાદ કરેલો જ છે, નંદી અને અનુયોગ બંને સૂત્રોનું વર્તમાન પદ્ધતિથી સાનુવાદ વિવેચન કરેલ છે અને છેદસૂત્રો, કલ્પસૂત્ર અને કેટલાંક પચણાઓનો મૂળનો અનુવાદ છે.

— X — X —

આ હતી આગમ સંબંધી અમારા ૨૫૦ પ્રકાશનોની યાદી

— X — X —

આગમ સિવાયના સાહિત્ય સર્જનની ઝાંખી

(૧) વ્યાકરણ સાહિત્ય :-

૦ અભિનવ હૈમ લઘુપ્રક્રિયા ભાગ-૧ થી ૪

૪

— મહોપાધ્યાય વિનયવિજયજી કૃત્ “લઘુપ્રક્રિયા” પર સિદ્ધહેમ શબ્દાનુશાસન અને તેની સાથે સંબંધિત અનેક સંદર્ભગ્રંથોના ઉપયોગથી તૈયાર કરાયેલો એવો આ દળદાર ગ્રંથ છે. જે કાઉન આઠ પેજમાં તૈયાર થયેલ છે. સંસ્કૃત વ્યાકરણના અભ્યાસ માટેનું આ પ્રકાશન છે. જે ગુજરાતી ભાષાના માધ્યમથી તૈયાર થયેલ છે. તેમાં મૂળસૂત્ર, તેનો અર્થ, વૃત્તિ, વૃત્ત્યર્થ, અનુવૃત્તિ, વિશેષ વિવેચન જેવા સાત વિભાગો અને પ્રચૂર પરિશિષ્ટો છે.

૦ કૃદન્તમાલા :-

૧

— આ લઘુ સર્જનમાં ૧૨૫ ધાતુઓના ૨૩ પ્રકારે ચતાં કૃદન્તોનું કોષ્ટક છે.

(૨) વ્યાખ્યાન સાહિત્ય :-

૩

૦ અભિનવ ઉપદેશ પ્રાસાદ ભાગ-૧ થી ૩.

— આ એક સ્વતંત્ર વ્યાખ્યાનમાળા છે. “મજ્જહ જિણાણં” નામક સર્જનાયમાં આવતા શ્રાવકના ૩૬ કર્તવ્યો ઉપરના ૧૦૮ વ્યાખ્યાનો તેમાં ગોઠવેલા છે. પ્રત્યેક વ્યાખ્યાન માટે દશ-દશ પેજ ફાળવેલ છે. જે પ્રત્યેકમાં શ્લોક-જૈનેતર પ્રસંગ - સંબંધિત કર્તવ્યની તાત્ત્વિક વ્યાખ્યા અને સમજ-જૈનકથા અને કર્તવ્યને અનુરૂપ સ્તવનાદિ પંક્તિની સુંદર ગુંથણી છે.

૦ નવપદ-શ્રીપાલ

૧

— શાશ્વતી ઓળીના વ્યાખ્યાનરૂપે આ પુસ્તકનું સર્જન થયું છે, જેમાં નવે પદનું અલગ-અલગ વિવેચન સાથે નવ દિવસમાં શ્રીપાલચરિત્ર પણ પૂરું થાય, તે રીતે ગોઠવેલા નવ વ્યાખ્યાનોનો સમન્વય છે.

(૩) તત્ત્વાભ્યાસ સાહિત્ય :-

૦ તત્ત્વાર્થસૂત્ર પ્રબોધ ટીકા-અધ્યાય-૧

૧

૦ તત્ત્વાર્થાધિગમ સૂત્ર અભિનવ ટીકા-અધ્યાય-૧ થી ૧૦

૧૦

— આ ગ્રંથમાં તત્ત્વાર્થ સૂત્રના દશે અધ્યાયોનું અલગ-અલગ દશ પુસ્તકમાં અતિ વિસ્તૃત વિવેચન ધરાવતું દશાંગ વિવરણ છે. જેમાં સૂત્રહેતુ, મૂળસૂત્ર, સંધિરહિત સૂત્ર, સૂત્રાર્થ, શબ્દજ્ઞાન, અનુવૃત્તિ, અનેક સંદર્ભ ગ્રંથોને આધારે તૈયાર કરાયેલ અભિનવ ટીકા, સૂત્રસંદર્ભ, સૂત્રપદ્ય, સૂત્રનિષ્કર્ષ જેવા દશ વિભાગો છે.

પ્રત્યેક અધ્યાયને અંતે સૂત્રક્રમ, અકારાદિ ક્રમ, શ્વેતામ્બર-દિગમ્બર પાઠભેદ જેવા પરિશિષ્ઠો તથા દશમા અધ્યાયના પુસ્તકમાં અંતે શબ્દસૂચિ, વિષયસૂચિ, સંબંધકારિકા જેવા ઉપયોગી પરિશિષ્ઠો છે.

૦ તત્ત્વાર્થ સૂત્રના આગમ આધાર સ્થાનો. ૧

— આ સંશોધન કદાનું એક વિશિષ્ટ પુસ્તક છે. જેમાં તત્ત્વાર્થ સૂત્રના પ્રત્યેક સૂત્રનો મૂળ આગમમાંથી ઉપલબ્ધ સંદર્ભ, સંદર્ભ પાઠ, સંદર્ભ સ્થળનો ઉલ્લેખ છે. તેમજ શ્વેતામ્બર-દિગમ્બર પાઠભેદની તાલિકા અને વિશ્લેષણ છે.

(૪) આરાધના સાહિત્ય :- ૩

૦ સમાધિમરણ :-

અંત સમયે અને ભાવિ ગતિ સુધારવા માટે મરણ સમયે ચિત્તની સમાધિ જળવાય રહે તેવી આરાધના વિધિ, આરાધના સૂત્રો, આરાધના પદો, આરાધના પ્રસંગો વગેરે સાત વિભાગોમાં આ ગ્રંથ સર્જેલો છે.

૦ સાધુ અંતિમ આરાધના

૦ શ્રાવક અંતિમ આરાધના

સાધુ-સાધ્વી, શ્રાવક-શ્રાવિકાર્મીનો અંત સમય સુધારવા માટે નિત્ય કરવાની એવી આ આરાધના છે, મૂળ પ્રાકૃત અને સંસ્કૃતમાં ગ્રંથસ્થ થયેલ આ વિધિને સરળ ગુજરાતીમાં રજૂ કરેલ છે. પંચાંગના કદની આ પુસ્તિકા સાથે રાખવી પણ સરળ છે.

(૫) વિધિ સાહિત્ય :- ૩

૦ દીક્ષા-યોગાદિ વિધિ

૦ વિધિ સંગ્રહ ભાગ-૧

૦ સાધુ-સાધ્વી કાળધર્મ વિધિ

(૬) પૂજન સાહિત્ય :- ૧

૦ આગમ મહાપૂજન વિધિ-જેની નોંધ આગમ વિભાગમાં છે.

૦ પાર્શ્વ પદ્માવતી પૂજનવિધિ

(૭) ચંત્ર સંયોજન :-

૦ ૪૫-આગમ ચંત્ર

૦ વિંશતિ સ્થાનક ચંત્ર

(૮) જિનભક્તિ સાહિત્ય :-

૯

- ચૈત્યવન્દન પર્વમાલા
- ચૈત્યવન્દનસંગ્રહ-તીર્થજિન વિશેષ
- ચૈત્યવન્દન ત્રોવિસી
- ચૈત્યવંદન માળા

— આ એક સંપાદન ગ્રંથ છે. જેમાં પર્વદિન તથા પર્વતિથિના ચૈત્યવંદનો, ચોવિસ જિનની ચોવિસી રૂપ ચૈત્યવંદનો, વિવિધ તીર્થમાં જોલી શકાય તેવા અને જિનેશ્વર પરમાત્મા વિષયક વિવિધ જોલ સુકત એવા ૭૭૯ ચૈત્યવંદનોનો વિશાળ સંગ્રહ છે.

- શત્રુંજય ભક્તિ
- શત્રુઙ્ગ્ય ભક્તિ
- સિદ્ધાયલનો સાથી - સિદ્ધાયલ ભાવયાત્રા, સ્તુતિ-ચૈત્યવંદનાદિ
- વીતરાગ સ્તુતિ સંચય-૧૧૫૧ ભાવવાહી સ્તુતિનો સંચય
- ચૈત્ય પરિષાટી

(૯) પ્રકીર્ણ સાહિત્ય :-

૯

- શ્રી નવકાર મંત્ર-નવ લાખ જાપ નોંધપોથી
- શ્રી ચારિત્ર પદ એક કરોડ જાપ નોંધપોથી
- અભિનવ જૈન પંચાંગ
- અભિનવ જૈન પચ્ચાઙ્ગ
- અમદાવાદ જિનમંદિર-ઉપાશ્રય આદિ ડિરેક્ટરી
- બાર વ્રત પુસ્તિકા તથા અન્ય નિયમો
- શ્રી જ્ઞાનપદ પૂજા
- કાચમી સંપર્ક સ્થળ
- ચોઘડીયા તથા હોરા કાચમી સમયદર્શિકા

(૧૦) સૂત્ર અભ્યાસ-સાહિત્ય :-

૫

- જૈન એડ્યુકેશનલ સર્ટિફિકેટ કોર્સ
- પ્રતિક્રમણસૂત્ર અભિનવ વિવેચન ભાગ-૧ થી ૪

આ રીતે અમારા ૩૦૧ પ્રકાશનો થયા છે.

બાલભ્રમચારી શ્રી નેમિનાથાય નમઃ

નમો નમો નિમ્મલદંસણસ્સ

૫.૫. આનંદ-દામા-લલિત-સુશીલ-સુધર્મસાગર ગુરુબ્યો નમઃ

ભાગ-૨૯

આ ભાગમાં કુલ ૫ આગમોનો સમાવેશ કરાયેલ છે. એ પાંચે છેદસૂત્રો છે- (૧) નિશીય, (૨) બૃહત્કલ્પ, (૩) વ્યવહાર, (૪) દશાશ્રુતસ્કંધ, (૫) જુતકલ્પ. આગમ સૂત્રના ક્રમાંક ૩૪થી ૩૮માં આવતા આ સૂત્રોને પ્રાકૃતમાં અનુક્રમે નિસીહ, બુહલ્કપ્પ, વવહાર, દસાસુયકલ્પંધ, જીયકપ્પ કહેવામાં આવે છે.

નિશીયસૂત્ર ઉપર શ્રી સંઘદાસગણિનું ભાષ્ય, જિનદાસગણિ કૃત યૂર્ણિ છે. બૃહત્કલ્પમાં પણ ભાષ્ય, યૂર્ણિ અને વૃત્તિ છે. વ્યવહાર સૂત્ર ઉપર પણ ભાષ્ય અને વૃત્તિ છે. દશાશ્રુતસ્કંધની યૂર્ણિ, જુતકલ્પનું ભાષ્ય અને યૂર્ણિ ઇત્યાદિ ટીકા સાહિત્ય ઉપલબ્ધ છે જ.

અમારા આ પ્રકાશનમાં ટીકા સહિત અનુવાદ લેવા માટે ઉક્ત સાહિત્ય અમે હાથ પણ ધરેલ હતું. પરંતુ અનેક પૂજ્યશ્રી આ છેદસૂત્ર વિષયક સટીક અનુવાદ પ્રગટ થાય તે માટે અસંમત હોવાથી અમે આ બધાં છેદસૂત્રોનો માત્ર મૂળથી જ અનુવાદ કરેલ છે.

મુખ્યતઃ પ્રાયશ્ચિત્ત ગ્રન્થો ગણાતા આ છેદસૂત્રોમાં - “નિશીય”માં સંયમ માર્ગે ચાલતા જે દોષો લાગે તેનું નિરૂપણ અને તે વિષયક પ્રાયશ્ચિત્ત છે. “બૃહત્કલ્પ”માં કલ્પ-અકલ્પ બાબતોનું નિરૂપણ અને પ્રાયશ્ચિત્ત છે. “વ્યવહાર”માં પણ સાધુ-સાધ્વી માટેના આચાર સંબંધો સ્પષ્ટ આદેશો અને પ્રાયશ્ચિત્ત કથનયુક્ત જ છે. દશાશ્રુતસ્કંધમાં અસમાધિસ્થાન, શબલ દોષ આદિ વિવિધ વિષયો છે. અને જુતકલ્પ એ “પંચકલ્પ” સૂત્રના સ્થાને સ્થાપિત આગમ છે. જેમાં આલોચના, પ્રતિકમલ આદિ વિવિધ પ્રાયશ્ચિત્તો તથા દોષ વર્ણન છે.

અહીં બંને માત્ર સૂત્રાનુવાદ છે. પણ અમારા સંપાદિત આગમસુતાણિ-સટીકમાં અમે મૂલ સાથે તે - તે નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, યૂર્ણિ, વૃત્તિ પ્રકાશિત કર્યાં જ છે. જે ખરેખર વાંચવા અને મનન કરવા જ જોઈએ. તેનો અનુવાદ વડીલ સંમત ન હોવાથી છોડી દેવો પડેલ છે. પણ છેદસૂત્રોના રહસ્યનો પાર પામવા ટીકા સાહિત્ય સમજવું જ પડે.

૩૭ દશાશ્રુતસ્કંધ-છેદસૂત્ર-૪

મૂળ સૂત્ર અનુવાદ

• દશાશ્રુતસ્કંધને હાલ ચોથા છેદ સૂત્ર રૂપે સ્વીકારાયેલ છે જેના ઉપરની યૂર્ષિ સુપ્રાપ્ય છે. અને અમારા આગમસુત્તાણિ-સટીકં માં આ સૂત્રને નિર્યુક્તિ અને યૂર્ષિ સહિત પ્રકાશિત કરેલ છે. સૂત્રના રહસ્યને સમજવા આ યૂર્ષિ અત્યંત ઉપયોગી પણ છે. વળી છેદસૂત્રોની કહેવાતી ગોપનીયતા અહીં લાગુ પણ પડતી નથી. છતાં ગતાનુગતિક્તાથી થતાં વિરોધને કારણે અને અહીં માત્ર મૂળ સૂત્રનો અનુવાદ રજૂ કરેલ છે.

❁ દશા-૧ “અસમાધિસ્થાન” ❁

સંયમના સામાન્ય દોષ કે અતિચારને અહીં ‘અસમાધિસ્થાન’ કહેલ છે. જેમ શરીરની સમાધિ-શાંતિ પૂર્ણ અવસ્થામાં સામાન્ય રોગ કે પીડા બાધક બનતા હોય છે. કાંટો લાગ્યો હોય કે દાંત-કાન-ગળામાં કોઈ દુઃખાવો હોય કે શરદી જેવો સામાન્ય વ્યાધિ હોય તો શરીરની સમાધિ-સ્વસયતા રહેતી નથી. તેમ સંયમમાં નાના કે અલ્પ દોષોથી પણ સ્વસ્થતા રહેતી નથી. તેથી આ સ્થાનોને અસમાધિસ્થાનો કહ્યા છે. જે આ પ્રથમા દશામાં વલવિલા છે.

[૧] અરિહંતોને મારા નમસ્કાર થાઓ, સિદ્ધોને મારા નમસ્કાર થાઓ, આચાર્યોને મારા નમસ્કાર થાઓ, ઉપાધ્યાયોને મારા નમસ્કાર થાઓ. લોકમાં રહેલા સર્વે સાધુને મારા નમસ્કાર થાઓ.

આ પાંચેને કરેલો નમસ્કાર — સર્વ પાપનો નાશક છે. સર્વે મંગલોમાં ઉત્કૃષ્ટ મંગલ છે.

હે આચુષ્યમાન ! તે નિર્વાણપ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વમુખેથી મેં એવું સાંભળેલ છે કે—

[૨] આ (જિન પ્રવચનમાં) નિશ્ચિયથી સ્થવિર ભગવંતોએ વીસ અસમાધિસ્થાન કહેલાં છે. એ સ્થાનો કયા છે ?

૧. અતિ શીઘ્ર ચાલવાવાળા હોવું.

૨. અપ્રમાર્જિતાચારી હોવું — રજોહરણ આદિથી પ્રમાર્જના કર્યા સિવાયના સ્થાને ચાલવું છત્યાદિ.

૩. દુષ્પ્રમાર્જિતાચારી હોવું — ઉપયોગરહિતપણે કે અમતેમ જોતાં જોતાં પ્રમાર્જના કરવી.

૪. વધારાના શર્યા-આસન રાખવા. શબ્દા — શરીર પ્રમાણ લંબાઈવાળી હોય. આસન સ્વાધ્યાયાદિ જેના ઉપર કરાય તે.

૫. દીક્ષા પર્યાયમાં મોટા હોય તેની સામે બોલવું.

૬. સ્થવિરો અને ઉપલક્ષણથી મુનિ માત્રના ઘાતને ચિંતવવાં.

૭. પૃથ્વીકાય આદિ જીવોનો ઘાત કરે.

૮. આકોશ કરવા, બળ્યા કરવું તે.
૯. ક્રોધ કરવો, સ્વ-પર સંતાપ કરવો.
૧૦. પીઠ પાછ નિંદા કરવાવાળા થવું.
૧૧. વારંવાર નિશ્ચયકારી ભાષા બોલવી.
૧૨. અનુત્પન્ન એવા નવા કજીયા ઉત્પન્ન કરવા.
૧૩. દામાપનાથી ઉપશાંત કરાયેલા કજીયા ફરી ઉભા કરવા.
૧૪. અકાલ સ્વાધ્યાય વર્જિત કાળે સ્વાધ્યાય કરવો.
૧૫. સચિત રજયુક્ત હાથ-પગવાળા પાસેથી ભિક્ષાદિ લેવા.
૧૬. અનાવશ્યક મોટે-મોટેથી બોલવું.
૧૭. સંઘ કે ગણમાં ભેદોત્પાદક વચનો બોલવા.
૧૮. કલહ વાક્યુદ્ધ કે કજીયા કરવા.
૧૯. સૂર્યોદયથી સૂર્યાસ્ત સુધી કંઈ કંઈ ખાતા રહેવું.
૨૦. નિર્દોષ ભિક્ષાદિ ગવેષણામાં સાવધાન ન રહેવું.

સ્થવિર ભગવંતોએ આ વીસ અસમાધિસ્થાન કહ્યા. તે પ્રમાણે હું કહું છું. (જો કે આ વીસની સંખ્યા તો આધાર તરીકે મૂકાઈ છે. આવા અન્ય અનેક અસમાધિસ્થાનો હોઈ શકે છે. તેનો સમાવેશ વીસની અંદર જાણવો. જેમ કે વધારાના શર્યા-આસન કહ્યા, તેમાં વધારાના વસ્ત્ર, પાત્ર, ઉપકરણ એ સર્વે દોષનો સમાવેશ સમજી લેવો.)

ચિત્ત સમાધિને માટે આ સર્વે સ્થાનોનો ત્યાગ કરવો.

**દશાશ્રુતસ્કંધની દસા-૧ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

* દશા-૨-સબલ * *

● સબલનો સામાન્ય અર્થ વિશેષ બળવાન કે ભારે થાય. સંયમના સામાન્ય દોષો, પહેલી દશામાં કહ્યા, તેની તુલનાએ મોટા કે વિશેષ દોષોનું વર્ણન આ દશામાં છે.

[૩] હે આયુષ્યમાન ! તે નિર્વાણ પ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વમુખેથી મેં આ પ્રમાણે સાંભળેલ છે કે - આ અર્હત પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ ખરેખર ૨૧-સબલ દોષો પ્રરૂપેલા છે. તે કયા છે ? સ્થવિર ભગવંતે નિશ્ચિયથી કહેલાં ૨૧-સબલ દોષો આ પ્રમાણે છે-

૧. હસ્ત કર્મ કરવું - મૈથુન સંબંધી વિષયેચ્છાને પોષવા માટે હાથ વડે શરીરના કોઈ અંગોપાંગનું સંચાલન કરવું.

૨. મૈથુન પ્રતિસેવન કરવું.

૩. રાત્રિ ભોજન કરવું - રાત્રિના અશનાદિ આહાર વાપરવો.

૪. આઘાકર્મિક - સાધુ નિમિત્તે થયેલ આહારાદિ વાપરવો.

૫. રાત્ર નિમિત્તે બનેલ અશનાદિ આહાર ખાવો.

૬. કિત-ખરીદેલ, ઉધાર લાવેલ, છિનવી લીધેલ, આજ્ઞા વિના અપાયેલ કે સાધુને માટે સામેથી લાવીને આપેલ આહાર ખાવો.

૭. વારંવાર પ્રત્યાખ્યાન કરીને, તે જ અશનાદિ લેવા.

૮. છ માસમાં એક ગણમાંથી બીજા ગણમાં ગમન કરવું.

૯. એક માસમાં ત્રણ વખત જળાશય આદિ એ કરીને સચિત પાણીનો સંસ્પર્શ -ઉદકલેપ કરવો.

૧૦. એક માસમાં ત્રણ વખત માયાસ્થાનો સ્પર્શવા.

૧૧. શય્યાતર કે સ્થાનદાતાના અશનાદિ આહાર ખાવા.

૧૨. જાણી બૂઝીને પ્રાણાતિપાત - જીવદાત કરવો.

૧૩. જાણી બૂઝીને મૃષાવાદ - અસત્ય બોલવું.

૧૪. જાણી બૂઝીને અદત્તાદાન - અણ દીધેલું લેવું.

૧૫. સચિત પૃથ્વી કે સચિત રજ ઉપર કન્યોત્સર્ગ કરવો, બેસવું, સુવું, સ્વાધ્યાયાદિ કરવા.

૧૬. જાણી બૂઝીને સ્નિગ્ધ - ભીની, સચિત રજયુક્ત પૃથ્વી ઉપર કન્યોત્સર્ગ, સ્વાધ્યાયાદિ કરવા.

૧૭. જાણી બૂઝીને સચિત શીલા, પત્થર, ઘુણાવાળા કે સચિત લાકડાં ઉપર, અંડ-બેઈંદ્રિયાદિ જીવો સચિત બીજ, તૃણાદિ, ઝાકળ આદિ સ્થાનો કરોળીયાના મળાયુક્ત સ્થાનો ઉપર કન્યોત્સર્ગ, બેસવું, સુવું, સ્વાધ્યાયાદિ ક્રિયાઓ કરવી.

૧૮. મૂળ, કંદ, સ્કંધ, છાલ, કુંપણ, પાંદડા, બીજ અને હરિત વનસ્પતિ આદિનું ભોજન કરવું.

૧૯. એક વર્ષમાં દશ વખત ઉદક લેપ કરવો.

૨૦. એક વર્ષમાં દશ વખત માયાસ્થાનોને સ્પર્શવા.

૨૧. જાણી બૂઝીને સચિત પાણીયુક્ત હાથ, પોષ, કડછી કે વાસણથી કોઈ અશન, પાન, આદિમ, સ્વાદિમ આપે તો લેવા.

સ્થવિર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી આ ૨૧-સબલ દોષ કહ્યા છે. તે પ્રમાણે હું કહું છું.

અહીં અતિક્રમ, વ્યતિક્રમ, અતિચાર એ ત્રણે ભેદ સબલ દોષની વિચારણા કરવી. કેમ કે દોષનું સેવન એ તો સ્પષ્ટ અનાચાર છે જ. આ સબલ દોષનું સેવન કરનાર સબલ આચારી કહેવાય.

[જો કે સબલ દોષની આ સંખ્યા પણ ફક્ત ૨૧- નથી. તે તો આધાર માત્ર છે. તે કે તેના જેવા અન્ય દોષોને સમજી લેવા.]

**દશાશ્રુતસ્કંધની દશા-૨ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

❀ દશા-૩ “આશાતના” ❀

● આશાતના એટલે વિપરીત વર્તન, અપમાન કે તિરસ્કાર જે જ્ઞાન, દર્શનનું ખંડન કરે, તેની લઘુતા કે તિરસ્કાર કરે તેને આશાતના કહેવાય. આવી આશાતનાના અનેક ભેદ છે. તેમાંથી અહીં ફક્ત ૩૩. આશાતના જ કહેવાયેલી છે. જ્ઞાન - દર્શન - ચારિત્ર આદિ ગુણોમાં અધિકતાવાળા કે દીક્ષા-પદવી આદિમાં મોટા હોય તેમના પ્રત્યે થયેલ અધિક અવજ્ઞા કે તિરસ્કાર ૩૫ આશાતના અહીં વર્ણવાયેલી છે.

[૪] હે આયુષ્યમાન ! તે નિર્વાણ પ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વ મુખેથી મેં આ પ્રમાણે સાંભળેલ છે. આ આર્હત પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ ખરેખર ૩૩-આશાતના પ્રરૂપેલી છે તે સ્થવિરોએ ખરેખર કઈ ૩૩-આશાતનાઓ કહેલી છે ? તે આ પ્રમાણે છે.

૧. શૈક્ષ [નવ દીક્ષિત] સાધુ રાત્નિક સાધુની આગળ ચાલે.
૨. શૈક્ષ સાધુ રાત્નિક સાધુની જોડાજોડ ચાલે.
૩. શૈક્ષ સાધુ રાત્નિક સાધુની અતિ નીકટ ચાલે.
૪. શૈક્ષ રાત્નિક સાધુની આગળ ઊભો રહે.
૫. શૈક્ષ રાત્નિક સાધુની જોડોજોડ ઊભો રહે.
૬. શૈક્ષ, રાત્નિક સાધુની અતિ નિકટ ઊભો રહે.
૭. શૈક્ષ, રાત્નિક સાધુની આગળ બેસે.
૮. શૈક્ષ, રાત્નિક સાધુની જોડાજોડ બેસે.
૯. શૈક્ષ, રાત્નિક સાધુની અતિ નીકટ બેસે.

આ નવે સૂત્રોમાં સાથે “તો શૈક્ષને આશાતના દોષ લાગે” તેમ જોડવું.

૧૦. શૈક્ષ, રાત્નિક સાધુની સાથે બહાર મલોત્સર્ગ સ્થાને ગયા હોય, ત્યાં શૈક્ષ, રાત્નિકની પહેલાં શૌચ-શુદ્ધિ કરે.

૧૧. શૈક્ષ, રાત્નિક સાધુની સાથે બહાર વિચારભૂમિ કે વિહારભૂમિ જાય, ત્યારે શૈક્ષ, રાત્નિકની પહેલાં ગમનાગમન આલોચે.

૧૨. કોઈ વ્યક્તિ રાત્નિક પાસે વાર્તાલાપ માટે આવે ત્યારે શૈક્ષ તેની પહેલાં જ વાર્તાલાપ કરવા લાગે.

૧૩. રાત્રે કે વિકલ્તે જો રાત્નિક, શૈક્ષને સંખોદન કરીને પૂછે કે હે આર્ય ! કોણ-કોણ સુતા છે. કોણ-કોણ જાગે છે ? ત્યારે શૈક્ષ રાત્નિકનું વચન સાંભળ્યું ન સાંભળ્યું કરી દે, પ્રત્યુત્તર ન આપે.

૧૪. શૈક્ષ, જો અશાન, પાન, આદિમાં સ્વાદિમ આહાર લાવીને પહેલાં તેની આલોચના કોઈ અન્ય શૈક્ષ પાસે કરી પછી રાત્નિક પાસે કરે.

૧૫. શૈક્ષ, જો અશનાદિ લાવીને પહેલાં કોઈ અન્ય શૈક્ષને દેખાડે, પછી રાત્નિકને દેખાડે.

૧૬. શૈક્ષ, જો અશનાદિ લાવીને પહેલાં બીજા કોઈ શૈક્ષને નિમંત્રણ કરે, પછી રાત્નિકને નિમંત્રણ કરે.

૧૭. શૈક્ષ, જો સાધુની સાથે અશનાદિ લાવી, રાત્નિકને પૂછ્યા વિના જે જે

સાધુને દેવા ઇચ્છતો હોય, તેને જલદી જલ્દી અધિક-અધિક માત્રામાં આપી દે.

૧૮. શૈક્ષ, અશનાદિમાં વિવિધ પ્રકારના શાક, શ્રેષ્ઠ, તાજા, રસદાર, મનોહર, મનોભિલપિત સ્નિગ્ધ અને રૂક્ષ આહાર જલ્દી-જલ્દી કરી લે.

ઉક્ત પાંચે સૂત્રમાં 'તેને આશાતના લાગે' તેમ જોડવું.

૧૯. રાત્નિક બોલાવે ત્યારે શૈક્ષ ભેને ન સાંભળ્યું કરી ચુપ બેસી રહે.

૨૦. રાત્નિક બોલાવે ત્યારે શૈક્ષ પોતાના સ્થાને જ બેઠો બેઠો તેમની વાત સાંભળે પણ ઊભો ન થાય.

૨૧. રાત્નિક બોલાવે ત્યારે શૈક્ષ "શું કહો છો ?" એમ કહે. - તો આ પ્રશ્નમાં શૈક્ષને આશાતના દોષ લાગે.

૨૨. શૈક્ષ રાત્નિકને 'તું' એમ એક વચન કહે.

૨૩. શૈક્ષ રાત્નિકની સામે નકામો બકવાદ કરે.

૨૪. શૈક્ષ, રાત્નિક દ્વારા કહેવાયેલ શબ્દો જ તેમને કહી સંભળાવે, જેમકે— "તમે તો આવું કહેતા હતાં."

૨૫. શૈક્ષ, રાત્નિકના કથા કહેવાના સમયે કહે કે - "આ આમ કહેવું જોઈએ."

૨૬. શૈક્ષ, રાત્નિક કથા કહેતા હોય ત્યારે "તમે ભૂલો છો" એમ કહીને ભૂલો કાઢે.

૨૭. રાત્નિક કથા કહેતા હોય ત્યારે શૈક્ષ અપ્રસન્ન રહે અર્થાત્ દુર્ભાવ પ્રગટ કરે.

૨૮. રાત્નિક ધર્મકથા કહેતા હોય ત્યારે શૈક્ષ જો કોઈ બહાનુ કાઢી પરિપદ્મું વિસર્જન કર દે.

૨૯. રાત્નિક ધર્મકથા કહેતા હોય ત્યારે શૈક્ષ જો કથામાં બાધા-વિઘ્ન ઉપસ્થિત કરે.

૩૦. પર્યદાના ઉઠવાના, ઊંઘ-ભિન્ન થવાના, વિખેરવાની પૂર્વે શૈક્ષ, રાત્નિકે કહેલી કથાને બીજી, શ્રીજી વખત પણ કહેતો હોય.

૩૧. રાત્નિક સાધુના શય્યા-સંચારને પગથી સ્પર્શ થઈ જાય ત્યારે શૈક્ષ હાથ જોડી ક્ષમાચરના કર્યા વિના ચાલ્યો જાય.

૩૨. રાત્નિકના શય્યા-સંચારે ઉભે, બેસે, સુવે.

૩૩. રાત્નિકથી ઉંચા કે સમાન આસને શૈક્ષ ઊભો રહે, બેસે કે સુવે.

તે સ્થવિર ભગવંતોએ ખરેખર આ ૩૩-આશાતના કહેલી છે, તે હું તમને કહું છું.

**દશાશ્રુતસ્કંધની દશા-૩ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

* દશા-૪ “ગણિસંપદા” *

• પહેલી, બીજી, ત્રીજી દશામાં કહેવાયેલા દોષો શૈક્ષણે ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે, એ બધાંનો ત્યાગ કરવાથી તે શૈક્ષણ ગણિ સંપદાને યોગ્ય થાય છે. તેથી હવે આ “દશા”માં આઠ પ્રકારની ગણિ-સંપદાનું વર્ણન કરે છે.

[૫] હે આયુષ્યમાન્ ! તે નિર્વાણ પ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વ મુખેથી મેં આ પ્રમાણે સાંભળેલ છે કે - આ આર્હત પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ જરેખર આઠ પ્રકારની ગણિ સંપદા કહેલી છે. તે સ્થવિર ભગવંતોએ કઈ આઠ ગણિ સંપદા કહી છે ?

તે સ્થવિર ભગવંતોએ જે આઠ પ્રકારની સંપદા નિશ્ચયે કહી છે, તે આ પ્રમાણે છે - (૧) આચાર, (૨) સૂત્ર, (૩) શરીર, (૪) વચન, (૫) વાચના, (૬) મતિ, (૭) પ્રયોગ, (૮) સંગ્રહપરિજ્ઞા.

[૬] તે આચાર સંપદા કઈ છે ? [આચાર એટલે ભગવંતે પ્રરૂપેલ આચરણા કે મર્યાદા, બીજી રીતે કહીએ તો જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર, તપ, વીર્ય એ પાંચની આચરણા અને સંપદા એટલે સંપત્તિ.]

આ આચાર સંપત્તિ ચાર પ્રકારે છે. તે આ પ્રમાણે - સંયમ ક્રિયામાં સદા જોડાયેલા રહેવું. અહંકાર રહિત થવું. અનિચત વિહારી થવું અર્થાત્ એક સ્થાને સ્થાયી થઈને ન રહેવું. શ્રુત સ્થવિર તથા દીક્ષા પર્યાય જયેષ્ઠની માફક ગંભીર થવું.

[૭] તે શ્રુતસંપત્તિ કઈ છે ? [શ્રુત એટલે આગમ અથવા શાસ્ત્રજ્ઞાન] આ શ્રુત સંપત્તિ ચાર પ્રકારે કહી છે-

(૧) બહુશ્રુતતા - અનેક શાસ્ત્રોના જ્ઞાતા થવું. (૨) પરિચિત પણું - સૂત્રાર્થથી સારી રીતે પરિચિત થવું. (૩) વિચિત્રશ્રુતતા સ્વસમય અને પરસમયના તથા ઉત્સર્ગ અને અપવાદના જ્ઞાતા થવું. (૪) ઘોષ વિશુદ્ધિ કારકતા - શુદ્ધ ઉચ્ચારણવાળા થવું.

[૮] તે શરીર સંપત્તિ શું છે ? શરીર સંપત્તિ ચાર પ્રકારે કહી છે, તે આ -

(૧) શરીરની લંબાઈ-પહોળાઈનું યોગ્ય પ્રમાણ હોવું. (૨) કુરૂપ કે લજ્જા ઉપજાવે તેવા શરીરવાળા ન હોવું. (૩) શરીરનું સંહનન સુદૃઢ હોવું (૪) પાંચે ઇન્દ્રિયોનું પરિપૂર્ણ હોવું.

[૯] તે વચન સંપત્તિ કઈ છે ? [વચન એટલે વાણી] વચન સંપત્તિ ચાર પ્રકારે છે, તે આ પ્રમાણે-

(૧) આદેયતા - જેનું વચન સર્વજન આદરણીય હોય, (૨) મધુરવચનવાળા હોવું. (૩) અનિશ્ચિતતા - રાગદ્વેષ રહિત એટલે કે નિષ્પદાપાતી વચનવાળા હોવું. (૪) અસંદિગ્ધતા - સંદેહ રહિત વચનવાળા હોવું.

[૧૦] શિષ્યની યોગ્યતાનો નિશ્ચય કરવાવાળી હોવી. (૨) વિચારપૂર્વક અધ્યાપન કરાવનારી હોવી. (૩) યોગ્યતા અનુસાર ઉપયુક્ત શિક્ષણ દેનારી હોવી. (૪) અર્થ-સંગતિપૂર્વક નય-પ્રમાણ થકી અધ્યાપન કરાવવાળી હોવી.

[૧૧] તે મતિ સંપત્તિ કઈ છે ? [મતિ એટલે જલ્દીથી પદાર્થને ગ્રહણ કરવો તે] મતિ સંપત્તિ ચાર પ્રકારે છે. તે આ—

(૧) અવગ્રહ — સામાન્ય રૂપે અર્થને જાણવો તે, (૨) ઘટા વિશેષ રૂપે અર્થને જાણવો તે, (૩) અપાય — ઇહિત વસ્તુનો વિશેષ રૂપે નિશ્ચિત કરવો, (૪) ધારણા — જાણેલી વસ્તુનું કલાંતરે પણ સ્મરણ રાખવું, તે રૂપ સંપત્તિ.

તે અવગ્રહણ સંપત્તિ કઈ છે ? અવગ્રહમતિ સંપત્તિ છ પ્રકારે છે. તે આ પ્રમાણે—

(૧) શીઘ્ર ગ્રહણ કરવું (૨) એક સાથે ઘણાં અર્થોને ગ્રહણ કરવા, (૩) અનેક પ્રકારે ઘણાં અર્થોને ગ્રહણ કરવા. (૪) નિશ્ચિત રૂપે અર્થને ગ્રહણ કરવો, (૫) અનિશ્ચિત અર્થને અનુમાનથી ગ્રહણ કરવો, (૬) સંદેહ રહિત ચર્ચને અર્થને ગ્રહણ કરવો.

એ જ પ્રમાણે ઇહામતિ સંપત્તિ અને અપાયમતિ સંપત્તિ બંનેને છ-છ પ્રકારે જાણવી.

તે ધારણા મતિ સંપત્તિ કઈ છે ? ધારણા મતિ સંપત્તિ છ પ્રકારે કહી છે. તે આ પ્રમાણે -

(૧) બહુંધર, (૨) બહુવિધંધર, (૩) પોરાણંધર, (૪) દુર્ધરને ધરનાર (૫) અનિશ્ચિતંધર (૬) અસંદિગ્ધધર.

એ પ્રમાણે ધારણામતિ કહી, મતિ સંપદા કહી.

[૧૨] તે પ્રયોગ સંપત્તિ કઈ છે ? પ્રયોગ સંપત્તિ ચાર પ્રકારે છે. તે આ પ્રમાણે—

(૧) પોતાની શક્તિ જાણીને વાદ-વિવાદ કરવો, (૨) સભાના ભાવો જાણીને વાદ કરવો, (૩) ક્ષેત્રની જાણકારી મેળવીને વાદ કરવો (૪) વસ્તુ વિષયને જાણીને પુરુષવિશેષ સાથે વાદ-વિવાદ કરવો. તે પ્રયોગ સંપત્તિ.

[૧૩] તે સંગ્રહ પરિજ્ઞા સંપત્તિ કઈ છે ? સંગ્રહ પરિજ્ઞા સંપત્તિ ચાર પ્રકારે છે, તે આ પ્રમાણે -

(૧) વર્ષાવાસ માટે અનેક મુનિજનોને રહેવા યોગ્ય ઉચિત સ્થાન જોવું. (૨) અનેક મુનિજનોને માટે પાણા દેવાનું કહીને પીઠફલક, શય્યા, સંચારો ગ્રહણ કરવા. (૩) કાળને આશ્રિને ઉચિતકાર્ય કરવું-કરાવવું. (૪) ગુરુજનોનો યથાયોગ્ય પૂજા-સત્કાર કરવો. તે સંગ્રહ પરિજ્ઞા સંપત્તિ છે.

[૧૪] આઠ પ્રકારે સંપદાના વર્ણન પછી હવે ગણિનું કર્તવ્ય કહે છે — આચાર્ય પોતાના શિષ્યોને આ ચાર પ્રકારની વિનય-પ્રતિ પતિપત્તિ શીખવીને પોતાના ઋણથી મુક્ત થાય.

(૧) આચાર વિનય, (૨) શ્રુત વિનય, (૩) વિક્ષેપણા — મિથ્યાત્વમાંથી સમ્યક્ત્વમાં સ્થાપના કરવા રૂપ વિનય, (૪) દોષ નિર્ધારણા વિનય — દોષનો નાશ કરવા રૂપ વિનય.

● તે આચારવિનય શું છે ? તે આચારવિનય ચાર પ્રકારનો કહેવાયેલ છે, આ પ્રમાણે છે—

- (૧) સંયમના ભેદ પ્રભેદોનો જ્ઞાન કરાવી, આચરણ કરાવવું.
- (૨) ગ્લાન અને વૃદ્ધને સાચવવા વ્યવસ્થા કરવી.
- (૩) તપની સામાચારી શીખવવી
- (૪) એકાકી વિહારની સામાચારી શીખવવી.

● ભગવન્ ! તે શ્રુત વિનય શું છે

શ્રુત વિનય ચાર પ્રકારે કહેવાયેલ છે, તે આ રીતે—

- (૧) મૂત્ર સૂત્રોને ભણાવવા.
- (૨) સૂત્રોના અર્થોને ભણાવવા.
- (૩) શિષ્યને હિતનો ઉપદેશ આપવો.
- (૪) સૂત્રાર્થનું યથાવિધિ સમગ્ર અધ્યાપન કરાવવું.

● ભગવન્ ! વિક્ષેપણા વિનય શું છે ? વિક્ષેપણા વિનય ચાર પ્રકારે કહેવાયેલ છે. તે આ પ્રમાણે -

- (૧) જેણે સંયમધર્મને પૂર્ણ રૂપે સમજેલ નથી, તેને સમજાવવો.
- (૨) સંયમધર્મના જ્ઞાતાને જ્ઞાનાદિ ગુણોથી ખોતા જેવો બનાવવો.
- (૩) ધર્મથી રચુત થનાર શિષ્યને ફરી ધર્મમાં સ્થિર કરવો.
- (૪) સંયમ ધર્મમાં સ્થિત શિષ્યના હિતને માટે, સુખને માટે, સામર્થ્યને માટે, મોક્ષને માટે અને ભવાંતરમાં પણ ધર્મની પ્રાપ્તિ થાય, તે માટે પ્રવૃત્ત રહેવું.

● ભગવન્ ! તે દોષ નિર્દાતના વિનય શું છે ? દોષ નિર્દાતના વિનય ચાર પ્રકારે કહેલ છે. તે આ પ્રમાણે—

- (૧) કુદ્ધ વ્યક્તિના ક્રોધને દૂર કરવો.
- (૨) દુષ્ટ વ્યક્તિના દ્વેષને દૂર કરવો.
- (૩) આકાંક્ષાવાળા વ્યક્તિની આકાંક્ષા નિવારવી
- (૪) ખોતાના આત્માને સંયમમાં જોડી રાખવો.

[૧૫] આવા ગુણવાન આચાર્યના અંતેવાસી-શિષ્યની આ ચાર પ્રકારની વિનય પ્રતિપતિ છે. જેમ કે—

- (૧) સંયમના ઉપયોગી વસ્ત્ર, પાત્રાદિ પ્રાપ્ત કરવા
- (૨) અશક્ત સાધુઓની સહાયતા કરવી.
- (૩) ગણ અને ગણીના ગુણો પ્રગટ કરવા.
- (૪) ગણના ભારનો નિર્વાહ કરવો.

● ઉપકરણ ઉત્પાદકતા શું છે ? તે ચાર પ્રકારે છે—

- (૧) નવા ઉપકરણો મેળવવા, (૨) પ્રાપ્ત ઉપકરણનું સંરક્ષણ અને સંગ્રોપન કરવું, (૩) અલ્પ ઉપધિવાળા મુનિને તેની પૂર્તિ કરવી, (૪) શિષ્યોને માટે યથાયોગ્ય ઉપકરણોનો વિભાગ કરી દેવો.

● સહાયકતા વિનય શું છે ? તે ચાર પ્રકારે છે—

(૧) ગુરુને અનુકૂળ વચન બોલનારા હોવું, (૨) ગુરુ કહે તેવી જ પ્રવૃત્તિ કરવી, (૩) ગુરુની યથોચિત સેવા કરવી, (૪) બધાં કાર્યોમાં ગુરુની ઇચ્છાને અનુકૂળ વ્યવહાર કરવો.

● વર્ષ સંજ્વલનતા વિનય શું છે ? તે ચાર પ્રકારે છે—

(૧) યથાતથ્ય ગુણોની પ્રશંસા કરનાર થવું, (૨) અયથાર્થ દોષ કહેનારને નિરુત્તર કરવા, (૩) વર્ષવાદીના ગુણોનું સંવર્ધન કરવું, (૪) ત્વયં પૃદ્ધોની સેવા કરનાર થવું.

● ભાર પ્રત્યારોહણતા વિનય શું છે ? તે ચાર પ્રકારે—

(૧) નવા શિષ્યોનો સંગ્રહ કરવો, (૨) નવદીક્ષિતોને આચાર ગોચરની વિધિ શીખવવી, (૩) સાધર્મિક રોગી સાધુની યથાશક્તિ વૈયાવચ્ય કરવી, (૪) સાધર્મિકોમાં પરસ્પર કલહ થઈ જાય તો રાગ-દ્રેષનો ત્યાગ કરતા, કોઈ પક્ષ વિશેષને ગ્રહણ ન કરીને માધ્યસ્થ ભાવ રાખવો. અને સમ્યક્ વ્યવહારનું પાલન કરતાં તે કલહના દામાપન અને ઉપશામનને માટે સદા તત્પર રહેવું — તેમજ—

આ વિચાર કરવો કે કઈ રીતે સાધર્મિક પરસ્પર અનર્ગલ પ્રતાપ ન કરે, તેમનામાં ઝંઝટ ન થાય. કલહ, ક્ષાય અને તૂં-તા ન થાય, સાધર્મિક જન સંયમ-સંવર-સમાધિ બહુલ અને અપ્રમત્ત થઈ સંયમ અને તપશી પોતાના આત્માને ભાવિત કરતાં વિચર કરશે.

આ રીતે આઠ પ્રકારે ગણિ સંપદા કહી છે.

**દશાશ્રુતસ્કંધની દશા-૪ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

* દશા-૫ 'ચિત્તસમાધિસ્થાન' *

• જે રીતે સાંસારિક આત્માને ધન, વૈભવ, ભૌતિક વસ્તુની પ્રાપ્તિ આદિ થવાની ચિત્ત આનંદમય બને છે. તે જ રીતે મુમુક્ષુ આત્મા અથવા સાધુજન આત્મગુણોની અનુપમ ચિત્ત સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે. જે ચિત્ત સમાધિસ્થાનનું આ "દશા"માં વર્ણન કરાયેલ છે.

[૧૬] હે આયુષ્યમાન ! તે નિર્વાણ પ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વમુખેથી મેં એવું સાંભળેલ છે કે—
નિશ્ચયથી આ જિનપ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ દશ ચિત્ત સમાધિસ્થાન કહેલા છે. તે કયા ચિત્ત સમાધિસ્થાન છે ? સ્થવિર ભગવંતો કહેલાં તે સમાધિસ્થાનો આ છે—

તે કાળે અને તે સમયે એટલે ચોથા આરામાં ભગવંત મહાવીરના વિચરણ સમયે વાણિજ્યગ્રામ નામે નગર હતું. અહીં નગરનું વર્ણન ઉપવાઈ સૂત્રાનુસાર ચંપા નગરી માકક જાણવું તે વાણિજ્યનગર બહાર દૂતિપલાશક નામે ચૈત્ય હતું. ચૈત્ય વર્ણન જાણી લેવું. ત્યાં જિતશત્રુ રાજા, ધારિણી નામે રાણી હતા. એ પ્રમાણે સર્વ સમોસરણ ઉપવાઈ સૂત્રાનુસાર જાણવું. યાવત્ પૃથ્વીશીલા પટ્ટક ઉપર વર્ધમાન સ્વામી બિરાજમાન થયા. પર્યદા નીકળી. ભગવંતે ધર્મનું નિરૂપણ કર્યું, પર્યદા પોત-પોતાના સ્થાને પાછી ગઈ.

[૧૭] હે આર્યો ! એમ સંબોધન કરી શ્રમણ ભગવંત મહાવીર સાધુ અને સાધ્વીઓને કહેવા લાગ્યા. હે આર્યો ! ઈર્ષ્યા-ભ્રાષ્ટા-એષણા-આદાન ભાંડ માત્ર નિક્ષેપણા અને ઉચ્ચાર પ્રસ્રવણ ખેલ સિંધાણક જલ પરિષ્કાપના એ પાંચ સમિતિ યુક્ત, ગુપ્તેન્દ્રિય, ગુપ્ત બ્રહ્મચારી, આત્માર્થી, આત્મહિતકર, આત્મયોગી, આત્મપરાક્રમી, પાક્ષિક પૌષધમાં સમાધિ પ્રાપ્ત અને શુભ ધ્યાન કરવાવાળા સાધુ-સાધ્વીઓને પહેલાં ઉત્પન્ન ન થયેલ હોય તેવી ચિત્ત સમાધિના દસ સ્થાન ઉત્પન્ન થાય છે. તે આ પ્રમાણે—

પહેલાં ઉત્પન્ન ન થયેલ એવી નીચે જણાવેલ દશ વસ્તુ ઉત્પન્ન થઈ જાય તો ચિત્તને સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે.

(૧) ધર્મ ભાવના — જેનાથી બધાં ધર્મો જાણી શકે છે.

(૨) સંજ્ઞા — જાતિ સ્મરણ જ્ઞાન, જેનાથી પોતાના પૂર્વ ભવો અને જાતિનું સ્મરણ થાય છે.

(૩) સ્વપ્ન દર્શનનો યથાર્થ અનુભવ.

(૪) દેવ દર્શન — જેનાથી દિવ્ય ઋદ્ધિ, દિવ્યકાંતિ, દેવાનુભાવ જોઈ શકે.

(૫) અવધિજ્ઞાન — જેનાથી લોકને જાણે છે.

(૬) અવધિ દર્શન — જેનાથી લોકને જોઈ શકે છે.

(૭) મનઃ પર્યવજ્ઞાન — જેનાથી અટ્ટી દ્વીપના સંજ્ઞીપંચેન્દ્રિયના મનોગત ભાવને જાણે—

(૮) કેવળ જ્ઞાન — જેનાથી સંપૂર્ણ લોકલોકને જાણે છે

(૯) કેવળ દર્શન — જેનાથી સંપૂર્ણ લોકલોક ને જુએ છે.

(૧૦) કેવળ મરણ — જેનાથી સર્વ દુઃખનો સર્વથા અભાવ થાય.

[૧૮] રાગદ્વેષ રહિત નિર્મળ ચિત્તને ધારણ કરવાથી એકાગ્રતા રૂપ ધ્યાન

ઉત્પન્ન થાય છે. શંકા રહિત ધર્મમાં સ્થિત આત્મા નિર્વાણને પ્રાપ્ત કરે છે.

[૧૯] આ રીતે ચિત્ત સમાધિ ધારણ કરનાર આત્મા બીજી વખતે લોકમાં ઉત્પન્ન થતો નથી અને પોતાના ઉત્તમ સ્થાનને જાતિ સ્મરણ જ્ઞાનથી જાણી લે છે.

[૨૦] સંવૃત આત્મા યથાતથ્ય સ્વપ્નને જોઈને જલ્દી બધાં સંસાર સમુદ્રને તરી જાય છે. બધાં દુઃખ છુટી જાય છે.

[૨૧] અંતપ્રાંતભોજી, વિવિક્ત શયન-આસન સેવી, અલ્પ આહાર કરનારા, ઇન્દ્રિયોને દમન કરનારા, પરકાય રક્ષક મુનિને દેવોનું દર્શન થાય છે.

[૨૨] સર્વ કામ ભોગોથી વિરક્ત, ભીમ-ભૈરવ પરિષદ-ઉપસર્ગોને સહન કરવાવાળા તપસ્વી સંચતને અવધિજ્ઞાન થાય છે.

[૨૩] જેણે તપ દ્વારા અશુદ્ધ લેશ્યાઓને દૂર કરી છે તેનું અવધિ દર્શન અતિ વિશુદ્ધ થઈ જાય છે. અને તેના ચક્રી સર્વ ઉર્ધ્વ અધો-તીર્ણ-લોકને જોઈ શકે છે.

[૨૪] સુસમાધિયુક્ત પ્રશસ્ત લેશ્યાવાળા વિતર્ક રહિત ભિક્ષુ અને સર્વબંધનથી મૂકાયેલા આત્મા મનના પર્યાયોને જાણે છે. [ચેતલે કે મન:પર્યવજ્ઞાની થાય છે.]

[૨૫] જ્યારે જીવના સમસ્ત જ્ઞાનાવરણ કર્મનો કાય થાય ત્યારે તે કેવલી જિન સમસ્ત લોકાલોકને જાણે છે.

[૨૬] જ્યારે જીવના સમસ્ત દર્શનાવરણ કર્મનો કાય થાય ત્યારે તે કેવલી જિન સમસ્ત લોકાલોકને જુએ છે.

[૨૭] પ્રતિમા અર્થાત્ પ્રતિજ્ઞાની વિશુદ્ધ રૂપે આરાધના કરતા અને મોહનીય કર્મનો કાય થતાં સુસમાહિત આત્મા સંપૂર્ણ લોકાલોકને જુએ છે.

[૨૮ થી ૩૦] જે પ્રકારે તાલવૃક્ષ ઉપર સોય ભોંકવાથી સમગ્ર તાલવૃક્ષ નષ્ટ થાય છે... જે રીતે સેનાપતિના મૃત્યુ સાથે આખી સેના વિનાશ પામે છે... જે રીતે ધુમાળા વિનાનો અગ્નિ ઇંધણના અભાવે કાય પામે છે. તે રીતે મોહનીય કર્મનો સર્વથા કાય થતાં બાકીના સર્વ કર્મનો કાય કે વિનાશ થાય છે.

[૩૧] જેમ સૂકા મૂળીયાવાળું વૃક્ષ જળસિંચવા છતાં પણ પુનઃ અંકુરિત થતું નથી તેમ મોહનીય કર્મનો સર્વથા કાય થતાં બાકીના કર્મો ઉત્પન્ન થતાં નથી.

[૩૨] જેમ બીજ બાળી ગયા પછી પુનઃ અંકુર ઉત્પન્ન થતાં નથી, તેમ કર્મબીજ બળ્યા પછી ભવાંકુર ઉત્પન્ન ન થાય.

[૩૩] ઐદારિક શરીરનો ત્યાગ કરી નામ, ગોત્ર, આયુ અને વેદનીય કર્મનું છેદન કરી કેવલી સર્વથા કર્મરજ રહિત થાય છે.

[૩૪] હે આયુષ્યમાન ! આ રીતે સમાધિને જાણીને રાગદ્વેષ રહિત ચિત્ત ધારણ કરી શુદ્ધ શ્રેણીને પામી આત્મા શુદ્ધિ પ્રાપ્ત કરે છે. અર્થાત્ કાપક શ્રેણી માંડી મોઢો જાય છે.

**દશાશ્રુતસ્કંધની દશા-૫ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

❁ દશા-૬ 'ઉપાસકપ્રતિમા' ❁

[જે આત્મા શ્રમણપણના પાલન માટે અસમર્થ હોય તેવા આત્મા શ્રમણપણનું લક્ષ્ય રાખી તેના ઉપાસક બને છે. તેને શ્રમણોપાસક કહે છે. ટુંકમાં તેઓ ઉપાસક તરીકે ઓળખાય છે. આવા ઉપાસકને આત્મા સાધના માટે ૧૧ પ્રતિમા અર્થાત્ વિશિષ્ટ પ્રકારની 'પ્રતિજ્ઞાનું આરાધન જણાવેલ છે, તેનું અહીં વર્ણન છે.]

[૩૫] હે આયુષ્યમાન ! તે નિર્વાણ પ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વ મુખેથી મેં એવું સાંભળેલ છે કે -આ જિન પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી ૧૧ ઉપાસક પ્રતિમાઓ કહી છે.

સ્થવિર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી કઈ ૧૧-ઉપાસક પ્રતિમાઓ કહેલી છે ? સ્થવિર ભગવંતોએ કહેલી ૧૧-ઉપાસક પ્રતિમાઓ આ પ્રમાણે છે - (૧) દર્શન, (૨) વ્રત, (૩) સામાયિક, (૪) પૌષ્ઠ, (૫) દિવસે બ્રહ્મચર્ય, (૬) દિવસ-રાત્રિ બ્રહ્મચર્ય, (૭) સૂચિત પરિત્યાગ, (૮) આરંભ પરિત્યાગ, (૯) પ્રેષ્ય પરિત્યાગ [૧૦] ઉદિષ્ટભક્ત પરિત્યાગ [૧૧] શ્રમણ ભૂત.

[પ્રતિમા એટલે વિશિષ્ટ પ્રતિજ્ઞા]

જે અક્રિયાવાદી છે અને જીવાદિ પદાર્થોના અસ્તિત્વનો અપલાપ કરે છે, તે નાસ્તિકવાદી છે. નાસ્તિકબુદ્ધિ છે, નાસ્તિક દ્રષ્ટિ છે, જે સમ્યકવાદી નથી, નિત્યવાદી નથી - ક્ષણિકવાદી છે. જે પરલોકવાદી નથી. જે કહે છે કે - આલોક નથી, પરલોક નથી, માતા નથી, પિતા નથી, અરિહંત નથી, ચક્રવર્તી નથી, બલદેવ નથી, વાસુદેવ નથી, નરક નથી, નારકી નથી, સુકૃત અને દુષ્કૃત કર્મોના ફળ વૃત્તિ વિશેષ નથી, સમ્યક રીતે આચરેલ કર્મ શુભ ફળ દેતા નથી, કુત્સિત રીતે આચરેલા કર્મ અશુભ ફળ દેતા નથી. કત્યાણ કર્મ અને પાપકર્મ ફળ રહિત છે. જીવ પરલોકમાં જઈને ઉત્પન્ન થતો નથી. નરક આદિ ચાર ગતિવાળો નથી. સિદ્ધિ નથી. - જે આ પ્રમાણે કહે છે, આવી બુદ્ધિવાળો છે, આવી દ્રષ્ટિવાળો છે, આવી ઇચ્છા અને રાગ કે કદાગ્રહથી યુક્ત છે, તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ છે.

આવો મિથ્યાદ્રષ્ટિ જીવ મહાઇચ્છાવાળો, મહારંગી, મહા પરિગ્રહી છે. ધાર્મિક, અધર્માનુગામી, અધર્મસેવી, અધર્મખ્યાતિવાળો, અધર્માનુરાગી, અધર્મદ્રષ્ટા, અધર્મજીવી, અધર્માતુરકત, અધાર્મિક શીલવાળો, અધાર્મિક આચરણવાળો, અધર્મથીજ આજીવિકા કરતાં વિચરે છે.

તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ નાસ્તિક આજીવિકા માટે બીજાને કહે છે. જીવોને મારો, તેના અંગોને છેદો, મારું-પેટ વગેરે ભેદો, કાપો, તેના પોતાના હાથ લોહીથી ખરડાયેલા છે. તે ચંડ, રૌદ્ર અને ક્ષુદ્ર હોય છે. વિના વિચાર્યે કાર્ય રકે છે, સાહસિક હોય છે, લોકોની રિશ્વત લે છે. ચેતરપિંડી, માયા, છબ, ફડ, કપટ અને માયાજાળ રચવામાં કુશળ હોય છે તે દુઃશીલ, દુષ્ટજનોનો પરિચિત, દુશ્ચરિત્ર, દારુણસ્વભાવી, દુષ્ટપ્રતી, દુષ્ટકૃત કરવામાં આનંદિત હોય છે. શીલરહિત, ગુણરહિત, પ્રત્યાખ્યાન પૌષ્ઠોપવાસ ન કરનારો અને અસાધુ હોય છે.

તે ચાવજજીવને માટે સર્વ પ્રકારના પ્રાણાતિપાતથી અપ્રતિવિરત રહે છે.

અર્થાત્ હિંસક રહે છે. એ જ પ્રમાણે સર્વ પ્રકારે મૃષાવાદ, અદતાદાન, મૈયુન, પરિગ્રહનો પણ ત્યાગ કરતો નથી. સર્વ પ્રકારે ક્રોધ, માન, માય, લોભ, રાગ, દ્રેષ, ક્લહ, આળ, યુગલી, નિંદા, રતિ-અરતિ, માયામૃષાવાદ અને મિથ્યાદર્શનશલ્યથી યાવજજીવન અવિરત રહે છે. અર્થાત્ આ અટારે પાપસ્થાનનું સેવન કરતો રહે છે.

તે મિથ્યાદ્રષ્ટિ સર્વ પ્રકારે સ્નાન, મર્દન, વિલેપન, શબ્દ-સ્પર્શ-રસ-રૂપ-ગંધ, માળા, અલંકારોથી યાવજજીવન અપ્રતિવિરત રહે છે. શકટ, રથ, યાન, યુગ્ય, ગિલ્લિ, થિલ્લિ, શિબિકા, સ્યંદમાનિકા, શયન, આસન, યાન, વાહન, બોજન, ગૃહસંબંધી વસ્ત્ર પાત્ર આદિથી યાવજજીવન અપ્રતિવિરત રહે છે. સર્વ અન્ન, હાથી, ગાય, ભેંસ, બકરા, ભેડ, દારા-દારી, નોકર પુરુષથી યાવજજીવન જોડાયેલો રહે છે. સર્વપ્રકારે ચાંદી, સોનું, ઘન, ધાન્ય, મણિ, મોતી, શંખ, મૂગાથી યાવજજીવન અપ્રતિવિરત રહે છે.

યાવજજીવને માટે હિનાધિક તોલમાપ, સર્વ આરંભ-સમારંભ, સર્વ કાર્યો કરવા-કરાવવા, પચન-પાચન, કૂટુંબું-પીસવું, તર્જન-તાડન, વધ-બંધ, પરિકલેશ યાવત્ તેવા પ્રાકરના સાવધ અને મિથ્યાત્વ વર્ધક બીજા જીવોને પ્રાણોનો પરિતાપ પહોંચાડનાર કમ કહે છે. આ સર્વે પાપ કાર્યોથી અપ્રતિવિરત અર્થાત્ જોડાયેલો રહે છે.

જેમ કોઈ પ્રરુષ કલમ, મસુર, તલ, મગ, અડદ, વાલ કળથી યોળા, તુવેર, કાળા ચણા, જુવાર અને તે પ્રકારના બીજા ધાન્યોને જીવનરક્ષાના ભાવ સિવાય કુરતાપૂર્વક ઉપમર્દન કરતો મિથ્યાદંડ પ્રયોગ કરે છે. તે જ રીતે કોઈ પુરુષ વિશેષ તીતર, વટેરા, લાવા કબુતર, કપિંજલ, મૃગ, ભેંસ, સુવર, મગર, ગોધા, કાયબો અને સર્પ વગેરે નિરપરાધ જીવોને કુરતાપૂર્વક મિથ્યાદંડનો પ્રયોગ કરે છે. એટલે કે નિર્દયતાપૂર્વક ઘાત કરે છે.

વાળી જે તેની બાહ્ય પર્યાદા છે. જેમ કે - દાસ, કડી, વેતન થકી કામ કરનાર, ભાગીદાર, કર્મકર, ભોગપુરુષ આદિ દ્વારા થયેલા નાના અપરાધનો પણ પોતે જ મોટો દંડ કરે છે. આને દંડો, આને મુંડો, આની તર્જતા કરો - તાડન કરો, આને હાથમાં, પગમાં, ગળામાં બંધ બેડી નાખો. એના બંને પગમાં સાંકળ બાંધી અને પગ વાળી દો, ના હાથ કાપો, પગ કાપો, નખ છેદો, હાથ છેદો, માથુ ઉડાવી દો, મોઢું ભાંગી નાંખો, પુરુષ ચિહ્ન કાપી દો, હૃદય ચીરી નાખો.

એ જ પ્રમાણે આંખ-દાંત-મોઢું જીભ ઉખાડી દો, આને દોરડાથી બાંધીને ઝાડ ઉપર લટકાવો, બાંધીને જમીન ઉપર ઘસેડો, દહીંની જેમ મંથન કરો, શૂળીએ ચડાવો, ત્રિશુલથી ભેદો, શસ્ત્રોથી છિન્ન ભિન્ન કરો, ભેદાયેલા શરીર ઉપર ક્ષાર નાખો. તેના ધામાં ઘાસ ખોસો. તેને સિંહ, વૃષભ, સાંઠની ખૂંછડીએ બાંધો, દાવાગ્નિમાં બાળી દો, ટુકડા કરીને કાગડાને પધરાવી દો, ખાવા-પીવાનું બંધ કરી દો. જીવજીવ બંધનમાં રાખો, અભ્ય કોઈ પણ પ્રકારના ક્રમોતથી તેને મારી નાખો.

તે મિથ્યાદ્રષ્ટિની જે અભ્યંતર પર્યાદા છે, જેમ કે માતા, પિતા, ભાઈ, બહેન, ભાઈ, પુત્રી, પુત્રવધૂ વગેરે તેમાંના કોઈ થોડો પણ અપરાધ કરે તો પોતે જ ભારે દંડ આપે છે - જેમ કે ઠંડા પાણીમાં ડૂબાડે, ગરમ પાણી શરીર ઉપર રેડે, આગથી

તેઓના શરીરને બાળે, જોતવેંત નેત્ર આદિના દોરડાથી ચાબુકથી છિવાડાથી, જાડી વેલથી મારી મારીને બંને પડખાના ચામડાં ઉખેડી નાંખે, દંડ, મૂંડી, પત્યર, ખપ્પરથી તેમના શરીરને ફૂટે - પીસે.

આવા પ્રકારના પુરુષવર્ગ સાથે રહેવાવાળા મનુષ્ય દુઃખી રહે છે. દૂર રહે તો પ્રસન્ન રહે છે. આ પ્રકારનો પુરુષ વર્ગ હંમેશાં ડંડો સાથે રાખે છે, અને કોઈનો થોડો પણ અપરાધ થાય તો અધિકાધિક દંડ દેવાનો વિચાર કરે છે. દંડને આગળ રાખીને જ વાત રકે છે. આવો પુરુષ આલોક અને પરલોક બંનેમાં ખોતાનું અહિત કરે છે. આવા લોકો બીજાને દુઃખી કરે છે. શોક સંતપ્ત કરે છે, ગુરાવે છે, સત્તાવે છે, પીડા આપે છે, પીટે છે, પરિતાપ પહોંચાડે છે. એ રીતે વધ, બંધ, કલેશાદિ પહોંચાડવામાં ખેડાયેલા રહે છે.

આ જ પ્રકારે તે સ્ત્રી સંબંધી કામભોગોમાં મૂર્છિત, ગૃહ્ણ, આસક્ત અને પંચેન્દ્રિયોના વિષયમાં ડૂબેલો રહે છે.

એ રીતે તે ચાર, પાંચ, છ ચાવત્ દશ વર્ષ કે તેથી ઓછો વધારે કાળ કામભોગ ભોગવીને વૈર ભાવોના બધાં સ્થાનો સેવી ઘણાં અશુભ કર્મો એકઠાં કરીને, જેવી રીતે લોટા કે પત્યરનો ગોળો પાણીમાં ફેંકતા જળતલનું અતિક્રમણ કરીને નીચે તળીચે પહોંચી જાય તે રીતે આ પ્રકારનો પુરુષવર્ગ વજૂ જેવા ઘણાં પાપ-કલેશ, કાદવ, વૈર, દંભ, માયા પ્રપંચ, આશાતના, અયશ, અપ્રીતિવાળો ઘણને પ્રાયઃ પ્રસપ્તાણીનો ઘાત કરતો મૃત્યુ પામી ભૂમિતળનું અતિક્રમણ કરી નીચે નરકભૂમિમાં સ્થાન પામે છે.

તે નરક અંદરથી ગોળ અને બહારથી ચોરસ છે. નીચે છરા-અસ્તરાના આકારવાળી છે. નિત્ય ઘોર અંધકારથી વ્યાપી છે. ચંદ્ર-સૂર્ય-ગ્રહ-નક્ષત્રાદિ જ્યોતિષ્કની પ્રભાથી રહિત છે.

તે નરકોની ભૂમિ ચરની, માંસ, લોહી, પરુના સમૂહ જેવા કીચડથી લેપાયેલી છે. મળ મૂત્રાદિ અશુદ્ધિ પદાર્થોથી ભરેલી છે. અને પરમ દુર્ગન્ધમય છે. કાળી કે ક્ષોત વર્ણવાળી, અગ્નિનાવર્ણની આભાવાળી છે, કર્કશ સ્પર્શવાળી હોવાથી અસહ્ય છે. અશુભ હોવાથી ત્યાં અશુભ વેદના હોય છે. નિદ્રા લઈ શકતા નથી.

તે નારકી જીવો, તે નરકમાં અશુભ વેદનાનો પ્રતિ સમય અનુભવ કરતાં વિચરે છે. જેવી રીતે પર્વતના અગ્રભાગે ઉત્પન્ન થયેલ વૃક્ષ, મૂળ ભાગ કપાવથી ઉપરનો ભાગ ભારે થતાં જ્યાં નીચું સ્થાન છે, જ્યાં દુર્ગમ પ્રવેશ છે કે વિષમ સ્થાન છે. ત્યાં જ પડે છે, તે જ રીતે ઉપર કહ્યા મુજબના મિથ્યાત્વી, ઘોર પાપી પુરુષ વર્ગ એક ગર્ભમાંથી બીજા ગર્ભમાં, એક જન્મમાંથી બીજા જન્મમાં, એક મરણમાંથી બીજા મરણમાં, એક દુઃખમાંથી બીજા દુઃખમાં પડે છે. તે દક્ષિણ દિશાવર્તી ઘોર નરકમાં જાય છે.

તે કૃષ્ણપાદિક નારકી ભાવિમાં દુર્બલ બોધિ થાય છે. આ પ્રકારનો જીવ અક્રિયાવાદી છે.

[૩૬] તે ક્રિયાવાદી કોણ છે ? તે ક્રિયાવાદી આવા પ્રકારનો છે જે આસ્તિકવાદી

છે, આસ્તિક બુદ્ધિ છે, આસ્તિક દ્રષ્ટિ છે. સમ્યકવાદી અને નિત્ય અર્થાત્ મોક્ષવાદી છે. પરલોકવાદી છે. તેઓ માને છે કે - આલોક, પરલોક છે. માતા-પિતા છે. અરિહંત, ચકવર્તી, બળદેવ, વાસુદેવ છે. સુહૃત-દુષ્ટ કર્મોનું ફળ છે.

- તથા - સદાયરિત કર્મો શુભફળ, અસાધ્યારિત કર્મો અશુભ ફળ આપે છે. પુન્ય-પાપ ફળ સહિત છે. જીવ પરલોકમાં જાય છે અને આવે છે. નરક આદિ ચારગતિ છે, મોક્ષ પણ છે.

આ પ્રકારે માનનારા આસ્તિકવાદી, આસ્તિક બુદ્ધિ, આસ્તિક દ્રષ્ટિ, સ્વચ્છંદ, સગ અભિનિવિષ્ટ યાવત્ મહાન ઇચ્છાવાળો પણ થાય છે. અને ઉત્તર દિશાવર્તી નરકોમાં ઉત્પન્ન પણ ક્ષાય થાય, તો પણ તે શુકલપાક્ષિક હોય છે. ભાવિમાં સુલભબોધિ ધર્ષ, સુગતિ પ્રાપ્ત કરતો અંતે મોક્ષગામી થાય છે. તે ક્રિયાવાદી.

[૩૭] પહેલી ઉપાસક પ્રતિમા :-

ક્રિયાવાદી મનુષ્ય સર્વ [શ્રાવક અને શ્રમણ] ધર્મરુચિ વાળો હોય છે. પણ તે સમ્યક પ્રકારે અનેક શીલવ્રત, ગુણવ્રત, પ્રાણાતિપાત આદિ વિરમણ, પરચક્રખાણ, પૌષ્ઠોપવાસનો ધારક હોતો નથી. [પરંતુ] સમ્યક્ શ્રદ્ધાવાળો હોય છે.

આ પહેલી 'દર્શન' ઉપાસક પ્રતિમા જાણવી.

આ પ્રતિમા ઉત્કૃષ્ટ એક માસની હોય છે.

[૩૮] બીજી ઉપાસક પ્રતિમા :-

તે સર્વ ધર્મરુચિવાળો હોય છે. [શુદ્ધ સમ્યકત્વ ઉપરાંત ચતિ (શ્રમણ)ના દર્શે ધર્મોની દંટ શ્રદ્ધાવાળો હોય છે.]

તે નિયમથી ઘણાં શીલવ્રત, ગુણવ્રત, પ્રાણાતિપાત આદિ વિરમણ, પ્રત્યાખ્યાન અને પૌષ્ઠોપવાસનું સમ્યક પરિપાલન કરે છે. પણ સામાયિક અને દેશાવકાસિકનું સમ્યક પ્રતિપાલન કરી શકતો નથી. વ્રત પાલન કરે છે.

આ બીજી ઉપાસક પ્રતિમા - 'વ્રત પ્રતિમા' છે.

આ પ્રતિમાનો ઉત્કૃષ્ટ કાળ બે મહિના છે.

[૩૯] હવે ત્રીજી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે-

તે સર્વ ધર્મરુચિવાળો અને પૂર્વોક્ત બંને પ્રતિમાઓનો [દર્શન અને વ્રતનો] સમ્યક પરિપાલક હોય છે.

તે નિયમથી ઘણાં શીલવ્રત, ગુણવ્રત, પ્રાણાતિયાતાદિ વિરમણ, પરચક્રખાણ, પૌષ્ઠોપવાસનું સમ્યક પ્રકારે પ્રતિપાલન કરે છે. સામાયિક અને દેશાવકાસિક વ્રતનો પણ સમ્યક પાલક છે.

પરંતુ તે ચૌદશ, આઠમ, અમાસ, પૂનમ એ તિથિઓમાં પ્રતિપૂર્ણ પૌષ્ઠોપવાસનું સમ્યક પરિપાલન કરી શકતો નથી.

તે આ ત્રીજી સામાયિક ઉપાસક પ્રતિમા.

આ સામાયિક પ્રતિમાના પાલનનો ઉત્કૃષ્ટકાળ ત્રણ માસ છે.

[૪૦] હવે ચોથી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે-

તે સર્વ ધર્મરુચિવાળો [યાવત્ આ પૂર્વે કહેવાઈ તે દર્શન, વ્રત અને સામાયિક

એ ત્રણે પ્રતિમાઓનું યથાયોગ્ય અનુપાલન કરનારો હોય છે. તેવો ઉપાસક-]

તે નિયમથી ઘણાં શીલવ્રત, ગુણવ્રત, પ્રાણાતિપાત આદિ વિરમણ, પચ્ચક્ખાણ, પૌષ્ઠોપવાસ તેમજ સામાયિક, દેશાવકાસિક એ બંનેનું સમ્યક પરિપાલન કરે છે. પરંતુ એક રાત્રિકી ઉપાસક પ્રતિમાનું સમ્યક્ પરિપાલન તે ઉપાસક કરી શકતો નથી.

આ ચોથી પૌષ્ઠ નામે ઉપાસક પ્રતિમા છે.

આ પ્રતિમાનો ઉત્કૃષ્ટ કાળ ચાર માસ હોય છે.

[૪૧] હવે પાંચમી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે -

તે સર્વધર્મરુચિવાળો હોય છે. [ચાવત્ પૂર્વોક્ત દર્શન, વ્રત, સામાયિક અને પૌષ્ઠ એ ચારે પ્રતિમાનું સમ્યક પરિપાલન કરનાર હોય છે, તેવો ઉપાસક]

નિયમથી ઘણાં શીલવ્રત, ગુણવ્રત, પ્રાણાતિપાત આદિ વિરમણ, પચ્ચક્ખાણ, પૌષ્ઠોપવાસનું સમ્યક પાલન કરે છે.

તે સામાયિક, દેશાવકાસિક વ્રતનું યથાસૂત્ર, યથાકલ્પ, યથાતથ્ય, યથામાર્ગ શરીરથી સમ્યકપ્રકરે સ્પર્શ કરનાર પાલન, શોધન અને કીર્તન કરતો જિનાણા મુજબ પાલક થાય છે.

તે ચૌદશાદિ પર્વતિથિએ પૌષ્ઠનો અનુપાલક થાય છે.

એક રાત્રિકી ઉપાસક પ્રતિમાનું સમ્યક અનુપાલન કરે છે.

તે સ્નાન નથી કરતો, રાત્રિ ભોજન કરતો નથી. તે મુકુલીકૃત અર્થાત્ ઘોતીની પાટલી નથી કરતો.

તે આવા પ્રકરના આચરણપૂર્વક વિચરતો જઘન્યથી એક, બે અથવા ત્રણ દિવસ અને ઉત્કૃષ્ટથી પાંચ મહિના સુધી આ પ્રતિમાનું સમ્યક પરિપાલન કરે છે.

આ પાંચમી 'દિવસે બ્રહ્મચર્ય' નામે ઉપાસક પ્રતિમા છે.

આ પ્રતિમા ઉત્કૃષ્ટ પાંચ માસની હોય છે.

[૪૨] હવે છઠ્ઠી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે—

તે સર્વ ધર્મ રુચિવાળો ચાવત્ એક રાત્રિકી ઉપાસક પ્રતિમાનો સમ્યક અનુપાલન કર્તા હોય છે. [અર્થાત્ (૧) દર્શન, (૨) વ્રત, (૩) સામાયિક, (૪) પૌષ્ઠ, (૫) દિવસે બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા પાળે છે.]

તે ઉપાસક સ્નાન ન કરનારો, દિવસે જ ખાનારો, ઘોતીના પાટલી ન બાંધનારો હોય છે.

તે દિવસે અને રાત્રે પૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાલન કરે છે.

પરંતુ તે પ્રતિજ્ઞાપૂર્વક સચિત આહારનો પરિત્યાગી હોતો નથી. ઉક્ત આચરણ પૂર્વક વિચરતો-

તે જઘન્યથી એક, બે અથવા ત્રણ દિવસ અને ઉત્કૃષ્ટથી છ માસ સુધી સૂત્રોક્ત માર્ગાનુસાર આ છઠ્ઠી પ્રતિમાનું સમ્યક પરિપાલન કરનારો થાય છે.

આ છઠ્ઠી દિવસ-રાત્રિ બ્રહ્મચર્ય ઉપાસક પ્રતિમા છે.

આ પ્રતિમા ઉત્કૃષ્ટ છ માસની હોય છે.

[૪૩] હવે સાતમી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે--

તે સર્વ ધર્મરુચિવાળો હોય છે. યાવત્ દિન-રાત બ્રહ્મચારી અને સચિત આહાર પરિત્યાગી હોય છે.

[દર્શન, વ્રત, સામાયિક, પૌષ્ઠ, દિવસે બ્રહ્મચર્ય, દિવસ રાત્રિ બ્રહ્મચર્ય એ છ પ્રતિમા પાલક તથા સચિત પરિત્યાગી છે.]

પરંતુ આ ઉપાસક ગૃહ આરંભના પરિત્યાગી ન હોય.

આ પ્રકારના આચરણપૂર્વક વિચરતા તે જઘન્યથી એક બે કે ત્રણ દિવસ ઉત્કૃષ્ટ સાત મહિના સુધી સૂત્રોક્ત માર્ગાનુસાર આ પ્રતિમાનું પાલન કરે છે.

આ સાતમી સચિત પરિત્યાગ નામક ઉપાસક પ્રતિમા છે.

આ પ્રતિમા ઉત્કૃષ્ટ સાત માસની હોય છે.

[૪૪] હવે આઠમી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે -

તે સર્વ ધર્મરુચિવાળો હોય છે. (૧) દર્શન, (૨) વ્રત (૩) સામાયિક (૪) પૌષ્ઠ (૫) દિવસે બ્રહ્મચર્ય, (૬) દિવસ-રાત્રે બ્રહ્મચર્ય, (૭) સચિત પરિત્યાગી એ પૂર્વની સાત પ્રતિમાના પાલન ઉપરાંત ઘરના સર્વે આરંભ કાર્યોનો પરિત્યાગી હોય છે.

પરંતુ અન્ય સર્વે આરંભના પરિત્યાગી હોતા નથી.

આ પ્રકારના આચરણપૂર્વક વિચરતા તે જઘન્યથી એક, બે, ત્રણ યાવત્ આઠ મહિના સુધી સૂત્રોક્ત માર્ગાનુસાર આ પ્રતિમાનું પાલન કરે છે.

આ 'આરંભ પરિત્યાગ' નામે આઠમી ઉપાસક પ્રતિમા કહી.

આ પ્રતિમા ઉત્કૃષ્ટ આઠ માસ સુધીની હોય છે.

[૪૫] હવે નવમી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે -

તે સર્વ ધર્મરુચિવાળો હોય છે. યાવત્ આરંભ પરિત્યાગી હોય છે. અર્થાત્ (૧) દર્શન, (૨) વ્રત, (૩) સામાયિક, (૪) પૌષ્ઠ, (૫) દિવસે બ્રહ્મચર્ય, (૬) દિવસ-રાત્રે બ્રહ્મચર્ય, (૭) સચિત પરિત્યાગ અને (૮) આરંભ પરિત્યાગ એ આઠ ઉપાસક પ્રતિમાના પાલનકર્તા, બીજા દ્વારા આરંભ કરાવવાના પણ પરિત્યાગી હોય છે. પરંતુ ઉદ્દિષ્ટ ભક્ત અર્થાત્ પોતાના નિમિત્તે બનાવેલા ભોજન કરનાર પરિત્યાગી હોતા નથી.

આ પ્રકારે આચરણપૂર્વક વિચરતા તે જઘન્યથી એક બે અથવા ત્રણ દિવસ અને ઉત્કૃષ્ટથી નવ મહિના સુધી સૂત્રોક્ત માર્ગાનુસાર પ્રતિમાને પાળે છે.

આ નવમી 'પ્રેષ્ય પરિત્યાગ' ઉપાસક પ્રતિમા છે.

આ પ્રતિમાનું ઉત્કૃષ્ટ પાલન નવ માસ સુધી હોય છે.

[૪૬] હવે દશમી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે -

તે સર્વ ધર્મ રુચિવાળો હોય છે. પૂર્વોક્ત નવે પ્રતિમાનો ધારક હોય છે, તે આ પ્રમાણે--

[દર્શન, વ્રત, સામાયિક, પૌષ્ઠ, દિવસે બ્રહ્મચર્ય, દિવસ-રાત્રિ બ્રહ્મચર્ય, સચિત પરિત્યાગી, આરંભી પરિત્યાગી અને નવમી પ્રેષ્ય પરિત્યાગી પ્રતિમા પાલક હોય છે.]

તદુપરાંત ઉદ્દિષ્ટ ભક્ત - તેમના નિમિત્તે બનાવાયેલા ભોજનના પરિત્યાગી હોય છે. તે માથે મુંડન કરાવે છે પરંતુ માત્ર ચોટી રાખે છે. તેમને કોઈ દ્વારા એક કે વધુ વખત પૂછતા તેમને બે ભાષા બોલવી કલ્પે છે—

જો તે જાણતો હોય તો કહે 'હું જાણું છું.'

જો ન જાણતો હોય તો કહે 'હું જાણતો નથી.'

આ પ્રકારના આચરણ પૂર્વક વિચરતા તે જઘન્યથી એક બે અથવા ત્રણ દિવસ અને ઉત્કૃષ્ટ દશ મહિના સુધી - સૂત્રોક્ત માર્ગાનુસાર આ પ્રતિમાનું પાલન કરે છે.

આ દશમી ઉદ્દિષ્ટ ભોજન નામે ઉપાસક પ્રતિમા કહી.

આ પ્રતિમાનું પાલન ઉત્કૃષ્ટ દશ માસનું હોય છે.

[૪૭] હવે અગિયારમી ઉપાસક પ્રતિમા કહે છે -

તે સાધુ અને શ્રાવક સર્વ ધર્મની રુચિવાળો હોય છે.

તે ઉક્ત દશે પ્રતિમા (૧) દર્શન, (૨) વ્રત, (૩) સામાયિક, (૪) પૌષધ, (૫) દિવસે બ્રહ્મચર્ય, (૬) દિવસ-રાત્રિ બ્રહ્મચર્ય, (૭) સચિત પરિત્યાગી, (૮) આરંભ પરિત્યાગી, (૯) પ્રેચ પરિત્યાગી અને [૧૦] ઉદ્દિષ્ટ ભક્ત પરિત્યાગીનો પાલક હોય છે.

- તે માથે મુંડન કરાવે છે કે લોચ કરે છે.

- તે સાધુ આચાર અને પાત્ર ઉપકરણ ગ્રહણ કરીને શ્રમણ નિર્ગન્થનો વેશ ધારણ કરે છે.

- તેમને માટે પ્રરૂપિત શ્રમણ ધર્મને સમ્યક પ્રકારે કાયાથી સ્પર્શ કરતો અને પાલન કરતો વિચરે છે.

- ચાર હાથ પ્રમાણ ભૂમિ જોઈને ચાલે છે.

- [એ પ્રમાણે ઇચ્છાસિમિતિનું પાલન કરતો] ત્રસપ્રાણીને જોઈને તેની રક્ષા માટે પગ ઉપાડી લે છે. પગ સંકોચીને ચાલે છે કે આડા પગ રાખીને ચાલે છે.

- [એ રીતે જીવ રક્ષા કરે છે.] જીવ વ્યાજ માર્ગ છોડીને શક્ય હોય તો બીજા વિદ્યમાન માર્ગે ચાલે છે.

- જયણા પૂર્વક ચાલે છે, પણ પૂરું નિરીક્ષણ કર્યા વિના સીધા માર્ગે ચાલતો નથી.

- કુક્ત જ્ઞાતિવર્ગ સાથે તેના પ્રેમબંધનનો વિચ્છેદ હોતો નથી. તેથી તેમને જ્ઞાતિના લોકોમાં ભિદ્ધાવૃત્તિ માટે જવાનું કલ્પે છે અર્થાત્ સ્વજનોને ત્યાંથી આહાર લાવે છે. [પરંતુ તેમાં આ કહેવાયેલ નિયમો પાળે—]

તે ઉપાસક સ્વજન, સંબંધીના ઘેર પહોંચે તે પહેલાં—

(૧) ભાત રંધાઈ ગયા હોય અને મગની દાળ થયેલ ન હોય તેને ભાત લેવા કલ્પે, દાળ લેવી નહીં.

(૨) જો પહેલાં મગની દાળ રંધાઈ ગયેલી હોય, પણ ભાત રંધાઈ ગયા ન હોય, તો તે ઉપાસકને ત્યાંથી મગની દાળ લેવી કલ્પે પણ ભાત લેવા ન કલ્પે.

(૩) જો તેના પહોંચ્યા પહેલા દાળ અને ભાત બંને રંધાઈ ગયા હોય, તો બંને

લેવા કલ્પે છે.

(૪) જે તેના પહોંચ્યા પહેલાં જેમાંથી એક રંધાયેલા ન હોય તો તે ઉપાસકને કશું લેવું કલ્પતું નથી.

— સંક્ષેપમાં કહીએ તો — તે ઉપાસકના પહોંચ્યા પહેલાં જે પદાર્થ તૈયાર થયેલ હોય તે લેવા કલ્પે, પણ તેના ગયા પછી બનાવાયેલો ક્ષેપણ પદાર્થ લેવો ન કલ્પે.

જ્યારે આ અગિયારમી પ્રતિમા-શ્રમણ ભૂત પ્રતિમાનો ધારક ઉપાસક ગૃહપતિ ના કુળ [ઘર]માં આહાર ગ્રહણ કરવાની ઇચ્છાથી પ્રવેશ કરે ત્યારે તેણે આ રીતે જોલવું જોઈએ -

“પ્રતિમા ધારી શ્રમણો પાસકને ભિક્ષા આપો.”

આવા પ્રકારના આચરણપૂર્વક વિચરતા એવા તે ઉપાસકને જોઈને કદાચ કોઈ પૂછે—

“હે આયુષ્યમાન ! તમે કોણ છો ?”

ત્યારે તે અગિયારમી પ્રતિમા વહન કરી રહેલા ઉપાસકે કહેવું જોઈએ કે — ‘હું પ્રતિમાધારી શ્રાવણ છું.’

આવા પ્રકારના આચરણપૂર્વક વિચરતા તે

(૧) જઘન્યથી એક, બે અથવા ત્રણ દિવસ—

(૨) ઉત્કૃષ્ટથી અગિયાર મહિના સુધી—

આ અગિયારમી ‘શ્રમણભૂત’ નામક ઉપાસક પ્રતિમાને — સમ્યક રીતે અનુપાલિત કરીતો વિચરે—

— એ પ્રમાણે અગિયારમી શ્રમણ ભૂત પ્રતિમા કહી

— આ પ્રતિમાનું પાલન ઉત્કૃષ્ટ ૧૧ માસનું હોય છે.

— x — x — x — x —

• આ પ્રમાણે તે સ્થાવર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી અગિયાર ઉપાસક પ્રતિમા [શ્રાવકોએ આદરવાની અને આચરવાની વિશિષ્ટ અગિયાર પ્રતિજ્ઞાઓ] કહેલી છે.

— તે પ્રમાણે હું તમને કહું છું.

* [અહીં આ દશાશ્વતરના આરંભે અગિયારમી અને દ્વિતીયાવાદીનું વર્ણન કર્યા કારણથી જોડાયેલ છે. તે અમે સમજી શક્યા નથી.]

દશાશ્વતરકંઠની દશા-૬ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્વ

❀ દશા-૭ 'ભિક્ષુ પ્રતિમા' ❀

• આ દસાનું નામ ભિક્ષુ-પ્રતિમા છે. જે રીતે આ પૂર્વેની દસામાં શ્રાવક-શ્રમણોપાસકની ૧૧ પ્રતિમાઓનું નિરૂપણ કરેલ છે. તેમ આ દસામાં ભિક્ષુ અર્થાત્ શ્રમણ કે સાધુની ૧૨ પ્રતિમાઓનું સૂત્રકારશ્રી નિરૂપણ કરી રહેલાં છે.

અહીં પણ 'પ્રતિમા' શબ્દનો અર્થ 'વિશિષ્ટ પ્રકરના આચારયુક્ત પ્રતિજ્ઞા' એ પ્રમાણે જ સમજવો.

[૪૮] હે આયુષ્યમાન ! તે નિર્વાણપ્રાપ્ત ભગવંતના સ્વમુખેથી મેં એવું સાંભળેલું છે કે - આ જિન પ્રવચનમાં સ્થવિર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી બાર ભિક્ષુપ્રતિમાઓ કહી છે.

તે સ્થવિર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી બાર ભિક્ષુપ્રતિમા કઈ કહી છે ? તે સ્થવિર ભગવંતોએ નિશ્ચયથી કહેલી બાર ભિક્ષુ પ્રતિમા આ પ્રમાણે છે-

(૧) એકમાસિકી, (૨) દ્વિમાસિકી, (૩) ત્રિમાસિકી, (૪) ચતુર્માસિકી, (૫) પંચમાસિકી, (૬) છમાસિકી, (૭) સાતમાસિકી, (૮) પહેલી સાત અહોરાત્રિકી, (૯) બીજી સાત અહોરાત્રિકી, (૧૦) ત્રીજી સાત અહોરાત્રિકી (૧૧) અહોરાત્રિકી (૧૨) એક રાત્રિકી.

[૪૯] માસિકી ભિક્ષુપ્રતિમાને ધારણ કરતા સાધુ કાયાને વોસિરાવી દીધેલા અને શરીરના મમત્વભાવના ત્યાગી હોય છે.

દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યક સંબંધી જે કંઈ ઉપસર્ગ આવે છે. તેને તે સમ્યક પ્રકારે સહન કરે છે. ઉપસર્ગ કરનારને દામા કરે છે, અહીન ભાવે સહન કરે છે, શારીરિક ક્ષમતાપૂર્વક તેનો સામનો કરે છે.

માસિક ભિક્ષુ પ્રતિમાધારી સાધુને એક દત્તિ ભોજન અને એક દત્તિ પાણી લેવું કલ્પે. [દત્તિ એટલે એક અખંડ ધારાથી જેટલું ભોજન કે પાણીનો દાતા આપે તે.]

આ દત્તિ પણ અજ્ઞાત કુળથી, અલ્પમાત્રામાં બીજા માટે બનાવેલ, અનેક દ્વિપદ, ચતુષ્પદ, શ્રમણ, બ્રાહ્મણ, અતિથિ, કૃપણ, ભિખારી આદિના ભિક્ષા લઈને ચાલી ગયા બાદ ગ્રહણ કરવી કલ્પે છે.

વળી આ દત્તિ જ્યાં એક વ્યક્તિ ભોજન કરતો હોય ત્યાંથી લેવી કલ્પે. પણ બે, ત્રણ, ચાર, પાંચ, વ્યક્તિ સાથે બેસીને ભોજન કરતા હોય ત્યાંથી લેવી ન કલ્પે.

ગર્ભિણી, નાના બાળવાળી કે બાળકને દૂધ પાતી હોય તેની પાસેથી આહાર પાણીની દત્તિ લેવી ન કલ્પે.

જેના બંને પગ ડેલી - ઉંબરાની બહાર હોય કે અંદર હોય તો તે સ્ત્રી પાસેથી દત્તિ લેવી ન કલ્પે. પણ એક પગ અંદર ને એક પગ બહાર હોય તો તેના હાથે લેવું કલ્પે. પણ જો તે દેવા ન ઇચ્છતી હોય તો તેના હાથે લેવું કલ્પે નહીં.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારણ કરેલા સાધુને આહાર લાવવા માટેના ત્રણ સમય કલ્પા છે-

(૧) આદિ દિવસનો પહેલા ભાગ, (૨) મધ્યે - મધ્યાહ્ન અને (૩) અંતિમ - દિવસનો અંતિમ ભાગ

જે ભિક્ષુ આદિમાં ગૌચરી જાય, તે મધ્યે કે અંતે ન જાય, જે મધ્યે જાય તે આદિ કે અંતે ન જાય, જે અંતે જાય તે આદિ કે મધ્યે ન જાય. [તે વિધિ છે.]

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારી સાધુને છ પ્રકારની ગૌચરી કહી છે. (૧) પેટા - પેટીની જેમ ચાર ખૂણાથી ગમન કરવા પૂર્વક ગૌચરી જવું.

(૨) અર્ધ પેટા - બે ખૂણાથી ગમન કરવું.

(૩) ગોમૂત્રિકા - ચાલતા ચાલતા બળદ જયારે પેશાબ કરે ત્યારે જે વાંકી ચૂકી રેખા અંકિ થાય તે રીતે ગૌચરી જવું.

(૪) પતંગવીથિકા - પક્ષીની જેમ વચલા સ્થાનો છોડી એક જગ્યાએથી બીજી જગ્યાએ બેસે. તે રીતે કમરહિત ગૌચરી જવું.

(૫) શંખૂકાવર્તી - દક્ષિણાવર્તી કે વામાવર્ત શંખની જેમ ડાબેથી જમણે કે જમણેથી ડાબે ફરતા ગૌચરી જવું.

(૬) ગત્વા પ્રત્યાગતા - ગલીના છેલ્લા ઘેરથી પહેલા ઘર તરફ ગૌચરી ગમન કરવું.

આ છ પ્રકારની ગૌચરીમાંથી કોઈ એક પ્રકારની ગૌચરીનો અભિગ્રહ લઈ પ્રતિમા ધારક સાધુને ભિક્ષા લેવી કલ્પે.

જે ગામ યાવત્ મંડળમાં એક માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારક સાધુને જો કોઈ જાણતું હોય તો તેને ત્યાં એક રાત રહેવું કલ્પે. જો કોઈ ન જાણતું હોય તો એક કે બે રાત રહેવું કલ્પે. પણ જો તેના કરતા વધુ નિવાસ કરે તો તે ભિક્ષુ તેટલા દિવસના છેદ કે પરિહાર તપને પાત્ર થાય છે.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારક સાધુને ચાર ભાષા બોલવી કલ્પે છે. તે આ પ્રમાણે - ચાયની, પૃચ્છની, અનુજ્ઞાપની, વ્યાકરણી.

(૧) ચાયની - આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર આદિ માંગવા માટે જે ભાષા બોલાય તે

(૨) પૃચ્છની - સ્વાધ્યાય આદિમાં ઉદ્ભવેલ પ્રશ્નના નિવારણ માટે બોલાય તે.

(૩) અનુજ્ઞાપની - શય્યાતર પાસે સ્થાન આદિની આજ્ઞા માટે બોલાય તે

(૪) વૃષ્ઠ વ્યાકરણી - પૂછેલ પ્રશ્નના ઉત્તર માટે બોલતી.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા પ્રતિપન્દ સાધુને ત્રણ પ્રકારના ઉપાશ્રયોનું પ્રતિલેખન કરવું કે આજ્ઞા લેવી કે ત્યાં રહેવું કલ્પે છે. તે આ પ્રમાણે - (૧) ઉદ્યાનમાં રહેલું ગૃહ (૨) ચારે તરફી ઢંકાયેલું ન હોય તેવું ગૃહ (૩) વૃક્ષની નીચે બનેલું ગૃહ.

ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારક સાધુને ત્રણ પ્રકારના સંસ્તારકની પ્રતિલેખના કરવી, આજ્ઞા લેવી કે ગ્રહણ કરવાનું કલ્પે છે. તે આ પ્રમાણે - પૃથ્વીશિલા, લાકડાની પાટ, પહેલાંથી બિછાવેલી તૃણ.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારક સાધુને ઉપાશ્રયમાં કોઈ સ્ત્રી પુરુષ આવીને અનાચારનું આચરણ સ્તાં જોવા મળે તો તે ઉપાશ્રયમાં નિષ્કમણ કે પ્રવેશ કરવો ન કલ્પે.

ત્યાં કોઈ અગ્નિ સજગી ઉઠે કે સજગાવે તો તે પ્રતિમા ધારકને નિષ્કમણ

કે પ્રવેશ કરવો ન કલ્પે.

કદાચ કોઈ હાથ પકડીને બહાર કાઢવા ઇચ્છે તો પણ તેનો સહારો લઇને ન નીકળે પણ જયણાપૂર્વક ચાલતા ચાલતા નીકળે.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારક સાધુના પગમાં કાંટો, કાંકરો, કાચ ધુમ્મી જાય ત્યારે કે આંખમાં મચ્છર વગેરે સૂક્ષ્મ જંતુ બીજ રજ આદિ પડે તો તેને કાઢવાનું કે શુદ્ધિ કરવાનું ન કલ્પે. પરંતુ જયણાપૂર્વક રહેવાનું કલ્પે.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારક સાધુને વિહાર કરતા કરતાં જ્યાં સૂર્યાસ્ત થઈ જાય ત્યાં જ રહેવું પડે.

તે સ્થાન જલ હોય કે સ્થળ, દુર્ગમ માર્ગ હોય કે નિમ્નમાર્ગ, પર્વત હોય કે વિષમ માર્ગ, ખાડા હોય કે ગુફા, આખી રાત્રિ ત્યાં જ રહેવું પડે. એક ડગલું પણ આગળ ન જવાય.

પરંતુ સવારે સૂર્યની પ્રભા પ્રગટ થાય ત્યાંથી સૂર્ય ઝળહળતો થાય પછી પૂર્વ, દક્ષિણ, પશ્ચિમ કે ઉત્તર દિશા અભિમુખ થઈ જયણા પૂર્વક ગમન કરવું કલ્પે.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારક સાધુને સચિત્ત પૃથ્વી ઉપર નિદ્રા લેવી કે સુવું કલ્પે નહીં. કેવળી ભગવંતે તેને કર્મનંધનું કારણ કહેલું છે તે સાધુ એ રીતે નિદ્રા લેતા કે સુતા પોતાના હાતેથી ભૂમિને સ્પર્શ કરે તો જીવહિંસા થશે.

ઉક્ત કારણે તેણે સૂત્રોક્ત વિધિથી નિર્દોષ સ્થાને રહેવું કે વિહાર કરવો જોઈએ.

જો તે સાધુને મળ-મૂત્રની શંકા થાય તો રોકવી જોઈએ નહીં, પણ પૂર્વે પડિલેખણ કરેલી ભૂમિ ઉપર ત્યાગ કરવો જોઈએ. ફરી તે જ ઉપાયથયે આવી સૂત્રોક્ત વિધિ મુજબ નિર્દોષ, સ્થાને રહેવું.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારક સાધુને સચિત્ત રજવાળા શરીર સાથે ગૃહસ્થો કે ગૃહ સમુદાયમાં ભોજન-પાન માટે જવું કે ત્યાંથી નીકળવું કલ્પવું નથી.

જો તેને જાણ થઈ જાય કે શરીર ઉપર સચિત્ત રજ પતીનાથી અચિત્ત થઈ ગઈ છે, તો તેને ત્યાં પ્રવેશ કે નિર્ગમન કરવું કલ્પે છે.

વળી તેને અચિત્ત એવા ઠંડા કે ગરમ પાણીથી હાથ, પગ, દાંત, આંખ કે મોઢું એકવાર કે વારંવાર ઘોવું કલ્પવું નથી. ફક્ત મળ-મૂત્રાદિથી લેવાયેલ શરીર કે ભોજન પાનથી લિપ્ત એવા હાથ અને મુખ જ ઘોવા કલ્પે છે.

માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારક સાધુની સામે [વિહાર કરતી વેળાએ] ઘોડો, હાથી, બળદ, ભેંસ, સિંહ, વાઘ, ભેડીયા, રીંછ, ચિત્તો, તેંદુક, પરાશર, કુતરો, બિલાડો, સાપ, શશલું, શીયાળ, ભુંડ આદિ હિંસક પ્રાણી આવી જાય તો -

ભયભીત થઈને એક ડગલું પણ પાછળ ખસવું ન કલ્પે.

એ જ રીતે ઠંડી લાગે તો તડકામાં જવું કે ગરમી લાગે તો છાયામાં જવું પણ તેને ન કલ્પે.

પણ જ્યાં જેવી ઠંડી કે ગરમી હોય તેને સહન કરવી.

- માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાને તે સાધુએ

(૧) સૂત્ર મુજબ, આચાર મુજબ, માર્ગ મુજબ

(૨) જે રીતે કહેવાયેલ હોય તે રીતે સમ્યક્પ્રકારે

(૩) કાયા દ્વારા સ્પર્શવી, પાલન કરવી, શુદ્ધિ પૂર્વક કીર્તન અને આરાધન કરવું.

ત્યારે તે ભિક્ષુ જિનાજ્ઞા મુજબ પાલન કરવાવાળા થાય છે.

[૫૦] હવે બે માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા કહે છે-

બે માસિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા ધારક સાધુ હંમેશાં ક્રયાની માયાનો ત્યાગ કરેલા ઇત્યાદિ બધું પ્રથમ ભિક્ષુ પ્રતિમા વત્ જાણવું.

વિશેષ એ કે - ભોજન, પાણીની બે દત્તિ ગ્રહણ કરવી કલ્પે છે, અને બીજી પ્રતિજ્ઞાનું પાલન બે માસ સુધી કરે..

એ પ્રમાણે ભોજનપાનની એક એક દત્તિ અને એક એક માસનું પ્રતિમા પાલન સાત દત્તિ સુધી સમજી લેવું. અર્થાત્-

(૩) ત્રીજી પ્રતિમા, ત્રણ દત્તિ, ત્રણ માસ પાલન.

(૪) ચોથી પ્રતિમા, ચાર દત્તિ, ચાર માસ પાલન.

(૫) પાંચમી પ્રતિમા, પાંચ દત્તિ, પાંચ માસ પાલન.

(૬) છઠ્ઠી પ્રતિમા, છ દત્તિ, છ માસ પાલન

(૭) સાતમી પ્રતિમા, સાત દત્તિ, સાત માસ પાલન.

[એ પ્રમાણે બીજી પ્રતિમાના સૂત્રમાં ત્રીજી થી સાતમી પ્રતિમા પર્યન્ત અતિદેશ જણાવી સાત પ્રતિમાનું કથન પુરુ કર્યું.]

[૫૧] હવે આઠમી ભિક્ષુ પ્રતિમા કહે છે-

પહેલી સાત અહોરાત્રિકી અર્થાત્ એક સપ્તાહની આઠમી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારી સાધુ

હંમેશા ક્રયાની મમતા રહિત પણે યાવત્ ઉપસર્ગદિને સહન કરે છે. [તે સર્વ પહેલી પ્રતિમા મુજબ જાણવું.]

તે સાધુ નિર્જળ ચોથ ભક્ત [એટલે કે ઉપવાસ] પછી અન્ન-પાન લેવું કલ્પે છે.

ગામ યાવત્ રાજધાનીની બહાર ઉપાસન, પાશ્વર્સન અથવા નિષાધાસનથી કાયોત્સર્ગ કરે.

દેવ, મનુષ્ય કે તિર્યચ સંબંધી જે કોઈ ઉપસર્ગ ઉત્પન્ન થાય અને તે ઉપસર્ગ બે તે સાધુને ધ્યાનથી યત્નિ કે પતિત કરે તો તેને યતિત કે પતિત થવું ન કલ્પે.

જો મળ-મૂત્રની બાધા ઉત્પન્ન થાય તો તેને રોકે નહીં પરંતુ પૂર્વ પડિલેહિત ભૂમિ ઉપર મળ-મૂત્રનો ત્યાગ કરવો કલ્પે. પુનઃ વિધિ મુજબ પોતાના સ્થાને આવીને તેને કાયોત્સર્ગ કરી સ્થિત રહેવું પડે છે.

આ રીતે તે સાધુ પહેલી એક સપ્તાહ રૂપ - આઠમી ભિક્ષુ પ્રતિમાનું સૂત્રાનુસાર યાવત્ જિનાજ્ઞાનુસાર પાલન કરવાવાળો હોય છે. [તેમ આખો આલાવો

કહેવો.]

• આ જ રીતે નવમી ભિક્ષુ પ્રતિમા—

નવમી ભિક્ષુ પ્રતિમા જેને બીજી સાત અહોરાત્રિકી કહે છે અર્થાત્ તે એક સપ્તાહની હોય છે.

વિશેષમાં એ કે — આ પ્રતિમાના આરાધક ભિક્ષુને દંડાસન, લંગડાસન કે ઉત્કુટુકાસનમાં સ્થિત રહેવું જોઈએ.

• આ જ રીતે — દશમી ભિક્ષુ પ્રતિમા—

દશમી ભિક્ષુ પ્રતિમા જેને ત્રીજી સાત અહોરાત્રિકી કહે છે અર્થાત્ તે એક સપ્તાહની હોય છે તે પૂર્વવત.

વિશેષમાં એ કે આ ભિક્ષુ પ્રતિમાના કાળમાં તે સાધુ ગોદોલ્હિક આસન, વીરાસન અથવા આશ્ર કુબ્જાસને સ્થિત રહેવું.

[પર] અગિયારમી ભિક્ષુ પ્રતિમા—

— આ પ્રતિમાને એક અહોરાત્રિકી ભિક્ષુ પ્રતિમા કહે છે.

— તેની વિધિ આદિ પૂર્વ પ્રતિમાવાદ જાણવું.

— વિશેષ વિધિ આ પ્રમાણે જાણવી—

(૧) નિર્જળ છઠ્ઠમકત એટલે કે ચોવીહારો છઠ્ઠ કરીને બોજન તથા પાનનું ગ્રહણ કરવું કલ્પે.

(૨) ગામ યાવત્ રાજધાનીની બહાર

— બંને પગોને સંકોચીને,

— બે હાથ જાનુ પ્રચન્ત લાંબા રાખી,

— તે ભિક્ષુ કાયોત્સર્ગ કરે.

— સમગ્ર પ્રતિમાની આરાધન વિધિ પૂર્વે કહ્યા મુજબ છે. યાવત તે રીતે એકરાત્રિકી પ્રતિમાને અર્થાત્ અગિયારમી પ્રતિમાને આરાધતો ભિક્ષુ જિનાજ્ઞાનુસાર પાલન કરે છે.

• હવે બારમી ભિક્ષુપ્રતિમા કહે છે. -

બારમી ભિક્ષુપ્રતિમા અર્થાત્ એક રાત્રિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાધારી અલગારને શરીરના મમત્વનો ત્યાગ આદિ સર્વે પૂર્વના સૂત્રમાં કહ્યા મુજબ જાણવા.

• વિશેષ વિધિ આ પ્રમાણે જાણવી.

(૧) નિર્જળ અહમ ભકત એટલે કે ચોવીહારો અહમ કરે.

(૨) પછી પ્રતિમા-૧૧-મુજબ અન્ન-જળ ગ્રહણ કરે.

(૩) ગામ બહાર અથવા રાજધાનીની બહાર જઈને, શરીરને થોડું આગળના બાગે નમાવીને એક પુદ્ગલ ઉપર દંષ્ટિ રાખી.

અનિમેષ નેત્રો વડે અને નિશ્ચલ અંગોથી—

સર્વે ઈન્દ્રિયોને ગોપવીને—

બંને પગોને સંકોચીને — તથા —

બંને હાથ જાનુ પર્યન્ત લટકતા રાખીને—
તે ભિક્ષુ કાયોત્સર્ગ કરે.

● તે ભિક્ષુ દેવ, મનુષ્ય, તિર્યચ સંબંધી—
જે ઉપસર્ગો ઉત્પન્ન થાય તેને સહન કરે—
પણ તેને ચલિત થવું કે પતિત થવું ન કલ્પે.

— મળમૂત્રની બાધા થાય તો પૂર્વ પ્રતિલેખિત સ્થાનમાં પરઠવીને પાછા સ્વ
સ્થાને વિદિધિપૂર્વક આવીને તે ભિક્ષુ કાયોત્સર્ગ આદિ ક્રિયામાં પુનઃ સ્થિર થાય.

ઉક્ત એકરાત્રિ કી પ્રતિમાનું સમ્યક પાલન ન કરનાર સાધુ માટે ત્રણ સ્થાનો
(૧) અહિતકર, (૨) અશુભ (૩) અસામર્થ્યકર. (૪) અકલ્યાણકર અને દુઃખદ
ભાવિવાળા હોય છે, તે આ—

- (૧) ઉન્માદની પ્રાપ્તિ
- (૨) લાંબા ગાળાના રોગ — આંતકની પ્રાપ્તિ
- (૩) કેવલી પ્રરૂપિત ધર્મથી ભ્રષ્ટ થવું.

● ઉક્ત એકરાત્રિકી પ્રતિમાનું સમ્યક પાલન કરનાર સાધુને ત્રણ સ્થાનો
(૧) હિતકર (૨) શુભ (૩) સામર્થ્યકર

- (૪) કલ્યાણકર અને સુખદ ભાવિવાળા હોય છે તે આ
- (૧) અવધિ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ
- (૨) મનઃપર્યન્ત જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ
- (૩) કેવળ જ્ઞાનની ઉત્પત્તિ

આ રીતે એક રાત્રિકી ભિક્ષુ પ્રતિમાને સૂત્રાનુસાર કલ્પાનુસાર, માર્ગાનુસાર
યથાર્થરૂપે—

સમ્યક્ પ્રકારે શરીરથી સ્પર્શિત કરી,
પાલિત-શોધિત-પૂરિત-કિર્તિત કરી અને

— જેઓ આરાધે છે તે જિનાજ્ઞાના આરાધક હોય છે.

આ બાર ભિક્ષુ પ્રતિમાને નિશ્ચયથી તે સ્થાવિર ભગવંતોએ કહેલી તે પ્રમાણે
હું તમોને કહું છું.

**દશાશ્રુતસ્કંધની દશા-૭ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલ સૂત્રાનુવાદ પૂર્વ**

* દશા-૮ “પર્યુષણા” *

[૫૩] તે કાળે, તે સમયે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરની પાંચ બાબતો ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્રમાં થઈ-

(૧) ઉત્તરા ફાલ્ગુની માં દેવલોકથી સ્વયીને ગર્ભમાં આવ્યા

(૨) ઉત્તરા ફાલ્ગુનીમાં ગર્ભ સંહરણ થયું.

(૩) ઉત્તરા ફાલ્ગુનીમાં જન્મ થયો.

(૪) ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્રમાં મૂંડીત થઈને અગાર માંથી અનગારપણાને – સાધુપણાને પામ્યા.

(૫) ઉત્તરા ફાલ્ગુની નક્ષત્રમાં અનંત, અનુતર, અવિનાશી નિરાવરણ, સંપૂર્ણ કેવળજ્ઞાન, કેવલ દર્શન ઉત્પન્ન થયા.

– સ્વાતિ નક્ષત્રમાં પરિનિર્વાણ પામ્યા. મોક્ષે ગયા

(યાવત્) આ પર્યુષણા કલ્પ વિશે પુનઃપુનઃ ઉપદેશ કરાયો છે. (અહીં પર્યુષણા કલ્પ થકી આચારની સાથે સાથે સ્વયંથી નિર્વાણ સુધીનું સમગ્ર મહાવીર ચરિત્ર જાવ શબ્દથી સમગ્ર લેવું. અર્થાત્ પૂર્વભવ અને સ્વયં, જન્મકલ્યાણક તથા પૂર્વેનું જીવન દીક્ષા ચર્ચા, ઉપસર્ગ આદિ રહેવા, કેવલ જ્ઞાનનો ઉપદેશ, નિર્વાણ કલ્યાણક એ પ્રમાણે ભગવંતે કહેલું હું તમને કહું છું.

દશાશ્રુતસ્કંધનું આઠમું અધ્યયન [આઠમી દશા] એ કલ્પસૂત્ર છે. તેવો મત આપણે ત્યાં પ્રસિદ્ધ છે.

તો પણ દસાસુયસ્કંધની ઉપલબ્ધ પ્રતિઓમાં બધે હાલ ઉપરોક્ત આટલું જ સૂત્ર મુદ્રિત થયેલ જોવા મળે છે.

કલ્પસૂત્રની વ્યાખ્યામાં તેને આઠમાં અધ્યયનરૂપે ભલે ઓળખાય છે. પણ દશાશ્રુતસ્કંધમાં અંતર્ગત પણે તો આ સંક્ષિપ્ત સૂત્રથી વિશેષ કશું જ નથી. તેથી અભ્યાસકે કોઈ વ્યામોહમાં પડવું નહીં. કેમ કે તત્ત્વ તો બહુશ્રુત જ જણાવી શકે.

હા, એટલું ચોક્કસ કે પ્રાપ્ત કલ્પસૂત્ર ઉપર નિર્ચુકિત, સૂર્ણ ઉપરાંત કલ્પ પંચિકા, કલ્પ કિરણાવલી, કલ્પ પ્રદીપિકા, કલ્પ દીપિકા, પ્રદિપિકા, સુબોધિકા, કલ્પ કૌમુદી, કલ્પદ્રુમકણિકા, કલ્પમંજરી ઇત્યાદિ અનેક વૃત્તિઓ છે.

તદુપરાંત કલ્પસૂત્ર અવચૂરિ, અવચૂર્ણિ, દીપ્ષણકાદિ પણ ઉપલબ્ધ છે જ. ટબ્બા પણ મળે છે, અનુવાદ પણ મળે છે.

સંવત - ૧૩૬૪ થી સંવત ૧૭૦૭ સુધીમાં અનેક સંસ્કૃત ટીકાઓ અને તે પૂર્વે પણ સૂર્ણ આદિની રચના થયેલી જ છે.

સારાંશ એ કે ઉક્ત કલ્પસૂત્ર દશાશ્રુતસ્કંધનું આઠમું અધ્યયન છે અથવા નથી અને જો હોય તો અહીં સંક્ષિપ્ત સૂત્ર જ કેમ છે ? ઘટ્યાદી વિશે મૂર્તિપૂજક શ્વેતાંબર સિવાચના વિદ્વાનો, સંશોધકો કે શ્રમણ વર્ગે ઊભો કરેલ વ્યામોહ તાર્કિક લાગે તો પણ શાસ્ત્ર સંમત છે કે નહીં તેનો નિર્ણય શ્રદ્ધાવાળા બહુશ્રુત પાસે મેળવવો

**દશાશ્રુતસ્કંધની દશા-૮ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

* દશા-૯ “મોહનીયસ્થાનો” *

• આઠ કર્મોમાં મોહનીય કર્મ પ્રબળ છે. તેની સ્થિતિ પણ સૌથી વધુ લાંબી છે. તેનો સંપૂર્ણ ક્ષય થતાં ૪ ક્રમશઃ બાકીના કર્મો ક્ષય પામે છે.

• આ મોહનીય કર્મના બંધન માટે ત્રીશ સ્થાનો અર્થાત્ કરણો આ દશામાં કહેવાયેલા છે. તે આ રીતે -

[૫૪] તે કાળે અને તે સમયે ચંપા નામક નગરી હતી. [વર્ણન ઉપવાઈ સુબ્રાહ્મણ્યસાર] નગરી બહાર પૂર્ણભદ્ર નામે ચૈત્ય હતું ત્યાં કોણીક નામે સજા અને ધારિણી નામે રાણી હતી.

શ્રમણ ભગવન મહાવીર ત્યાં બહાર ઉદ્યાનમાં સમોસર્યા. ચંપાનગરીથી પર્યટા નીકળી. ભગવન તે ધર્મ કહ્યો. ધર્મ શ્રવણ કરીને પર્યટા પાછી ફરી.

શ્રમણ ભગવન મહાવીરે ઘણા સાધુ-સાધ્વીને આમંત્રણ કરી. આ પ્રમાણે કહ્યું - હે આર્યો !

- ત્રીશ મોહનીય સ્થાનો છે.

- જે સ્ત્રી કે પુરુષ આ સ્થાનોનું વારંવાર આચરણ-સેવન કરે છે. તે મોહનીય કર્મો બાંધે છે.

[૫૫] મોહનીય સ્થાન - ૧ - જે કોઈ ત્રસ પ્રાણીને પાણીમાં ડુબાડીને કે તીવ્ર જળધારામાં નાખીને તેને મારે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૫૬] મોહનીય સ્થાન - ૨ - જે પ્રાણીઓના મુખ, નાક આદિ શ્વાસ લેવાના દ્વારોને હાથ આદીથી અવરુંધા કરી અવ્યક્ત શબ્દ કરતા પ્રાણીને મારે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૫૭] મોહનીય સ્થાન - ૩ - જે અનેક પ્રાણીઓને એક ઘરમાં ઘેરીને અગ્નિના ઘુમાડાથી તેને મારે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૫૮] મોહનીય સ્થાન - ૪ - જે કોઈ પ્રાણીના ઉત્તમાંગ - મસ્તક ઉપર શસ્ત્રથી પ્રહાર કરી તેનું ભેદન કરે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૫૯] મોહનીય સ્થાન - ૫ - જે તીવ્ર અશુભ પરિણામોથી કોઈ પ્રાણીના મસ્તકને બીના ચામડાથી અનેક બંધને બાંધે-

તે મહામોહનીય કર્મને બાંધે છે.

[૬૦] મોહનીય સ્થાન - ૬ - જે કોઈ પ્રાણીને દગ્ધે દઇને બાલાથી દંડાથી મારીને હસે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૧] મોહનીય સ્થાન - ૭ - જે ગૂટ આચરણોથી પોતાના માયાચારને છુપાવે છે,

અસત્ય જોલે છે, સૂત્રોના યથાર્થ અર્થોને છુપાવે છે - તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૨] મોહનીય સ્થાન - ૮ - જે નિર્દોષ વ્યક્તિ ઉપર મિથ્યા આક્ષેપ કરે છે, પોતાના દુષ્કર્મોનું તેના ઉપર આરોપણ કરે છે કે “તેં જ આ કાર્ય કર્યું છે.” એવું દોષારોપણ કરે છે.-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૩] મોહનીય સ્થાન - ૯ - જે કલહશીલ રહે છે અને બરી સભામાં જાણી બુઝીને મિથ્ર બાધા જોલે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૪, ૬૫] મોહનીય સ્થાન - ૧૦ - જે અનાયક (નાયક ગુણ રહિત) મંત્રી રાજાને રાજ્ય બહાર મોકલી રાજ્ય લક્ષ્મીનો ઉપભોગ કરે, રાષ્ટ્રીના શીલને ખંડિત કરે, વિરોધ કરનાર સામંતોનો તિરસ્કાર કરી. તેઓની બોગ્ય વસ્તુઓનો તિરસ્કાર કરે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૬] મોહનીય સ્થાન - ૧૧ - જે બાલ બ્રહ્મચારી ન હોવા છતાંપણ પોતાને બાલ બ્રહ્મચારી કહે અને સ્ત્રીઓનું સેવન કરે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૭], [૬૮] મોહનીય સ્થાન - ૧૨ - જે બ્રહ્મચારી ના હોવા છતાં - “હું બ્રહ્મચારી છું” એ પ્રમાણે કહે છે, તેમનો કે ગાયોની વચ્ચે ગધેડા સમાન બેશૂરો બકવાસ કરે છે. અને પોતાની આત્માનું અહિત કરનાર તે મૂર્ખ માયા યુક્ત જૂઠ જોલીને સ્ત્રીઓમાં આસક્ત રહેતો-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૬૯] મોહનીય સ્થાન - ૧૩ - જે જેનો આશ્રય પામીને અણુવીકર કરે છે, અને જેની સેવા કરીને સમૃદ્ધ થયેલો છે, તેના જ ધનનું અપહરણ કરે છે

- તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.-

[૭૦-૭૧] મોહનીય સ્થાન - ૧૪ - જે ક્ષેત્ર સ્વામીને અથવા ગામ વાસીનો આશ્રય પામીને ઉચ્ચ સ્થાન પ્રાપ્ત કરે છે. અને જેની સહાયતાથી સર્વસાધન સંપન્ન બનેલો છે. જો ઈર્ષાયુક્ત અને કલુષિત ચિત્ત થઈને તે આશ્રય દાતાઓના લાભમાં અંતરાય ઉત્પન્ન કરે છે-

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૨] મોહનીય સ્થાન - ૧૫ - સાપ્ત જે રીતે પોતાને ઈંડાને ખાઈ જાય છે, તે પ્રમાણે જે પાલન કર્તા, સેનાપતિ, તથા કલાચાર્ય અથવા ધર્માચાર્યને મારી નાંખે છે

- તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૩] મોહનીય સ્થાન - ૧૬ - જે રાષ્ટ્ર નાયકને, નિગમના નેતાને તથા લોકપ્રિય શ્રેષ્ઠીને મારી નાંખે છે-

- તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૪] મોહનીય સ્થાન - ૧૭ - જે અનેક લોકોના નેતાને તથા સમુદ્રમાં ક્ષિપ સમાન અનાથ જનોના રક્ષકનો ઘાત કરે છે.

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૫] મોહનીય સ્થાન - ૧૮ - જે પાપોથી વિરત દિદાર્શીને અને તપસ્વી સાધુને ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરે છે—

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૬] મોહનીય સ્થાન - ૧૯ - જે અજ્ઞાની અનંત જ્ઞાનદર્શન સંપન્ન જીનેન્દ્ર દેવનો અવર્ણવાદ-નિંદા કરે છે

— તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૭] મોહનીય સ્થાન - ૨૦ - જે દુષ્ટાત્મા અનેક ભવ્યજીવોને ન્યાયમાર્ગથી ભ્રષ્ટ કરે છે, અને ન્યાય માર્ગને દ્વેષથી નિંદે છે.

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૮] મોહનીય સ્થાન - ૨૧ - જે આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયોથી શ્રુત અને આચાર ગ્રહણ કરે છે, તેની જ અવહેલના કરે છે

— તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૭૯] મોહનીય સ્થાન - ૨૨ - જે આચાર્ય કે ઉપાધ્યાયની સમ્યક્ પ્રકરથી સેવા કરતા નથી, તથા તેમનો આદર — સત્કાર કરતા નથી અને અભિમાન કરે છે.

તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૦] મોહનીય સ્થાન - ૨૩ - જે બહુશ્રુત ના હોવા છતાં પોતે પોતાને બહુશ્રુત માને, સ્વાધ્યાયી અને શાસ્ત્રોના રહસ્યનું જ્ઞાતા કહે છે — માને છે

— તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૧] મોહનીય સ્થાન - ૨૪ - જે તપસ્વી ના હોવા છતાં પણ પોતે પોતાને તપસ્વી કહે છે, તે સૌથી મોટો ચોર છે તેથી તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૨-૮૩] મોહનીય સ્થાન - ૨૫ - જે સમર્થ હોવા છતાં પણ રોગીની સેવાનું મહાન કાર્ય કરતો નથી. પણ “આણે મારી સેવા નથી તેથી હું પણ તેની સેવા શા માટે કરું ?” એમ કહે છે

તે મહામુર્ખ માયાવી તથા મિથ્યાત્વી કલુષિતચિત્ત થઈને પોતાના આત્માનું અહિત કરતો

— તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૪] મોહનીય સ્થાન - ૨૬ - ચતુર્વિધ સંઘમાં મતભેદ ઉત્પન્ન કરવાને માટે જે કલહના અનેક પ્રસંગ ઉપત્તિત કરે છે—

— તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૫] મોહનીય સ્થાન - ૨૭ - જે પ્રશંસા અથવા મિત્રવર્ગને માટે અધાર્મિકચોગ કરીને વશીકરણાદિનો વારંવાર પ્રયોગ કરે

— તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૬] મોહનીય સ્થાન - ૨૮ - જે માનુષિક અને દૈવી ભોગોની અવૃત્તિથી તેની વારંવાર અભિલાષા કરે છે—

- તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૭] મોહનીય સ્થાન - ૨૯ - જે દેવોની ઋદ્ધિ, ધૃતિ, યશ, વર્ષ અને બલ-વીર્યનો અવર્ણવાદ બોલે છે—

- તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૮] મોહનીય સ્થાન - ૩૦ - જે અજ્ઞાની જીનેશ્વરદેવની માફક પોતાની પૂજાનો ઇચ્છુક થઈને દેવ, અસૂર અને યક્ષોને ના જોતો એવો પણ એવું કહે છે કે - “હું આ દેવ યક્ષ અસુર આદિને જોઈ શકું છું - જોઈ છું

- તે મહામોહનીય કર્મ બાંધે છે.

[૮૯] ઉક્ત દોષો કેવા છે ?

- ૧ - મોહથી ઉત્પન્ન થવા વાળા
- ૨ - અશુભ કર્મોનું ફળ દેવાવાળા
- ૩ - ચિત્તની મલિનતાને વધારનારા

તેથી સાધુ આ દોષોનું આચરણ ના કરે. પરંતુ આત્માના ગવેષણા કરનારા થઈને વિચરે.

[૯૦] સાધુ - પૂર્વે કરેલ પોતાના કૃત્યો અને અકૃત્યોને જાણીને, તેનો પૂર્ણ રૂપે પરિત્યાગ કરે

અને તેવા સંયમ સ્થાનોનું સેવન કરે, જેનાથી તે ભિદ્ધુ આચારવાન બને.

[૯૧] જે સાધુ પંચાચારના પાલનથી સુરક્ષિત છે

- શુદ્ધાત્મા અને અનુત્તર ધર્મમાં સ્થિત છે.

- તે પોતાના દોષોને તજી દે, જેવી રીતે ‘આ સિવિષ સર્પ ઝેરનું વમન કરી દે છે.

[૯૨] એ પ્રમાણે દોષોનો ત્યાગ કરીને

- તે શુદ્ધાત્મા. ધર્મર્થી એવો સાધુ

- મોક્ષના સ્વરૂપને જાણીને આ લોકમાં કિર્તી પામીને અને પરલોકમાં સુગતિને પ્રાપ્ત કરે છે.

[૯૩] જે દંટ પરાક્રમી શુરવીર સાધુ

- આ બધા સ્થાનોને જાણીને તે મોહબંધા કારણોનો ત્યાગ કરી દે છે, તે જન્મ મરણનું અતિક્રમણ કરે છે અર્થાત્ તે સંસારથી મુક્ત થઈ જાય છે.

- એ પ્રમાણે હું તમને કહું છું

● સૂત્રાંતે કંઈક વિશેષ કથન—

● આ ત્રીશ મહામોહનીય સ્થાનો કહ્યાં, તેમાં

(૧) એક થી છ સ્થાનોમાં કૂરતાયુક્ત હિંસક વૃત્તિને

(૨) સાતમા સ્થાનમાં માયા-કપટને

- (૩) આઠમા સ્થાનમાં અસત્ય આક્ષેપ કરવાને
 (૪) નવમા સ્થાનમાં મિત્ર ભાષાથી કલહ વૃદ્ધિને
 (૫) દસમા અને પંદરમાં સ્થાનમાં વિશ્વાસઘાત કરવાને
 (૬) અગિયારમાં, બારમાં, તેવીસમાં, ચોવીસમાં અને ત્રીસમાં સ્થાનમાં પોતાની જુદી પ્રશંસાથી બીજાને દગો દેવાને
 (૭) તેરમા, ચૌદમા, પંદરમાં સ્થાનમાં કૃતદ્વંડતાને
 (૮) સોળમા, સંતરમાં સ્થાનમાં ઉપકારીનો ઘાત કરવાને
 (૯) અઠારમાં સ્થાનમાં ધર્મથી ભ્રષ્ટ કરવાને
 (૧૦) ઓગણીસમાં સ્થાનમાં જ્ઞાનીના અવર્ણવાદને
 (૧૧) વીસમા સ્થાનમાં ન્યાયમાર્ગ વિપરીત પ્રમાણેને
 (૧૨) એકવીસમાં સ્થાનમાં આચાર્યદીની આશાતનાને
 (૧૩) પચીસમાં સ્થાનમાં કષાયવશ, રોગીની સેવા ન કરવાને
 (૧૪) છવ્વીસમાં સ્થાનમાં સંઘમાં મતભેદ કરવાને
 (૧૫) રજમા માં વશીકરણ, રટમા માં અતિક્રમવાસના રલમા માં દેવોના અવર્ણવાદને મહામોહનીય કર્મબંધનું કારણ કહે છે.

**દશાશ્રુતસંઘની દશા-૯ નો
મુનિ દીપસ્તનસાગરે કરેલો સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

* દશા-૧૦ “આયતિસ્થાન” *

• દશાશુતરકંઠસૂત્રની આ છેલ્લી દશા છે. જેમાં સૂત્ર-૯૪ થી ૧૧૪ એટલે કે -૨૧ સૂત્રોનો સમાવેશ થયો છે. આ સૂત્રોનો ક્રમશઃ અનુવાદ આ પ્રમાણે છે.

[૯૪] તે કાળે અને તે સમયે [આ અવસર્પિણી કાળના ચોથા આરાના અંતિમ ભાગમાં] રાજગૃહ નામની નગર હતી. [નગર વર્ણન ઉવવાઈ સૂત્રની ચંપા નગરી માફક જાણવું]

તે નગરની બહાર ગુણશીલ નામે ચૈત્ય હતું. તે નગરીમાં શ્રેણિક નામે રાજા હતો. યાવત્ [ઉવવાઈ સૂત્રની જેમ બધુ જાણવું] તે ચેતણા રાણી સાથે પરમ સુખમય ગ્રવંન ગ્રવતો હતો.

[૯૫] ત્યારે તે શ્રેણીક રાજા ભંભિસારે એક દિવસ સ્નાન કર્યું. પોતાના દેવ સમક્ષ નૈવેદ્ય પૂજા - બલિકર્મ કર્યું. વિઘ્નસમન માટે પોતાના કપાળ ઉપર તિલક કર્યું. દુઃસ્વપ્ના દોષના નિવારણ માટે પ્રાયશ્ચિત્ત અર્થાત્ દહીં, ચોખા, દુર્વા આદિ ધારણ કર્યા [કૌતુક-મંગલ-પ્રાયશ્ચિત્ત કર્યા.]

ડોકમાં માળા પહેરી, મણીરત્ન જડીત સોનાના આભૂષણ ધારણ કર્યા, હાર-અર્ધહાર-ત્રણ સરોહાર નાભિ પર્યન્ત પહેર્યા, કટિસૂત્ર પહેરી સુશોભિત થયો.

ગળામાં ઘરેણા અને આંગળીમાં વીંટી પહેરી - - - યાવત્ કલ્પવૃક્ષની જેમ તે નરેન્દ્ર શ્રેણિક અલંકૃત અને વિભૂષિત થયો. છત્ર ઉપર કોરંટક પુષ્પની માળા ધારણ કરી - - - યાવત્ - - - ચંદ્ર જેવો પ્રિયદર્શી નરપતિ શ્રેણીક જ્યાં વાહ્ય ઉપસ્થાન શાળામાં સિંહાસન હતું ત્યાં આવ્યો.

ત્યાં આવીને સિંહાસને પૂર્વાભિમુખ બેઠો. પોતાના કૌટુંબિક પુરુષોને બોલાવીને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું-

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જાઓ અને-

જે આ રાજગૃહિ નગરીની બહાર બગીચા, ઉદ્યાન, શિલ્પશાળા, ધર્મશાળા, દેવકુલ, સભા, પરબ, દૂકાન, મંડી, ભોજનશાળા, વ્યાપાર કેન્દ્ર, કાષ્ઠશિલ્પ કેન્દ્ર, કોચલા ઉત્પાદન કેન્દ્ર, વન વિભાગ, ઘાસના ગોદામ છે. ત્યાં જે મારા સેવકો છે તેમને આ પ્રમાણે કહો કે [શું કહો ?]

હે દેવાનુપ્રિયો ! શ્રેણિક રાજા ભંભિસારે આ આજ્ઞા કહેલી છે કે - જ્યારે આદિકર તીર્થંકર યાવત્ સિદ્ધિગતિનામવાળા સ્થાનના ઇચ્છુક શ્રમણ ભગવંત મહાવીર ક્રમશઃ ચાલતા ચાલતા એક ગામથી બીજે ગામ વીચરતા, સુખપૂર્વક વિહાર કરતા અને સંચમ તથા તપથી પોતાની આત્મ સાધના કરતા અહીં પધારે ત્યારે [હે દેવાનુપ્રિયો]-

તમે ભગવંત મહાવીરને તેમની સાધના માટે યોગ્ય સ્થાન બનાવજો અને તેઓને ત્યાં રહેવાની આજ્ઞા આપીને મને તે પ્રમાણે બન્યાથી સુચિત કરજો.

ત્યારે તે પ્રમુખ રાજયાધિકારીઓ શ્રેણિક રાજા ભંભસારનો ઉક્ત કથન સાંભળીને હર્ષિત હૃદયથી - - - યાવત્ - - - બોલ્યા કે હે સ્વામી ! આપની આજ્ઞા

પ્રમાણે કરીશું.

આ પ્રકારે શ્રેણિક રાજાને આજ્ઞાને તેઓએ વિનયપૂર્વક સાંભળી ત્યાર પછી રાજમહેલથી નીકળ્યા. રાજગૃહના મધ્યભાગથી થઈને તેઓ નગરની બહાર ગયા. બગીચો યાવત્ ઘાસના ગોદામમાં રાજા શ્રેણિકના સેવક અધિકારીને તેઓએ આ પ્રમાણે કહ્યું : - તે બધું પૂર્વવત જણાવવું. - યાવત્ - શ્રેણિક રાજાને આ પ્રિય સંવાદ કહો, તમારા માટે પણ આ વાત હર્ષકારી બને.

એ પ્રમાણે બે, ત્રણ વખત કહ્યું. ત્યાર પછી તેઓ જે દિશાથી આવ્યા હતા. તે તરફ પાછા ચાલ્યા.

[૬૬] તે કાળે અને તે સમયમાં પંચયામ ધર્મપ્રવૃત્તક તીર્થંકર ભગવંત મહાવીર યાવત્ ગ્રામાનુગ્રામ વિચરતા યાવત્ આત્મ સમ્પન્ના કરતા ગુણશીલ ચૈત્યમાં પધાર્યા.

તે સમયે રાજગૃહ નગરના ત્રણ રસ્તા, ચાર રસ્તા અને ચોકમાં થઈને યાવત્ પર્યટા નગરની બહાર નીકળી યાવત્ પ્રભુને પર્યુપાસના કરવા લાગી.

તે સમયે શ્રેણિક રાજાના સેવક અધિકારી જ્યાં શ્રમણ ભગવંત મહાવીર હતા ત્યાં આવ્યા.

તેમણે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને ત્રણ વખત પ્રદક્ષિણા કરી વંદન, નમસ્કાર કર્યા, પછી પરમાત્માનું નામ અને ગોત્ર પૂછ્યા અને તેને હૃદયમાં ધારણ કર્યા.

ત્યાર પછી તેઓ એકાંત સ્થાનમાં ગયા. ત્યાં તેઓએ પરસ્પર આ પ્રમાણે વાત કરી કે - હે દેવાનુપ્રિયો ! શ્રેણિક રાજા ભંભીસા જેઓના દર્શનની ઇચ્છા સ્પૃહા તથા અભિલાષા કરે છે, તથા જેમની ગોત્ર સાંભળીને શ્રેણિક રાજા હર્ષિત અને સંતુષ્ટ - યાવત્ - પ્રસન્ન થાય છે. તે આદિકર તીર્થંકર શ્રમણ ભગવંત મહાવીર - યાવત્ - સર્વજ્ઞ - સર્વદર્શી અનુક્રમે સુખપૂર્વક એક ગામથી બીજે ગામ વિચરતા અહીં પધારેલા છે - સમોસર્યા છે.

આ જ રાજગૃહી નગરની બહાર ગુણશીલ નામના ચૈત્યમાં તપ અને સંયમથી આત્માને ભાવિત કરતા રહેલા છે.

હે દેવાનુપ્રિયો ! શ્રેણિક રાજાને આ વૃતાંત કહો કે “તમારા માટે આ સંવાદ પ્રિય થાઓ”.

એ પ્રમાણે તેઓએ પરસ્પર આ વચન સાંભળ્યું સ્વીકાર્યું. ત્યાથી તે સેવક અધિકારી રાજગૃહી નગરમાં આવ્યા - યાવત્ - આ પ્રમાણે બોલ્યા કે -

“ હે સ્વામી ! જેના દર્શનની આપ ઇચ્છા કરો છો તે શ્રમણ ભગવંત મહાવીર ગુણશીલ ચૈત્યમાં - યાવત્ - બિરાજીત છે.

તેથી હે દેવાનુપ્રિય ! અમે આપને આ વાતનું નિવેદન કરીએ છીએ. આપને આ સંવાદ પ્રિય થાઓ.

[૬૭] તે સમયે શ્રેણિક રાજા તે પુરૂષો પાસે આ સંવાદ સાંભળી અવધારી, હૃદયથી હર્ષિત અને સંતુષ્ટ થયા. - યાવત્ - તે સિંહાસન થકી ઉઠ્યા. ઉઠીને પછી [જેમ ઉવવાઈ મૂત્રમાં ક્રોણિક અધિકાર કહેલ છે, તે પ્રમાણે] વંદન, નમસ્કાર કર્યા.

પછી તે સેવક પુરૂષોના સત્કાર અને સન્માન કર્યા. પ્રિતીપૂર્વક આજીવિકા

યોગ્ય વિપુલદાન આપ્યું. ત્યારપછી તે સેવકોને વિસર્જિત કર્યાં.

ત્યારપછી નગર રક્ષકોને બોલાવીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

હે દેવાનુપ્રિયો ! તમે જલદી રાજગૃહી નગરીને અંદરથી અને બહારથી પરિમાર્જિત કરો. પાણીથી સિંચો - ચાવત્ - સિંચીને મારી આજ્ઞા મને પાછી સોંપો - મને જણાવો.

[૬૮] ત્યાર પછી તે શ્રેણિક રાજાએ સેનાપતિને બોલાવીને કહ્યું કે - હે દેવાનુપ્રિયો ! જલદીથી રથ, ઘોડા, હાથી, અને યોદ્ધા સહિતની ચતુરંગિણી સેનાને તૈયાર કરો - ચાવત્ - મારી આજ્ઞા મુજબ કાર્ય થયાની મને જાણ કરો.

ત્યારપછી શ્રેણિક રાજાને યાન શાળાના અધિકારીને આ પ્રમાણે કહ્યું હે દેવાનુપ્રિય શ્રેષ્ઠ ધાર્મિક રથને તૈયાર કરીને અહીં લાવો અને મને મારા આજ્ઞા પાછી સોંપો.

શ્રેણિક રાજાએ આ પ્રમાણે કહેતા યાન શાળાના અધિકારી હર્ષિત ચાવત્ સંતુષ્ટ થઈને જ્યાં યાનશાળા હતી ત્યાં આવ્યો.

યાનશાળામાં પ્રવેશી રથને જોયો. રથ નીચે ઉતારી સાફ કરી બહાર કાઢ્યો. એક સ્થાને રાખ્યો. તેના ઉપર ટાકેલ વસ્ત્રને દુર કર્યું કરીને રથને શોભાચમાન કર્યો.

ત્યારપછી જ્યાં વાહનશાળા હતી ત્યાં આવ્યો. વાહનશાળામાં પ્રવેશીને બળદો જોયા, સાફ કર્યા, તેના ઉપર વારંવાર હાથ ફેરવ્યો, ફેરવીને બહાર લાવ્યા.

બળદની ઉપર ખૂલ મૂકી. તેને શોભાચમાન કર્યા. કરીને ઘરેણા પહેરાવ્યાં. તેમને રથમાં જોડ્યાં. જોડીને રથને રાજમાર્ગ ઉપર લાવ્યા. ચાબુક હાથમાં લીધેલ સારથી રથમાં બેઠો.

ત્યાંથી રથ લઈને જ્યાં શ્રેણિક રાજા હતો ત્યાં આવ્યો. બે હાથ જોડી, મસ્તક અંજલી કરી, મસ્તકે આવર્ત કરી - ચાવત્ - આ પ્રમાણે કહ્યું કે -

હે સ્વામી ! આપે કરેલા આદેશ અનુસારનો શ્રેષ્ઠ ધાર્મિક રથ તૈયાર છે. આ રથ આપના માટે કલ્યાણકારી થાયો. હે દેવાનુપ્રિય ! આપ આ રથમાં બિરાજો.

[૬૯] ત્યારે શ્રેણિક રાજા ભંભીસાર યાનચાલક પાસે આ વૃતાંત સાંભળી હર્ષિત ચાવત્ સંતુષ્ટ થયો.

તે શ્રેણિક રાજા સ્નાનગૃહમાં પ્રવેશ્યો - ચાવત્ - ત્યાંથી કલ્પવૃક્ષ સમાન અંલકૃત અને વિભૂષિત થયેલો તે શ્રેણિક નરેન્દ્ર સ્નાનગૃહથી બહાર નીકળ્યો.

ત્યાર પછી રાજા શ્રેણિક જ્યાં ચેલણા દેવી હતા ત્યાં આવ્યો. આવીને ચેલણા દેવીને તેણે આ પ્રમાણે કહ્યું.—

હે દેવાનુપ્રિય ! શ્રમણ ભગવંત મહાવીર - ચાવત્ - ગુણશીલ ચૈત્યમાં બિરાજમાન છે - - -

ત્યાં જઈને હે દેવાનુપ્રિય તેમને વંદન, નમસ્કાર, સત્કાર, સન્માન કરીએ. તે કલ્યાણરૂપ, મંગલભૂત, દેવાધિદેવ, ચૈત્યસ્વરૂપ પરમાત્માની પર્યુપાસના કરીએ.

તેમની આ પર્યુપાસના આ ભવના હિતને માટે, પરભવે પણ હિતને માટે, સુખને માટે, કલ્યાણને માટે, મોક્ષને માટે અને ભવોભવના સુખને માટે થશે.

[૧૦૦] તે સમયે તે ચેલણા દેવી શ્રેણિક રાજા પાસે આ પ્રમાણે સાંભળીને, અવધારીને હર્ષિત થઈ, સંતુષ્ટ થઈ - યાવત્ - સ્નાનગૃહમાં ગઈ.

ત્યાં ચેલણાએ સ્નાન કર્યું પછી જલિકર્મ કર્યું કૌતુક-મંગલ - યાવત્ - દુઃસ્વપ્નના નિવારણ માટે પ્રાયશ્ચિત્ત ઇત્યાદિ પૂર્વવત કર્યાં.

પોતાના સુકુમાલ પગોમાં ચેલણાએ ઝાંઝર પહેર્યાં, કેડે મણીજડીત કંદોરો બાંધ્યો, ગળામાં એકાવલી હાર પહેર્યો, હાથમાં સોનાના કડા પહેર્યાં, કંકણો પહેર્યાં, આંગળીને વીંટી વડે સુશોભિત કરી. કંઠથી ઉરોઝ સુધી મર્કતમણિનો ત્રણ સેરવાળો હાર પહેર્યો.

કનનાં પહેરેલા કુંડલથી તેણીનું મુખ શોભતું હતું. શ્રેષ્ઠ ઘરેણા અને સ્ત્રો વડે તેણી વિભૂષિત હતી.

સર્વશ્રેષ્ઠ ચીની રેશમી એવા સુંદર - સુકોમળ વલલનું રમણીય ઉત્તરીય તેણે ધારણ કરેલું.

બધી ઋતુમાં વિકસતા સુંદર - સુંગઘી ફુલોની બનેલી વિચિત્ર પુષ્પમાળા તેણીએ પહેરેલી.

કાલા અગરુના ધૂપથી સુંગઘીત હતી.

એવા પ્રકારે લક્ષ્મીની જેમ સુશોભિત વેશભૂષાવાળી ચેલણા, અનેક કુલ્લજા તથા ચિલાની દેશોની દાશીના વૃંદથી પરિવરેલી ઉપસ્થાન શાળામાં શ્રેણિક રાજા પાસે આવી.

[૧૦૧] ત્યારે તે શ્રેણિક રાજા ચેલણા દેવીની સાથે શ્રેષ્ઠ ધાર્મિક રથમાં બેઠો. છત્ર ઉપર કોરંટ પુષ્પની માળા ધારણ કરેલ હતા - યાવત્ - પર્યુપાસના કરવા લાગ્યા.

એ પ્રમાણે ચેલણા દેવી પણ - યાવત્ દાસ દાસી વૃંદથી પરિવરેલી, જ્યાં શ્રમણ ભગવંત મહાવીર હતા ત્યાં આવી. શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વંદન - નમસ્કાર કર્યાં.

ત્યાર પછી શ્રેણિક રાજાને આગળ કરીને ઊભી - યાવત્ તે પણ પર્યુપાસના કરવા લાગી.

ત્યારે શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે ઋષિ, યતિ, મુની, મનુષ્ય અને દેવોની મહાપર્ષદામાં તેમજ-

શ્રેણિક રાજા બંભીસાર અને ચેલણા દેવીને - યાવત્ - ધર્મ કહ્યો પર્ષદા અને રાજાદિ પાછા ફર્યાં.

[૧૦૨] ત્યાં ગુણશીલ ચૈત્યમાં શ્રેણિક રાજા અને ચેલણા દેવીને જોઈને કેટલાક સાધુ અને સાધ્વીઓનો મનમાં આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય, ચિંતન, અભિલાષા અને મનોગત સંકલ્પ ઉત્પન્ન થયો. [તે આ પ્રમાણે]

અહો ! આ શ્રેણિક રાજા મોટી ઋદ્ધિવાળો યાવત્ ઘણો સુખી છે. તે સ્નાન, જલિકર્મ, તિલક, માંગલીક, પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને સર્વલિંકારથી વિભૂષિત થઈને ચેલણા દેવીની સાથે માનુષિક ભોગ ભોગવી રહેલ છે. અમે દેવલોકના દેવને જોયેલ નથી. અમારા સામે તો આ જ સાક્ષાત્ દેવ છે - - -

જો આ સુચરિત, નિયમ, બ્રહ્મચર્ય પાલનનું કોઈ કલ્યાણકારી વિશિષ્ટ ફળ હોય તો અમે પણ ભવિષ્યમાં આવા પ્રકારના ઔદારિક માનુષિક ભોગો ભોગવતા વિચરીએ.

કેટલાક સાધુઓએ વિચાર્યું કે—

અરે ! આ ચેલણા દેવી મોટી ઋદ્ધિવાળી છે. ચાવત્ ઘણી સુખી છે. તે સ્નાન કરી, બલિકર્મ કરી, ચાવત્ બધા અલંકારોથી વિભૂષિત થઈને શ્રેણિક રાજાની સાથે ઔદારિક માનુષિક ભોગોને ભોગવતી વિચરી રહી છે. અમે દેવલોકની દેવી તો જોઈ નથી. પણ અમારે તો આ ચેલણા જ સાક્ષાત દેવી છે.

જો અમારા સુચરિત તપ, નિયમ, બ્રહ્મચર્યનું કોઈ કલ્યાણકારી ફળ વિશેષ હોય તો ભવિષ્યમાં અમે પણ આવા ભોગોને ભોગવનારા થઈએ. એમ કેટલાક સાધુ-સાધ્વીએ સંકલ્પ કર્યો.

[૧૦૩] શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે ઘણા નિર્ગ્રન્થ-નિર્ગ્રન્થીને આમંત્રિત કરીને આ પ્રમાણે કહ્યું—

પ્રશ્ન — હે આર્યો ! શ્રેણિક રાજા અને ચેલણા દેવીને જોઈને આવા પ્રકારનો અધ્યવસાય ચાવત્ વિચાર ઉત્પન્ન થયો કે—

અહો ! શ્રેણિક રાજા મહર્દિક છે ચાવત્ આ શ્રેષ્ઠ થશે ?

અહો ! ચેલણા દેવી મહર્દિક છે ચાવત્ આ શ્રેષ્ઠ થશે ?

હે આર્યો ! શું આ વૃત્તાંત યથાર્થ છે ?

ઉત્તર — હા, ભગવંત ! આ વૃત્તાંત યથાર્થ છે.

● હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! મે ધર્મનું નિરૂપણ કરેલ છે.

આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન જ સત્ય છે, શ્રેષ્ઠ છે, પ્રતિપૂર્ણ છે, અદ્વિતીય છે, શુદ્ધ છે, ન્યાય સંગત છે, શત્યોનો સંહાર કરનારું છે. સિદ્ધિ-મુક્તિ-દિર્ઘાણ અને નિર્વાણનો માર્ગ છે. આ જ યથાર્થ છે. સદા શશ્વત છે અને બધા દુઃખોથી મુક્ત થવાનો આજ માર્ગ છે.

આ સર્વજ્ઞ પ્રજ્ઞ ધર્મના આરાધક સિદ્ધ, બુદ્ધ, મુક્ત થઈને નિર્વાણ પ્રાપ્ત થાય છે. સર્વે દુઃખોનો અંત કરે છે.

જો કોઈ નિર્ગ્રન્થ કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મની આરાધના માટે ઉપસ્થિત થઈને આરાધના કરતા ભુખ-તરસ, ઠંડી-ગરમી આદિ અનેક પરિગ્રહ અને ઉપસર્ગોથી પીડિત થતા પણ કામવાસનાનો પ્રબળ ઉદય થઈ જાય અને તે ઉદિગ્ન કામવાસનાના શમન માટે પ્રયત્ન કરતો હોય ત્યારે વિશુદ્ધ માતા-પિતાના પદ્મના ઉગ્રવંશીય કે ભોગવંશીય રાજકુમારને આવતા-જતા જુએ.

તેમાંથી કોઈના ઘરમાં પ્રવેશ કરતા કે નીકળતી વખતે છત્ર ઝારી આદિ ગ્રહણ કરેલા અનેક દાસ-દાસી, નોકર અને કર્મકર પુરૂષો આગળ-આગળ ચાલતા હોય.

ત્યારપછી તે રાજકુમારની આગળ ઉત્તમ અશ્વ, બંને બાજુ ગજરાજ અને પાછળ-પાછળ શ્રેષ્ઠ સુસજ્જિત રથ ચાલતો હોય, અને તે અનેક પગે ચાલનારા પુરૂષોથી ઘેરાયેલો રહેતો હોય.

એક નોકર સફેદ છત્ર ધરેલો, એક ઝારી લીધેલ, એક તાડપત્રના પંખા સાથે, એક શ્વેત ચામર ઢોળતો અને અનેક નોકરો નાના-નાના પંખા લઈને ચાલતા હોય.

એ રીતે તેના પ્રસાદમાં એ રાજકુમાર વારંવાર આવતો જતો હોય

દૈદીપ્યમાન કિર્તીવાળો તે રાજકુમાર સમયાનુસાર સ્નાન, બલિકર્મ યાવત્ બધા અલંકારોથી વિભૂષિત થઈ સારી રાત્રિ દીપજ્યોતથી ઝગમગતી વિશાળ કૂટાગાર શાળાના સર્વોચ્ચ સિંહાસન ઉપર બેસતો હોય - યાવત્ - સ્ત્રીઓના વિશાળ વૃંદથી ઘેરાયેલો રહેતો હોય.

નિપૂણ પુરૂષો દ્વારા ચત્ત્ર નૃત્ય જોતો, ગીત-વીણા-ગુટિત-ઘન મૃદંગ-માદલ આદિ વાદ્યોનો મધુર ધ્વનિ સાંભળતો એવો અને આ પ્રમાણે ઔદારિક એવા માનુષિક કામ ભોગોને - શબ્દાદિ પાંચેય વિષયોને ભોગવતો હોય છે.

તે કોઈ કાર્યને વશ એક નોકરને બોલાવે તો ચાર-પાંચ નોકર આવતા હોય અને પૂછતા હોય કે અમે શું કરીએ ? શું લાવીએ ? શું આપીએ ? શું આચરણ કરીએ ? તમારી અભિલાષા શું છે ? તમને કયો પદાર્થ પ્રિય છે ?

આ બધું જોઈને કોઈ સાધુ નિદાન કરે કે-

જો મારા તપ-નિયમ અને બ્રહ્મચર્ય પાલનનું કોઈ ફળ હોય તો હું પણ રાજકુમારની જેમ માનુષિક કામભોગ ભોગવું.

હે આચાર્યમાન શ્રમણો !

તે નિર્ગ્રંથ - સાધુ નિદાન કરીને, નિદાન શલ્ય સંબંધી સંકલ્પોની આલોચના, પ્રતિક્રમણ કર્યા સિવાય-

જીવનની અંતિમ ક્ષણોમાં દેહને છોડીને-

કોઈ એક દેવલોકમાં મોટી ઋદ્ધિવાળો યાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળા દેવતારૂપે ઉત્પન્ન થાય-

આયુ સ્થિતિ, ભવસ્થિતિ નો દાય કરીને તે દેવલોકથી ચ્યવી શુદ્ધ માતા અને પિતાના પદ્મવાળા ઉગ્રકુળ કે ભોગકુળમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે ત્યાં તે બાળક સુકુમાર હાથ-પગ વાળો - યાવત્ - સુંદર રૂપ વાળો થાય છે.

બાલ્યકાળ વીત્યા પછી તથા વિજ્ઞાનની વૃદ્ધિ થતાં તે ચૈવનને પ્રાપ્ત કરનારો થાય છે.

તે સમયે સ્વયં પિતા સંબંધી પ્રાપ્ત કરે છે.

પ્રાસાદથી જતાં-આવતાં તેની આગળ-આગળ ઘોડાઓ ચાલે છે - યાવત્ - તમને શું પ્રિય છે ? આદિ પૂર્વવત્.

પ્રશ્ન - આવા પ્રકારની ઋદ્ધિથી ચુકત તે પુરૂષને તપ અને સંયમના મૂર્તરૂપ એવા-

શ્રમણ કે બ્રાહ્મણ કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મ કહે છે ?

ઉત્તર - હા, કરે છે.

પ્રશ્ન - શું તે ઉપદેશ સાંભળે છે ?

ઉત્તર - આ સંભવ નથી, કેમ કે તે ધર્મશ્રવણને યોગ્ય નથી.

કેમ કે તે અનંત ઇચ્છાવાળો, મહારંભી, મહાપરિગ્રહી અને અધાર્મિક ચાવત દક્ષિણ દિશાવર્તી નરકમાં નૈરશિક પાણે ઉત્પન્ન થાય છે. અને ભવિષ્યમાં પણ દુર્લભ બોધી થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે નિદાનશત્યનો જ આ વિપાક છે. તેથી જ તે કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મ શ્રવણ કરી શકતો નથી.

[એ પ્રમાણે પહેલું નિયાણું જાણવું]

[૧૦૪] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું પ્રતિપાદન કરેલું છે. જેમ કે આ જ નિગ્રંથ પ્રવચન સત્ય છે - ચાવત્ - બધા દુઃખોનો અંત કરે છે.

જો કોઈ શ્રમણી ધર્મની શિક્ષા માટે ઉપસ્થિત થઈને ભૂખ તરસ આદિ પરિગ્રહ સહન કરતા પણ—

કદાચિત કામવાસનાનો પ્રબળ ઉદય થઈ જાય તો તે તપ-સંયમની ઉગ્ર સાધના થકિ કામવાસનાના શમન માટે ચત્ન કરે છે.

તે સમયે તે શ્રમણી એક એવી સ્ત્રીને જુએ છે કે જે—

— (૧) પોતાના પતિની કેવળ એક માત્ર પ્રાણ પ્રિયા છે.

— (૨) તે એક સમાન ઘરેણા અને વસ્ત્ર પહેરેલી છે.

— (૩) તેલની ડબ્બી, વસ્ત્રોની પેટી અને રત્નના કરંડીયા સમાન સંરક્ષણીય છે. તેમજ સંગ્રહણીય છે.

શ્રમણી તેને તેણીમાં પ્રાસાદમાં આવતી — જતી જુએ છે. તેની આગળ છત્ર, ઝારી ભઈને અનેક દાસી-દાસ, નોકર-ચાકર ચાલે છે. ચાવત્ એકને બોલાવતાં તેની સામે ચાર-પાંચ વણબોલાવેલા જ આવીને ઊભા રહી જાય છે. અને પૂછે છે—

હે દેવાનુપ્રિય ! બોલો અમે શું કરીએ ? ચાવત્ આપના મુખને કયા પદાર્થ સારા લાગે છે.

તેને જોઈને શ્રમણી નિદાન કરે છે કે—

જો મારા સુ-ચરિત તપ, નિયમ, અને બ્રહ્મચર્યનું કોઈ ફળ હોય તો હું પણ આગામી કાળમાં આવા પ્રકારના ઉત્તમ મનુષ્ય સંબંધી કામભોગો અર્થાર્થ શબ્દ, સ્પર્શ આદિ પાંચે વિષયોને ભોગવતી મારા જીવનને વ્યતિત કરું.

હે આયુષ્યમાન ! શ્રમણીઓ !

તે શ્રમણી નિદાન કરીને તે નિદાનની આલોચના તેમજ પ્રતિકમણ કયાં સિવાય—

જીવનની અંતિમ દાણે દેહત્યાગ કરીને કોઈ એક દેવલોકમાં દેવરૂપ ઉત્પન્ન થાય છે. ચાવત્ દિવ્ય ભોગ ભોગવતી રહે છે. ચાવત્ આયુ, ભવ, સ્થિતિનો દાય થયા પછી—

તે દેવલોકથી ચ્યવીને વિશુદ્ધ માતૃ-પિતૃ પક્ષવાળા ઉગ્રવંશી કે ભોગવંશી કુળમાંથી કોઈ એક કુળમાં બાલિકા — કન્યારૂપે ત્યાં જ ઉત્પન્ન થાય છે.

ત્યાં તે બાલિકા સુકુમાર ચાવત સુરૂપ હોય છે.

તે બાલ્યાભાવથી મુક્ત થઈને તથા વિજ્ઞાન પરિણત અને ચૌવનવય પ્રાપ્ત થતા, તેણીના માતા-પિતા, તેણીના જેવા સુંદર એવા યોગ્ય પતિને અનુરૂપ દહેજ સાથે પત્નીરૂપે આપે છે.

તે તે પતિની ઈષ્ટ, કાંત, પ્રિય, મનોહાર, અજીવ મનોહર, ધૈર્યના સ્થાન, વિશ્વાસપાત્ર, સંવત, બહુમત, અનુમત (અતીમાન્ય) સ્વનકરંડક સમન કેવળ એક પત્ની હોય છે.

આવતા-જતા તેની આગળ છત્ર, ઝારી લઈને અનેક દાસી-દાસ, નોકર-ચાકર ચાલે છે. - ચાવત - આપના મુખને કેવા કેવા પદાર્થો પ્રિય લાગે છે ?

પ્રશ્ન - શું તે ઋદ્ધિ સંપન્ન સ્ત્રીને તપ અને સંયમના મૂર્ત રૂપ શ્રમણ-બ્રાહ્મણ કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મ કહે છે ?

ઉત્તર - હા, કહે છે.

પ્રશ્ન - શું તેણી શ્રદ્ધા પૂર્વક સાંભળે છે ?

ઉત્તર - તે સંભવતું નથી. કેમ કે તેણી ધર્મ શ્રવણને અયોગ્ય છે.

તે ઉત્કૃષ્ટ અભિલાષાવાળી ચાવત દક્ષિણ દિશાવર્તી તરંગમાં કૃષ્ણપાક્ષીક નેરચિક રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. તથા ભવિષ્યમાં પણ તેણીને બોધી પ્રાપ્તિ દુર્લભ થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે નિદાન શત્યનો આ પાપકારી પરિણામ છે કે તે કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મનું શ્રમણ કરી શકતી નથી.

[એ પ્રમાણે બીજું નિયાણું જાણવું]

[૧૦૫] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું નિરૂપણ કરેલ છે. આ જ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન સત્ય છે - ચાવત બધાં દુઃખોનો અંત કરે છે.

જો કોઈ નિર્ગ્રન્થ કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મની આરાધના માટે તત્પર થાય, તેને ભૂખ-તરસ ઇત્યાદિ પરિપહો સહન કરતાં કદાચિત કામવાસનાનો પ્રબળ ઉદય થઈ જાય.

ત્યારે તે તપ-સંયમની ઉગ્ર સાધના દ્વારા તે કામવાસના ને શમન કરવાનો પ્રયત્ન કરે છે.

તેવા સમયે તે સાધુ કોઈ એક સ્ત્રીને જુએ છે-

જે તેના પતિની કેવળ એકમાત્ર પ્રિયા છે ચાવત બધું જ વર્ણન પહેલા નિયાણા મુજબ જાણવું.

તે સાધુ તે સ્ત્રીને જોઈને નિયાણું કરે કે-

- (૧) પુરૂષનું જીવન દુઃખમય છે.

- (૨) જેઆ વિશુદ્ધ માતૃ-પિતૃ પદ્મવાળા એવા

ઉગ્રવંશી કે ભોગવંશી પુરૂષો છે. તેઓ કોઈ નાના કે મોટા એવા યુદ્ધમાં જાય છે, તેમને નાના કે મોટા શસ્ત્રના પ્રહાર છાતીમાં લાગતા તેઓ વેદનાથી વ્યથિત હોય છે.

આ રીતે પુરૂષનું જીવન દુઃખમય છે.

પરંતુ તેના કરતાં સ્ત્રીનું જીવન સુખમય છે.

જો મારા તપ-નિયમ અને બ્રહ્મચર્ય પાલનનું કોઈ જ વિશિષ્ટ ફળ હોય તો હું પણ ભવિષ્યમાં ઉક્ત સ્ત્રીની જેમ મનુષ્ય સંબંધી શબ્દાદિ કામ ભોગોને ભોગવું. હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે સાધુ નિદાન કરે, કચાર પછી તે નિદાન શત્ય કરીને તેના આલોચના અને પ્રતિક્રમણ ન કરે.

તેમ ન કરીને જીવનની અંતિમ ઢાણે દેહ ત્યાગ કરે.

કાળ ધર્મ પામ્યા પછી તે કોઈ દેવલોકે દેવ થાય.

તે દેવ મોટી ઋદ્ધિવાળો ચાવત્ ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિવાળો થાય છે. ઇત્યાદિ બધું પહેલાં નિદાન માફક જાણવું.

— તે દેવલોકથી ચ્યવીને તે દેવ બાલિકારૂપે ઉત્પન્ન પણ થાય

— તેવા ઉત્તમ પુરૂષને પત્નીરૂપે પણ અપાય

— તે પોતાના પતિની એકમાત્ર પ્રાણપ્રિયા થાય છે. ઇત્યાદિ બધું જ પૂર્વવત સમજી લેવું.

[આવા નિદાનયુક્ત તેણીને —]

(૧) કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મ સાંભળવાતો મળે છે.

(૨) પરંતુ તે શ્રદ્ધાપૂર્વક સાંભળતી નથી. કેમકે તેણી ધર્મના શ્રવણને માટે અયોગ્ય છે.

તે ઉત્કટ અભિલાષાવાળી - ચાવત્ - દક્ષિણ દિક્ષાવર્તી નરકે નારકીરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે.

તેમજ ભવિષ્યમાં પણ બોધિ દુર્લભ થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે નીચાણાનું આ પાપરૂપ ફળ છે. તેથી તે કેવલિપ્રરૂપિત ધર્મને સાંભળી શકતો નથી.

[આ ત્રીણું નિચાણું વર્ણવું]

[૧૦૬] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું પ્રતિપાદન કરેલ છે આ નિર્ગ્રન્થ પ્રવચન સત્ય છે ચાવત્ બધાં દુઃખોનો અંત કરે છે.

એવા તે કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મની આરાધના માટે કોઈ સાધવી તત્પર થાય અને ક્ષુધા, તૃષ્ણા આદિ પરીષદ સહન કરે.

પરંતુ તેમ સહન કરતાં કદાચિત કોઈ કામ વાસનાનાનો પ્રબળ ઉદય તેણીને થઈ પણ જાય તો—

તે સંયમની ઉગ્ર સાધના થકી ઉદિત કામવાસનાના શમન માટે પ્રયત્ન કરે છે.

તે સમયે તે નિર્ગ્રન્થી કોઈ ઉગ્રવંશી કે ભોગવંશી પુરૂષને જુએ છે ઇત્યાદિ બધું પહેલાં નિચાણા માફક જાણવું.

તેને જોઈને તે સ્ત્રી નિચાણું કરે કે સ્ત્રીનું જીવન દુઃખમય છે, કેમકે બીજા ગામ યાવત્ સંનિવેશમાં એકલી સ્ત્રી જઈ શકતી નથી કે વિચરણ કરી શકતી નથી.

જે રીતે કેરી, બિજોરૂ, કોઠા, અંજાલ નામના સ્વાદિષ્ટ ફળની પેશી હોય છે. માંસની પેશી હોય, શેરડીનો ટુકડો હોય કે શાત્મલી ફળની ફળી હોય.

તે અનેક મનુષ્યોને સ્વાદ લેવા યોગ્ય - યાવત્ - ઇચ્છનીય કે અભિલાષા કરવા યોગ્ય હોય છે -

તે રીતે સ્ત્રીનું શરીર પણ અનેક મનુષ્યો માટે આસ્વાદનીય - યાવત્ - અભિલાષા કરવા યોગ્ય હોય છે.

તેથી સ્ત્રીનું જીવન દુઃખમય અને પુરૂષનું સુખમય હોય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

- (૧) આ રીતે તે સાધ્વી પુરૂષ થવા માટે નિદાન કરે.

- (૨) નિદાન કર્યા પછી તેની આલોચના પ્રતિક્રમણ ન કરે.

- (૩) તો દેવલોક ઉત્પન્ન થઈ પણ જાય યાવત્ દેવ સુખ ભોગવે

- (૪) દેવલોકની સ્થિતિ આદિનો જ્ઞાન થયા પછી ચ્યવીને

- (૫) ઉગ્રવંશાદિમાં બાળક રૂપે ઉત્પત્તિ આદિ પૂર્વવત જાણવું.

તે ઉત્કૃષ્ટ અભિલાષા રાજતો પુરૂષ - યાવત્ - દક્ષિણ દિશાવર્તી નરકમાં નારક રૂપે ઉત્પન્ન થાય-

બોધિ દુર્લભ થાય કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મનું શ્રવણ કરી શકે નહિ. ઇત્યાદિ બધું પૂર્વવત્ જાણવું.

[આ ચોથું નિચાણું કરું]

[૧૦૭] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! મેં ધર્મનું પ્રતિપાદન કરેલ છે. આ જ નિગ્રન્થ પ્રવચન સત્ય છે. યાવત્ સર્વ દુઃખોનો અંત કરે છે, પૂર્વવત્ જાણવું

કોઈ સાધુ કે સાધ્વી કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મની આરાધના માટે ઉપસ્થિત થઈને વિચરણ કરતા - યાવત્ -

સંયમમાં પરાક્રમ કરતા માનુષિક કામભોગોથી વિરક્ત થઈ જાય અને તે આ પ્રમાણે વિચારે કે-

- (૧) માનવ સંબંધી કામભોગો અધુવ - અનિત્ય - અશાશ્વત છે.

- (૨) સડન - ગલન - સ્વભાવી તથા નશ્વર છે.

- (૩) મળ, મૂત્ર શ્લેશ્મ, મેલ, વાત, પિત્ત, કફ, શુક્ર, શોષિતાયુક્ત છે.

- (૪) દુર્ગંધયુક્ત શ્વાસોચ્છવાસ તથા મળ-મૂત્રથી પરિપૂર્ણ છે.

- (૫) વાત પિત્ત અને કફનું દ્વાર છે.

- (૬) પહેલા કે પછી અવશ્ય કયાજય છે.

જે ઉપર દેવલોકમાં દેવો રહે છે-

તે ત્યાં બીજા દેવોની દેવીઓને પોતાને આધિન કરીને તેમની સાથે વિમયસેવન કરે છે.

સ્વયં જ પોતાને વિકુર્વિત દેવી સાથે વિમયસેવે છે.

અને પોતાને દેવી સાથે પણ વિષય સેવે છે.

● જે સમ્યક પ્રકારથી આચરિત મારા આ તપ, નિયમ અને બ્રહ્મચર્ય પાલનનું વિશિષ્ટ ફળ હોય તો—

હું પણ ભાવિમાં આ ઉપર્યુક્ત દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો વિચરણ કરું તો મારે શ્રેયસ્કર છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

આ પ્રમાણે નિર્ગન્થ કે નિર્ગન્થી કોઈપણ નિયાણું કરીને યાવત્ દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે તે ત્યાં મહાબ્રહ્મિવાળા દેવ પણ થાય છે યાવત્ દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો વિચરે છે.

તે દેવ ત્યાં અન્ય દેવોની દેવી સાથે વિષય સેવે છે.

સ્વયં પોતાને વિકુર્વિત દેવી સાથે વિષય સેવે છે.

અને પોતાને દેવી સાથે પણ વિષય સેવે છે.

● તે દેવ તે દેવલોકથી આયુનો દાય થયા પછી યાવત્ પુરૂષરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. યાવત્ તેના દ્વારા એકને બોલાવતા ચાર-પાંચ ન બોલાવાયેલ પણ ઊઠીને આવી જાય છે. અને પૂછે છે કે — હે દેવાનુષિય ! કહો અમે શું કરીએ ? યાવત્ આપના મુખને કયા પદાર્થો સારા લાગે છે ?

પ્રશ્ન — આવા પ્રકારની બ્રહ્મિથી યુક્ત પુરૂષને તપ-બળ અને સંયમના મુક્ત રૂપ શ્રમણ, બ્રાહ્મણ ઉભયકાળ કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મ કહે છે. — પ્રરૂપે છે શું ?

ઉત્તર — હા કહે છે.

પ્રશ્ન — શું તે સાંભળે છે ?

ઉત્તર — હા તે સાંભળે છે.

પ્રશ્ન — શું તે કેવલિ પ્રરૂપિત ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા, પ્રતિભિ કે રૂચિકર છે ખરો ?

ઉત્તર — આ સંભવ નથી કેમ કે તે સર્વ પ્રરૂપિત ધર્મ ઉપર શ્રદ્ધા કરવાને અયોગ્ય છે.

પરંતુ તે ઉત્તર અભિલાષા રાજતો - યાવત્ -

દક્ષિણ દિશાવર્તી નરકમાં કૃષ્ણપાક્ષિક નૈરયિક રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે તથા ભાવિમાં સમ્યક્ત્વ ની પ્રાપ્ત દુર્લભ થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

નિદાન શત્યનું આ પાપકારી પરિણામ છે કે કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મ પરત્વે શ્રદ્ધા, પ્રતીભિ અને રૂચિ રાજતો નથી.

[આ પાંચમાં નિયાણાનું સ્વરૂપ કહ્યું.]

[૧૦૮] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું નિરૂપણ કરેલ છે. યાવત્ સંયમની સાધનામાં પરાક્રમ કરતાં એવા સાધુ માનવ સંબંધી શબ્દાદિ કામભોગોથી વિરક્ત થઈ જાય અને એમ વિચારે કે— માનવસંબંધી કામભોગ અધુવ યાવત્ ત્યાજ્ય છે.

ઉપર દેવલોકમાં જે દેવ છે, તે

- (૧) ત્યાં અન્ય દેવીઓ સાથે વિષયસેવન કરતાં નથી.
- (૨) પરંતુ પોતાની વિકુર્વિત દેવીઓ સાથે વિષય સેવે છે.
- (૩) તથા પોતાની દેવી સાથે પણ વિષય સેવે છે.

જો સમ્યક પ્રકારે આચરિત મારા આ તપ, નિયમ તથા બ્રહ્મચર્યનું પાલનનું કલ્યાણકારી વિશિષ્ટ ફળ હોય તો—

હું પણ આગામી કાળમાં આવા પ્રકારમાં દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો એવો વિચરણ કરું—

તે મારે માટે શ્રેયસ્કર થશે.

● હે આયુષ્યમાન શ્રમણો

આ પ્રકારે કોઈ સાધુ કે સાધ્વી કોઈપણ નિદાન કરીને ચાવત્ દેવરૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

તે ત્યાં મહાઋષિવાળો દેવ થાય છે. ચાવત્ દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો એવો વિચરે છે.

● ત્યાં ઉત્પન્ન થયેલો દેવ :-

- (૧) અન્ય દેવીઓની દેવી સાથે વિષય સેવન કરતો નથી.
- (૨) સ્વયં પોતાની વિકુર્વિત દેવી સાથે વિષય સેવે છે.
- (૩) પોતાની દેવીઓ સાથે વિષય સેવન કરે છે.

તે દેવ તે દેવલોકથી આયુનો ક્ષય થઈ જવાથી ચાવત્ પુરુષ રૂપે ઉત્પન્ન થાય છે - ચાવત્ - તેના દ્વારા એક ને બોલાવતા ચાર-પાંચ બોલાવ્યા વિના જ ઊઠીને ઊભા થઈ જાય છે. અને પૂછે છે કે - હે દેવાનુપ્રિય ! કહો, અમે શું કરીએ ? ચાવત્ આપને કેવા-કેવા પદાર્થ સારા લાગે છે ?

પ્રશ્ન - આવા પ્રકારની ઋહિ યુક્ત તે પુરુષને તપ-સંયમના મૂર્તરૂપ શ્રમણ-બ્રાહ્મણ ઉભયયુક્ત કેવલિપ્રજ્ઞાન ધર્મ કહે ?

ઉત્તર - હા, કહે છે.

પ્રશ્ન - શું તે સાંભળે છે ?

ઉત્તર - હા, તે સાંભળે છે.

પ્રશ્ન - શું તે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ, રુચિ કરે છે ?

ઉત્તર - તે સંભવ નથી, પણ અન્ય દર્શનમાં રુચિ રાખે છે.

અન્ય દર્શનને સ્વીકારીને તે આવા પ્રકારનો આચરણવાળો થાય છે - જેમ કે પર્ણકુટીઓમાં રહેનારા અરણ્યવાસ તાપસ અને ગામની સમીપની વાટિકામાં રહેનારા તાપસ તથા અદૈષ્ટ થઈને રહેનારા જે તાંત્રિક છે, અસંચત છે.—

તેઓ પ્રાણ, ભૂત, જીવ અને સત્યની હિંસાથી વિરત નથી.

તેઓ સત્ય-મૃષા ભાષાનો આ પ્રકારે પ્રયોગ કરે છે કે—

- (૧) મને ન મારો, બીજાને મારો
- (૨) મને આદેશ ન કરો, બીજાને આદેશ કરો.
- (૩) મન પીડિત ન કરો, બીજાને પીડિત કરો.

(૪) મને ન પકડો. બીજાને પકડો.

(૫) મને ભયભીત ન કરો. બીજાને ભયભીત કરો.

● આ પ્રમાણે તે સ્ત્રી સંજ્ઞા કામ ભોગોમાં મૂર્છિત-ગ્રથિત શુદ્ધ અને આસક્ત યર્ષને - યાવત્ - જીવનની અંતિમ દાણોમાં દેહ ત્યાગ કરીને કોઈ અસુરલોકમાં કિલ્લિષિક દેવ સ્થાનમાં ઉત્પન્ન થાય છે. ત્યાંના મુખાર્દિ ભોગવે છે.

ત્યાંથી દેહ છોડી કરી ભેડ-બકરી સમાન મનુષ્યોમાં મૂક રૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે નિદાનનું આ પાપકારી પરિણામ છે કે - તે કેવલિ પ્રજ્ઞા ધર્મ પરત્વે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ રાખતો નથી.

[આ છઠ્ઠા નિયામનું સ્વરૂપ કહ્યું]

[૧૦૯] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું પ્રરૂપણ કરેલું છે યાવત્ સંયમની સાધનામાં પરાક્રમ કરતો એવો નિર્ગ્રન્થ માનવ સંજ્ઞા કામભોગોથી વિરક્ત યર્ષ જાય અને તે એમ વિચારે કે— માનવ સંજ્ઞા કામભોગ અધુવ અને ત્યાજ્ય છે.

● જે ઉપર દેવલોકમાં દેવ છે, તે ત્યાં :-

- (૧) બીજા દેવોની દેવી સાથે વિષય સેવન કરતાં નથી

- (૨) સ્વયંની વિકુર્વિત દેવીઓ સાથે વિષય સેવન કરતાં નથી.

- (૩) પરંતુ પોતાની દેવી સાથે કામક્રિડા કરે છે.

જો સમ્યક્ પ્રકારે આચરિત મારા આ તપ, નિયમ અને બ્રહ્મચર્યનું કલ્યાણકારી વિશિષ્ટ ફળ હોય તો—

હું પણ આગામી કાળમાં આવા પ્રકારના દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો વિચરણ કરું - તે એ શ્રેષ્ઠ થશે.

● હે આયુષ્યમાન શ્રમણો :-

આ પ્રમાણે સાધુ કે સાધ્વી કોઈપણ નિયામનું કરીને યાવત્ દેવરૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે.

તે ત્યાં મહાઋદ્ધિવાળો દેવ થાય છે. યાવત્ દિવ્યભોગોને ભોગવતો એવો વિચરે છે.

તે દેવ ત્યાં દેવલોકમાં ઉપજીને—

- (૧) બીજા દેવોની દેવી સાથે વિષય સેવન કરતો નથી.

- (૨) સ્વયં જ પોતાની વિકુર્વિત દેવી સાથે વિષય સેવન ન કરે.

- (૩) પરંતુ પોતાની દેવીઓ સાથે જ વિષય સેવન કરે છે.

તે દેવ તે દેવલોકથી આયુનો દાય થતાં - યાવત્ - પુરૂષરૂપમાં ઉત્પન્ન થાય છે - યાવત્ - તેના દ્વારા કોઈ એકને જોલાવતા ચાર-પાંચ ન જોલાવેલા પણ ઊઠીને ઉભા થઈ જઈ આવે છે અને પૂછે છે કે હે દેવાનુપ્રિય ! જોતો અમે શું કરીએ યાવત્ આપને કેવા-કેવા પદાર્થ પ્રિય લાગે છે ?

પ્રશ્ન - આવા પ્રકારની ઋદ્ધિથી યુક્ત તે પુરૂષને તપ-સંયમના મૂર્તરૂપ

શ્રમણ-બ્રાહ્મણ કેવલિ પ્રજ્ઞમ ધર્મ કહે ?

ઉત્તર - હા, કહે છે.

પ્રશ્ન - શું, તે સાંભળે છે ?

ઉત્તર - હા, સાંભળે છે.

પ્રશ્ન - શું તે કેવલિ પ્રજ્ઞમ ધર્મ પરત્વે શ્રદ્ધા પ્રતીતિ અને રુચિવાળો થાય છે ખરો ?

ઉત્તર - હાં, તે કેવલિ પ્રજ્ઞમ ધર્મ પરત્વે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિવાળો પણ થાય છે.

પ્રશ્ન - શું તે શીલવ્રત, ગુણવ્રત, વિરમણવ્રત, પ્રત્યાખ્યાન, પૌષધોપવાસ કરે છે ખરો ?

ઉત્તર - તે સંભવ નથી. તે કેવળ દર્શન શ્રાવક હોય છે.

તે જીવ-અજીવનું ચચાર્થ સ્વરૂપનો જ્ઞાતા હોય છે યાવત્ તેને અસ્થિ-મજ્જાવત્ ધર્માનુરાગ હોય છે. જેમ કે-

હે આયુષ્યમાન ! આ નિર્ગન્થ પ્રવચન જ જીવનમાં ઈષ્ટ છે, આ જ પરમાર્થ છે, બાકી બધું નિરર્થક છે.

તે આ પ્રમાણે અનેક વર્ષો સુધી આગારધર્મની આરાધના કરે છે અને આરાધના કરીને જીવનની અંતિમ ક્ષણોમાં કોઈ એક દેવલોકમાં દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે.

એ પ્રમાણે હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે નિદાનનું આ પાપરૂપ પરિણામ છે કે આ શીલવ્રત, ગુણવ્રત, વિરમણવ્રત, પ્રત્યાખ્યાન, પૌષધવાસ કરી શકતો નથી.

[આ સત્તામાં નિચાણાનું સ્વરૂપ કહ્યું]

[૧૧૦] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! મેં ધર્મનું પ્રતિપાદન કરેલ છે યાવત્ સંયમ સાધનામાં પરાક્રમ કરતો નિર્ગન્થ દિવ્ય અને માનુષિક કામભોગોથી વિરક્ત થઈ એમ વિચારે કે-

“માનુષિક કામભોગ અધુવ યાવત ત્યાજ્ય છે.”

દેવ સંબંધિ કામભોગ પણ અધુવ, અનિત્ય, શાશ્વત, ચત્વાચલ સ્વભાવવાળા, જન્મ-મરણ વધારનારા અને પહેલા કે પછી અવશ્ય ત્યાજ્ય છે.

જો સમ્યક્ પ્રકારે આચરિત મારા આ તપ-નિયેમાદિનું જો કલ્યાણ કરી વિશિષ્ટ સ્થળ હોય તો હું પણ ભાવિમાં વિશુદ્ધ માતૃ-પિતૃ પક્ષવાળો ઉગ્રવંશી કે ભોગવંશી કુળમાં પુરૂષ રૂપમાં ઉત્પન્ન થાઉં અને શ્રમણોપાસક થાઉં.

જીવાજીવના સ્વરૂપને જાણું યાવત્ ગ્રહણ કરેલા તપ વડે આત્માને ભાવિત કરતો વિચરું, તે શ્રેષ્ઠ થશે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! આવી રીતે કોઈ સાધુ કે સાધ્વી નિચાણું કરે યાવત્ દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. તે ત્યાં મહામહદ્ધિવાળો દેવ થાય છે. યાવત્ દિવ્ય ભોગોને ભોગવતો વિચારે છે. યાવત્ તે દેવ તે દેવલોકનું આયુ ક્ષય થતાં યાવત્ પુરૂષરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. ઇત્યાદિ પૂર્વવત્

પ્રશ્ન - આવા પ્રકારની ઋદ્ધિથી યુક્ત તે પુરૂષને તપ અને સંયમના મૂર્તરૂપ શ્રમણ-બ્રાહ્મણ કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મ કહે ?

ઉત્તર - હા, કહે છે.

પ્રશ્ન - શું તે ધર્મ સાંભળે છે ?

ઉત્તર - હા, સાંભળે છે.

પ્રશ્ન - શું તે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ કરે છે ?

ઉત્તર - હા, તે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ કરે છે.

પ્રશ્ન - શું તે શીલવ્રત યાવત્ પોષઘોષવાસ કરે છે ?

ઉત્તર - હા તે શીલવ્રતાદિ સ્વીકાર કરે છે.

પ્રશ્ન - શું તે ગૃહવાસ છોડીને મુંડિત થાય છે. તથા અનગાર પ્રવજ્યાનો સ્વીકાર કરે છે ?

ઉત્તર - તે સંભવ નથી.

તે શ્રાવક થાય છે, જીવાજીવનો જ્ઞાતા થઈ યાવત્ સાધુને પ્રાસુક એષણીયા અનશનાદિ વહોરાવી અનેક વર્ષો સુધી વિચરે છે. તે ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન કે અનશન પણ કરી શકે છે. તાક્ત પ્રત્યાખ્યાન કરીને અનેક ભક્તોનું અનશનથી છેદન કરે છે. છેદન કરીને આલોચના તથા પ્રતિક્રમણ દ્વારા સમાધિને પામે છે.

જીવનની અંતિમ ક્ષણોમાં દેહ છોડીને દેવલોકે દેવ થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

તે નિદાન શત્યનું આ પાપરૂપ પરિણામ છે કે - તે ગૃહવાસ છોડીને તથા સર્વથા મુંડિત થઈને અનગાર પ્રવજ્યા સ્વીકારી ન શકે.

[આ આઠમા નિયાણાનું સ્વરૂપ કહ્યું.]

[૧૧૧] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું નિરૂપણ કરેલ છે યથાવત્ સંયમની સાધનામાં પ્રયત્ન કરતો સાધુ દિવ્ય માનુષિક કામભોગોથી વિરક્ત થઈ જાય અને તે એમ વિચારે કે

“માનુષિક કામભોગો અધુવ યાવત્ ત્યાજ્ય છે.”

દિવ્ય કામભોગો પણ અધુવ યાવત્ ભવ પરંપરાને વધારનાર છે. તથા પહેલાં કે પછી અવશ્ય ત્યાજ્ય છે.

જો સમ્યક્ પ્રચારથી આચરિત મારા આ તપ નિયમ તથા બ્રહ્મચર્યનું પાલનનું કત્યાણકારી વિશિષ્ટ ફળ હોય તેવું ભાવિમાં જે આ અંતફળ, પ્રતિફલ, તુચ્છ ફલ, દરિદ્ર ફળ, કૃપણ ફળ કે ભિક્ષુ ફળ છે, તેમાંના કોઈ એક ફળમાં પુરૂષ બનું જેનાથી હું પ્રવર્જિત થવાને માટે સુવિધાપૂર્વક ગૃહવાસ છોડી શકું તો તે શ્રેષ્ઠ યશો.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

આ પ્રમાણે સાધુ કે સાધ્વી કોઈ પણ નિદાન કરીને યાવત્ દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. તે ત્યાં મહાઋદ્ધિવાળો દેવ થાય છે. યાવત્ દિવ્ય ભોગ ભોગવતો વિચરે છે. યાવત્ તે દેવ દે દેવલોકથી આયુ ક્ષાય થવાથી યાવત પુરૂષરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે. યાવત્ પૂછે છે કે આપના મુખને કેવા કેવા પદાર્થ સારા લાગે છે ?

પ્રશ્ન - શું આવા પ્રકારની ઋદ્ધિથી યુક્ત તે પુરુષને તપ સંયમના મૂર્તરૂપ શ્રમણ-બ્રાહ્મણ કેવલિ પ્રજ્ઞાન ધર્મ કહે છે ?

ઉત્તર - હા, કહે છે

પ્રશ્ન - શું તે ધર્મ શ્રવણ કરે છે ?

ઉત્તર - હા, ધર્મ શ્રવણ કરે છે.

પ્રશ્ન - શું તે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ કરે છે ?

ઉત્તર - હા, તે શ્રદ્ધા, પ્રતીતિ અને રુચિ કરે છે.

પ્રશ્ન - શું તે ગૃહવાસ છોડી યથાવત્ પ્રવજ્યા સ્વીકારે છે ?

ઉત્તર - હા, તે અનગાર પ્રવજ્યા સ્વીકાર કરે છે.

પ્રશ્ન - શું તે તે જ ભવમાં સિદ્ધ થઈ. સર્વ દુઃખોનો અંત કરે ?

ઉત્તર - તે સંભવ નથી.

● સાધુ ભગવંત ઇચ્છા સંમિતિ પાળનાર યાવત્ બ્રહ્મચર્ય પાલન કરનાર થાય છે.

આવા પ્રકારના આચરણથી તે અનેક વર્ષો સુધી સંયમ પર્યાયનું પાલન કરે છે. અનેક વર્ષો સુધી સંયમ પર્યાય પાળીને યાવત્

ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન કરે છે, તેનાથી અનેક ભક્તોનું અનશન વડે છેદન કરે છે. છેદીને આલોચના તથા પ્રતિક્રમણ દ્વારા સમાધિ પ્રાપ્ત થાય છે. જીવનની અંતિમ ક્ષણોમાં દેહ ત્યાગીને કોઈ દેવલોક દેવરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! તે નિદાન શત્યનું આ પાપ રૂપ પરિણામ છે કે તે એ ભવે સિદ્ધ થઈ સર્વે દુઃખોનો અંત ન કરે.

[એ નવમા નિયાણનું સ્વરૂપ કહ્યું.]

[૧૧૨] હે આયુષ્યમાન શ્રમણો !

મેં ધર્મનું પ્રતિપાદન કરેલ છે. આ નિગ્રંથ પ્રવચન સત્ય છે - યાવત્ - તપ, સંયમની ઉચ્ચ સાધના કરતી વેળાએ તે નિગ્રંથ સર્વે કામ, રાગ, સંગ, સ્નેહથી વિરક્ત થઈ જાય.

સર્વ ચારિત્ર પરિવૃદ્ધ થાય ત્યારે—

અનુત્તર જ્ઞાન, અનુત્તર દર્શન, યાવંત પરિનિર્વાણ માર્ગમાં આત્માને ભાવિત કરીને તે શ્રમણ—

અનંત, અનુત્તર, આવરણ રહિત, સંપૂર્ણ, પ્રતિપૂર્ણ કેવળ જ્ઞાન, કેવળ દર્શનને પામનાર થાય છે.

તે સમયે અરહંત ભગવંત જિન, કેવલી, સર્વજ્ઞ, સર્વદર્શી થાય છે. દેવ-મનુષ્યની પર્યદામાં ધર્મ દેશના દેતા - યાવત્ - અનેક વર્ષોનો કેવલિ પર્યાય પાળી, આયુષ્યની અંતિમ ક્ષણોમાં ભક્ત પ્રત્યાખ્યાન કરે છે. અનેક દિવસો સુધી આહાર ત્યાગ કરી અનશન કરે છે.

અંતિમ શ્વાસોચ્વાસે સિદ્ધ, બુદ્ધ, યુક્ત થઈને યાવત્ તે સર્વે દુઃખોનો અંત કરે છે.

હે આયુષ્યમાન શ્રમણો ! તે નિદાન રહિત કલ્યાણકારી સાધનામય જીવનનું

આ ફળ છે, કે તે એ જ ભાવે સિદ્ધ થઈ યાવત્ સર્વે દુઃખોનો અંત કરે છે.

[૧૧૩] તે સમયે અનેક નિર્ગ્ન્ય-નિર્ગ્ન્યવાસીઓએ શ્રમણ ભગવંત મહાવીર પાસે પૂર્વોક્ત નિદાનોનું વર્ણન સાંભળીને -

શ્રમણ ભગવંત મહાવીરને વંદન-નમસ્કાર કર્યા.

પૂર્વકૃત નિદાન શલ્યોની આલોચના, પ્રતિક્રમણ કરીને

દશાશ્રુતસંઘ છેદ સૂત્ર-અનુવાદ

– યાવત્ યથાયોગ્ય પ્રાયશ્ચિત્ત સ્વરૂપ તપ સ્વીકાર્યું.

[૧૧૪] તે-કાળ અને તે સમયે—

શ્રમણ ભગવંત મહાવીરે રાજગૃહ નગરની બહાર—

ગુણશીલ ચૈત્યમાં એકઠા થયેલા—

દેવ, મનુષ્ય આદિ પર્ષદા મધ્યે અનેક શ્રમણ-શ્રમણીઓ, શ્રાવક, શ્રાવિકાઓને—

આ પ્રકારે આખ્યાન, ભાષણ પ્રજ્ઞાપના, પ્રરૂપણા કરી.

હે આર્ય ! આચરિતિ સ્થાન નામના અધ્યયનનો અર્થ-હેતુ-વ્યાકરણ યુક્ત તથા સૂત્ર-અર્થ અને સ્પષ્ટીકરણ યુક્ત સૂત્રાર્થનો વારંવાર ઉપદેશ કર્યો. તે પ્રમાણે હું તમને કહું છું.

[અહીં આચરિતિસ્થાન માં આચરિતિ શબ્દનો અર્થ છે સંસાર કે કર્મબંધ. સંસાર ભ્રમણ કે કર્મબંધના પ્રમુખ સ્થાનને આચરિતિ સ્થાન કહે છે.]

**દશાશ્રુતસ્કંધની દસા-૧૦ નો
મુનિ દીપરત્નસાગરે કરેલો સૂત્રાનુવાદ પૂર્ણ**

**દશાશ્રુતસ્કંધ-છેદ-સૂત્ર-૪ આગમ-૩૭ નો
મૂળ સૂત્રાનુવાદ - પૂર્ણ**

આગમ સટીક અનુવાદનું વિભાગીકરણ

આગમનું નામ	ભાગ ક્રમાંક
આચારાંગ	૧ અને ૨
સૂત્રકૃતાંગ	૩ અને ૪
સ્થાનાંગ	૫ થી ૭
સમવાયાંગ	૮
ભગવતી	૯ થી ૧૩
જ્ઞાતાધર્મકથા	૧૪
ઉપાસકદશા, અંતકૃત્દશા, અનુતરોપપાતિકદશા, પ્રશ્નવ્યાકરણ	૧૫
વિપાકશ્રુત, ઔપપાતિક	૧૬
રાજપ્રશ્નીય	૧૭
જીવાજીવાભિગમ	૧૭ થી ૧૯
પ્રજ્ઞાપના	૨૦ થી ૨૨
સૂર્ય/ચંદ્ર-પ્રજ્ઞાપ્તિ	૨૩, ૨૪
જંબૂદ્વીપ પ્રજ્ઞાપ્તિ	૨૫ થી ૨૭
નિરચાવલિકા પંચક અને પચગ્નાસૂત્રો-૧૦+૧	૨૮
નિશીથ, વ્યવહાર, બૃહત્કલ્પ દશાશ્રુતસ્કંધ અને જીતકલ્પ	૨૯
મહાનિશીથ	૩૦
આવશ્યક	૩૧ થી ૩૪
પિંડનિર્યુક્તિ, ઓઘનિર્યુક્તિ	૩૫
દશવૈકાલિક	૩૬
ઉત્તરાધ્યયન	૩૭ થી ૩૯
નંદીસૂત્ર	૪૦
અનુયોગદ્વાર	૪૧
કલ્પ (બારસા) સૂત્ર	૪૨